

**Bu kitaba sığmayan
daha neler var!**

Karekodu okutun, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaşın!

ÖDS

**ÖĞRENCİ/ÖĞRETMEN
DESTEK SİSTEMİ**

<https://ods.eba.gov.tr>

- Konu Anlatımlı Ders Videoları
- Soru Çözüm Videoları
- Ders Anlatım Videoları
- Çoktan Seçmeli Sorular

Kişiselleştirilmiş
Öğrenme ve
Raporlama

Animasyonlar,
3B Modeller,
Simülasyon ve Oyunlar

Paylaşım ve
İş birliği

Ortak / Özel
Takvim

eba
www.eba.gov.tr

40181 700982

**BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA
ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.**

ISBN: 978-975-11-7068-2

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 5'inci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşınması Zorunlu Değildir.

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI EBRU ATÖLYESİ 10 DERS MATERYALI

10

TÜRK SANATLARI ALANI

MESLEKİ VE TEKNİK
ANADOLU LİSESİ

GELENEKSEL

EBRU ATÖLYESİ
Ders Materyali

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI

Ebru Atölyesi

10

DERS MATERYALİ

Yazarlar

Kutsiye KARAMAN BEŞİROĞLU

Özden AYDIN

Zehra GÜL

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI8518
DERS MATERYALİ DİZİSİ2410

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Ders materyalinin metin, soru şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Millî Eğitim Bakanlığının 24.12.2020 gün ve 18433886 sayılı oluru ile Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne öğretim materyali olarak hazırlanmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va' dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

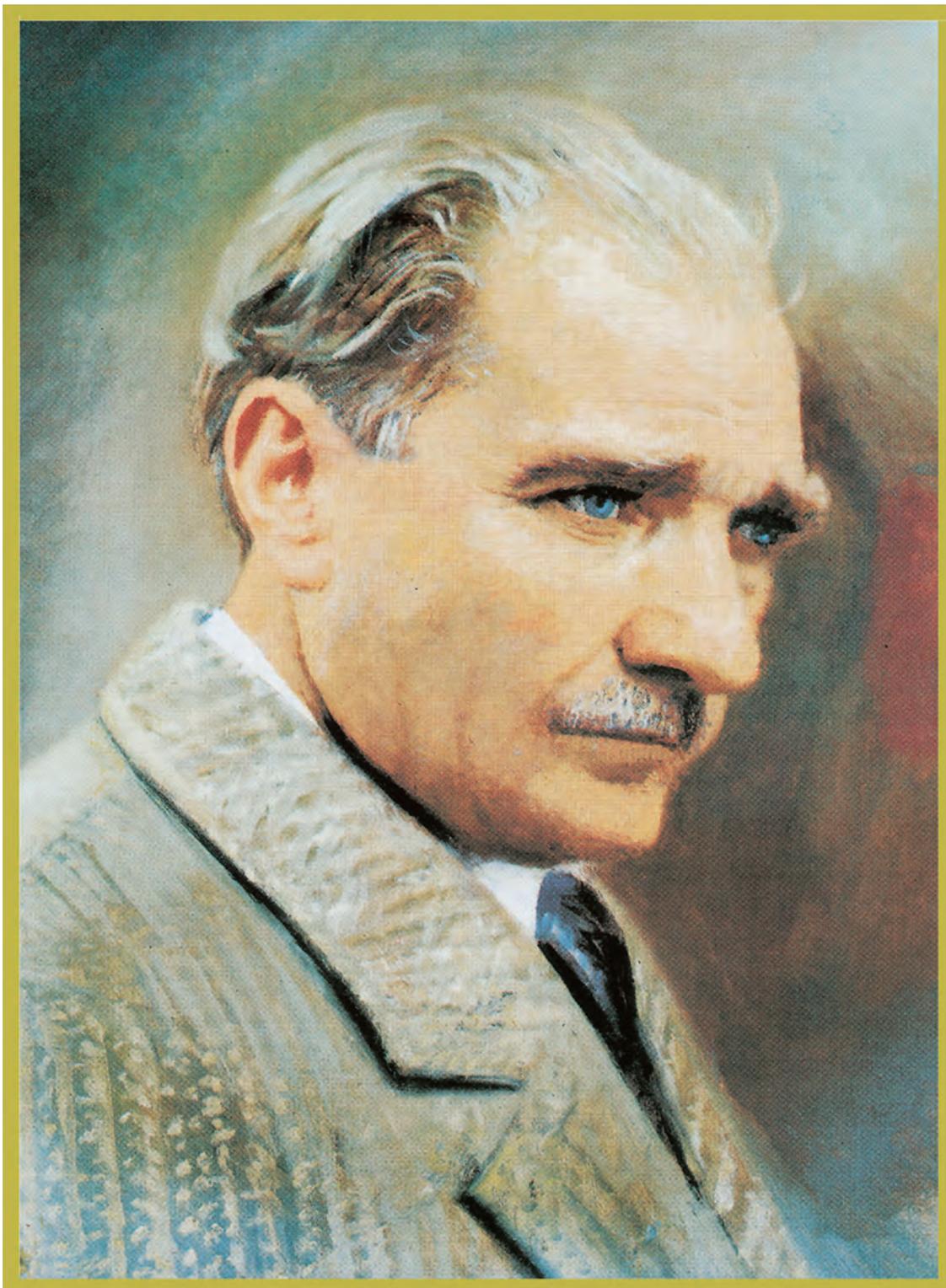
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaî bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyâsî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

İçindekiler

Ders Materyalinin Tanıtımı	12
I. ÖĞRENME BİRİMİ.....	13
EBRU ÇEŞİTLERİ VE MALZEMELERİ	
1.1. EBRU ÇEŞİTLERİ	14
1.1.1. Ebru.....	14
1.1.2. Battal Ebru	16
1.1.2.1. Zemin Battalı (Hafif Zemin Ebrusu)	18
1.1.2.2. Tarz-ı Kadim Battal Ebru	18
1.1.2.3. Neftli Battal (Edhem Efendi Battalı)	19
1.1.2.4. Serpmeli Battal	21
1.1.3. Gelgit Ebrusu	21
1.1.4. Şal Ebrusu	22
1.1.5. Taraklı Ebru.....	22
1.1.6. Bülbül Yuvası Ebrusu.....	23
1.1.7. Kumlu-Kılçıklı Ebrular.....	23
1.1.8. Hatip Ebrusu	24
1.1.9. Çiçekli Ebru	25
1.1.10. Akkase Ebru	27
1.2. EBRU SANATINDA KULLANILAN FIRÇALAR	28
1.2.1. Fırça.....	28
1. Uygulama Fırça Hazırlama	30
1.3. EBRU YAPIMINDA KULLANILAN BİZ VE TARAKLAR	35
1.3.1. Biz	35
2. Uygulama Biz Hazırlama	36
1.3.2. Tarak	37
3. Uygulama Tarak Hazırlama	38
1.4. EBRU YAPIMINDA KULLANILAN BOYALAR VE SIĞIR ÖDÜ.42	
1.4.1. Boya Çeşitleri ve Özellikleri.....	42
1.4.1.1. Toprak Boyalar	43
1.4.1.2. Hazır Boyalar	44
1.4.2. Boyaların Kullanıma Hazırlanması	44
4. Uygulama Toprak Boya Hazırlama	46
1.4.3. Kullanılan Öd (Siğir Ödü)	51
1.4.4. Öd Hazırlama	52
5. Uygulama Siğir Ödü Hazırlama	53
1.5. EBRU YAPIMINDA KULLANILAN KIVAM ARTIRICILAR	55
1.5.1. Kıvam Artırıcılar	55
1.5.2. Kitre Hazırlama	56
6. Uygulama Denizkadayı ile Ebru Suyu Hazırlama.....	57
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	59

II. ÖĞRENME BİRİMİ

Battal ve Battalla Başlanan Ebrular

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Hafif Zemin Ebrusu
- Battal Ebrusu
- Gelgit Ebrusu
- Bülbül Yuvası Ebrusu

ANAHTAR KAVRAMLAR

- ana renk
- old mükem
- neft
- serpme
- zemin

İçindekiler

II. ÖĞRENME BİRİMİ.....	61
BATTAL VE BATTALLA BAŞLANAN EBRULAR	
2.1. HAFİF ZEMİN EBRULARI	65
1. Uygulama Hafif Zemin Ebrusu Yapımı	68
2.2. BATTAL EBRULAR	74
2.2.1. Tarz-ı Kadim Battal Ebru	78
2. Uygulama Tarz-ı Kadim Battal Ebru Yapımı	80
2.2.2. Neftli Battal (Edhem Efendi Battalı)	86
3. Uygulama Edhem Efendi Battalı Yapımı	88
2.2.3. Mustafa Düzgünman Ebrusu.....	92
4. Uygulama Mustafa Düzgünman Ebrusu Yapımı	96
2.3. GELGİT EBRUSU	101
5. Uygulama Gelgit Ebrusu Yapımı.....	103
2.3.2. Taraklı Ebru	107
6. Uygulama Taraklı Ebru Yapımı	109
2.3.3. Şal Ebrusu	114
7. Uygulama Ebrusu Yapımı	115
2.4. BÜLBÜL YUVASI EBRUSU.....	120
8. Uygulama Bülbül Yuvası Ebrusu Yapımı	121
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	126

III. ÖĞRENME BİRİMİ

Hatip Ebrusu Çeşitleri

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Çark-ı Felek Motifli Hatip Ebrusu ve Yapımı
- Yürek Motifli Hatip Ebrusu ve Yapımı
- Yonca Motifli Hatip Ebrusu ve Yapımı
- Hatip-i Mütenevvia Ebrusu ve Yapımı
- Yıldız Motifli Hatip Ebrusu

ANAHTAR KAVRAMLAR

- çark-ı felek
- yürek
- yonca
- hatip-i mütenevvia
- hat
- zemin

III. ÖĞRENME BİRİMİ.....129

HATİP EBRUSU ÇEŞİTLERİ

3.1. HATİP EBRULARI 130

3.1.1. Çark-ı felek 138

3.1.2. Yürek 140

3.1.3. Yonca 142

3.1.4. Yıldız 143

3.1.5. Hatip-i Mütenevvia 144

3.2. HATİP EBRUSU UYGULAMA..... 145

1. Uygulama Çark-ı Felek Motifli Hatip Ebrusu Yapımı ..145

2. Uygulama Yürek Motifli Hatip Ebrusu Yapımı157

3. Uygulama Yonca Motifli Hatip Ebrusu Yapımı161

4. Uygulama Hatip-i Mütenevvia Ebrusu Yapımı.....166

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME..... 173

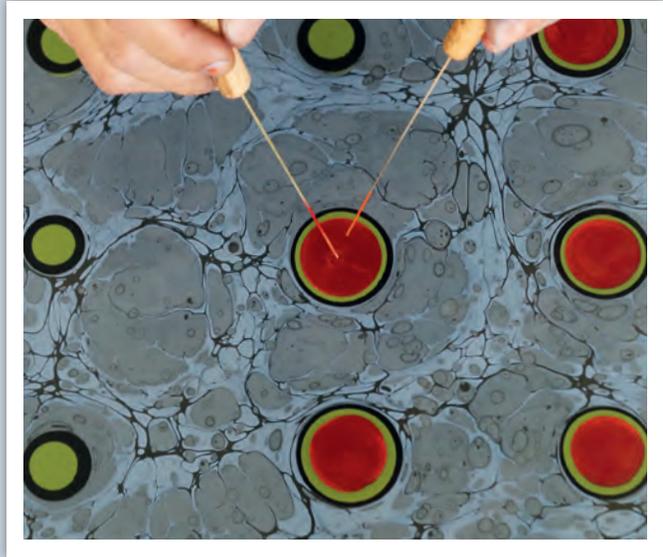
TERİMLER SÖZLÜĞÜ175

KAYNAKÇA.....180

GENEL AĞ KAYNAKÇASI181

CEVAP ANAHTARI.....182

İçindekiler

Ders Materyalinin Tanıtımı

"Etkileşimli ders materyali, video, ses, animasyon, uygulama, oyun, soru vb. ilave kaynaklara ulaşabileceğiniz karekodu gösterir. Daha fazlası için <http://ogmmateryal.eba.gov.tr> adresini ziyaret edebilirsiniz."

Öğrenme biriminin numarasını gösterir.

Öğrenme birimi adını gösterir.

Öğrenme birimine ait alt başlıkları gösterir.

I. ÖĞRENME BİRİMİ

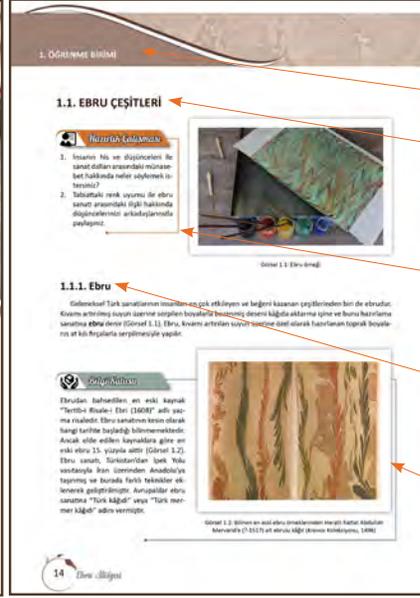
Ebru Çeşitleri ve Malzemeleri

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Ebru Çeşitleri
- Ebru Yapımında Kullanılan Fırçalar
- Ebru Yapımında Kullanılan Boya ve Tıraş
- Ebru Yapımında Kullanılan Boyalar ve Sığır Ödüsü
- Ebru Yapımında Kullanılan Kıvam Artırıcılar

ANAHTAR KAVRAMLAR

- boya
- öz
- kıvam artırıcı
- tıraş
- tıraş
- od

Öğrenme birimi numarasını gösterir.

Öğrenme birimi konu başlığını gösterir.

Hazırlık çalışmalarını gösterir.

Öğrenme birimi konu alt başlıklarını gösterir.

Bilgi kutusu, konunun içinde verilemeyen ek bilgileri gösterir.

Uygulama konu başlığını gösterir.

Konuya ilişkin uygulama ve işlem basamaklarını gösterir.

Görsel altı numaraları ve açıklamalarını gösterir.

"İş Birliği Yapalım" uygulamalarının verildiği bölümü gösterir.

"Sıra Sizde" bölümünü gösterir.

Metinlerin bulunduğu bölümü gösterir.

Bu ders materyalinde ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılmıştır.

I. ÖĞRENME BİRİMİ

Ebru Çeşitleri ve Malzemeleri

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Ebru Çeşitleri
- Ebru Yapımında Kullanılan Fırçalar
- Ebru Yapımında Kullanılan Biz ve Tarak
- Ebru Yapımında Kullanılan Boyalar ve Sığır Ödü
- Ebru Yapımında Kullanılan Kıvam Artırıcılar

ANAHTAR KAVRAMLAR

- boya
- biz
- kıvam artırıcı
- tarak
- tekne
- öd

1.1. EBRU ÇEŞİTLERİ

Hazırlık Çalışması

1. İnsanın his ve düşünceleri ile sanat dalları arasındaki münasebet hakkında neler söylemek istersiniz?
2. Tabiattaki renk uyumu ile ebru sanatı arasındaki ilişki hakkında düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 1.1: Ebru örneği

1.1.1. Ebru

Geleneksel Türk sanatlarının insanları en çok etkileyen ve beğeni kazanan çeşitlerinden biri de ebrudur. Kıvamı artırılmış suyun üzerine serpilmiş boylarla bezenmiş deseni kâğıda aktarma işine ve bunu hazırlama sanatına **ebru** denir (Görsel 1.1). Ebru, kıvamı artırılan suyun üzerine özel olarak hazırlanan toprak boyların at kılı fırçalarla serpilmesiyle yapılır.

Bilgi Kutusu

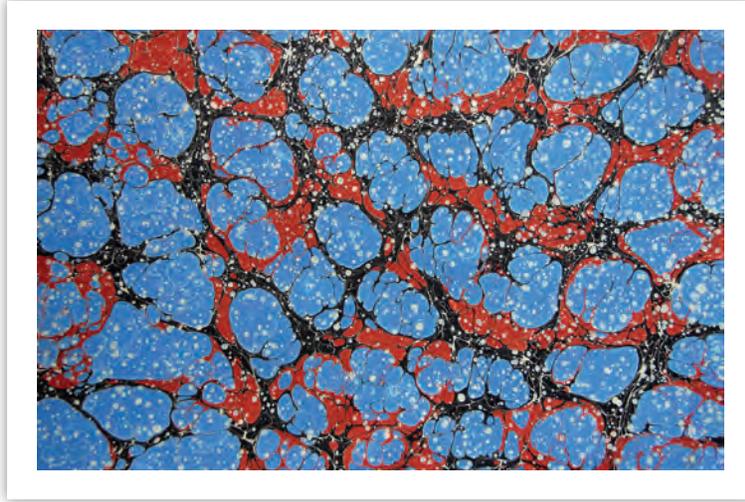
Ebrudan bahsedilen en eski kaynak “Tertib-i Risale-i Ebri (1608)” adlı yazma risaledir. Ebru sanatının kesin olarak hangi tarihte başladığı bilinmemektedir. Ancak elde edilen kaynaklara göre en eski ebru 15. yüzyıla aittir (Görsel 1.2). Ebru sanatı, Türkistan’dan İpek Yolu vasıtasıyla İran üzerinden Anadolu’ya taşınmış ve burada farklı teknikler eklenerek geliştirilmiştir. Avrupalılar ebru sanatına “Türk kâğıdı” veya “Türk mermer kâğıdı” adını vermiştir.

Görsel 1.2: Bilinen en eski ebru örneklerinden Heratlı hattat Abdullah Mervarid’e (?-1517) ait ebrulu kâğıt (Kronos Koleksiyonu, 1496)

Ebru sanatı, Türkçeye **ebri** ismi ile girmiş ancak zamanla söylem kolaylığı nedeniyle **eburu** şeklinde değişikliğe uğramıştır. Ebri, Farsça kökenli bir kelimedir; **bulut**, **bulutumsu** ve **bulut gibi** anlamlarına gelmektedir. Bir ebru eseri incelendiğinde renklerin ve ortaya çıkan desenlerin bulutlarda oluşan görüntüyü ve renkleri çağrıştırdığı görülecektir (Görsel 1.3).

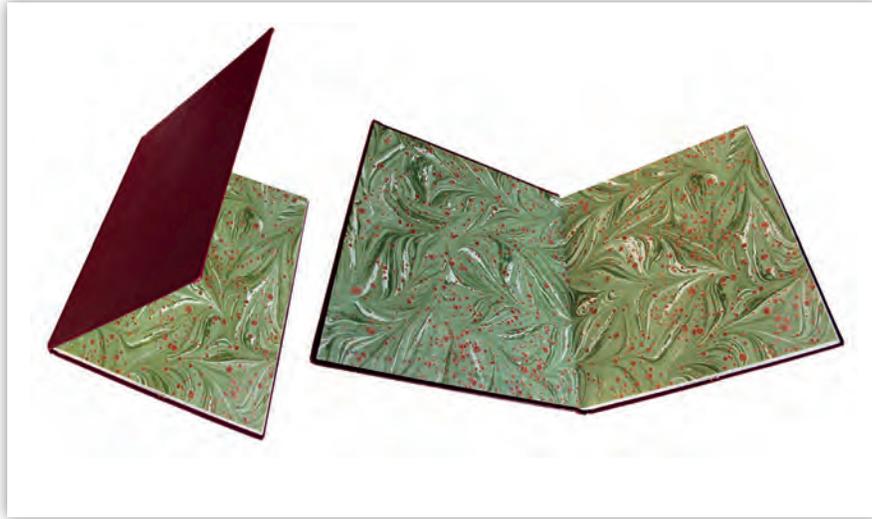
Görsel 1.3: Özden Aydın'a ait battal ebru

Renkleri kullanarak kâğıtlar üzerine ebru yapan sanatçıya **ebrucu**, **eburu ustası** ya da **eburu sanatçısı**; ebru sanatçısının yaptığı işe ise **ebruculuk** denir.

Ebru; kitap kapaklarını ve hat eserlerinin pervazlarını süslemede, cilt sanatında yan kâğıdı (ciltli kitaplarda cildi kitaba bağlayan ara kâğıt) ya da başlı başına bir tablo olarak kullanılmaktadır (Görsel 1.4). Geçmişte değerli kâğıtları (evrak, belge, senet vb.) renklendirmek amacıyla da kullanılmıştır.

Görsel 1.4: İsmail Hakkı Altunbezer tarafından yazılmış celi sülüs "Allahu Vahdehu" hüsn-i hat eseri pervazında Necmettin Okyay ebrusu ile (Abdurrahman Depeler Koleksiyonu)

Görsel 1.5: Ebrulu kâğıdın cilt sanatında yan kâğıdı olarak kullanılması

Renkli kâğıtlar oluşturmak amacıyla kullanılan ebru sanatının günümüzde kullanım alanı genişlemiştir. Ebru her ne kadar bir kâğıt süsleme sanatı olsa da günümüzde kâğıt dışındaki malzemelere uygulanmış örneklerini de görmekteyiz (Görsel 1.5).

Türk ebru geleneğinin nesilden nesile aktarılarak kaybolmadan bugüne kadar ulaşabilmesinin en önemli sebebi usta çırak ilişkisidir. Çırak, ebru sanatının tüm inceliklerini ustasından görerek ve dinleyerek öğrenir. Ebru sanatının tasavvuf ehli kişiler tarafından benimsenmesi sebebiyle usta yalnızca ebru sanatını öğretmekle kalmaz aynı zamanda öğrencisinin manevi mimarlık görevini de üstlenir.

Bilgi Kutusu

Ebru sanatı sabrın, emeğin, bilginin, fizik kurallarının ve kimya biliminin ürünüdür. Ebru tekniğinin bir sonucu olarak her ebru eşsizdir, parmak izi gibidir ve tekrarlanamaz. Ebru, diğer tüm kadim sanatlarda olduğu gibi çok çalışma ve pratik ile büyük bir hayal gücü ve gözlem yeteneği gerektirmektedir. Uygulama sırasında dış dünyanın etkilerinden sıyrılıp tekneye serpilecek renklere ve oluşturulacak desene odaklanmak gerekir. Ebruculukta sanatçı unvanı verilen kişiler genellikle gönül, ruh ve tasavvuf ehli olarak tanınırlar. Sanatçılar, Allah aşkıyla fiziksel dünyadan arınarak sanatlarını icra ederler. Dış dünyadan kopan ve teknedeki uygulamaya odaklanan sanatçıya genellikle musiki eşlik eder. Tecrübe kazanıncaya kadar sanatın gereklerinin yerine getirilmesi ve azimle çalışılması başarının anahtarı olacaktır.

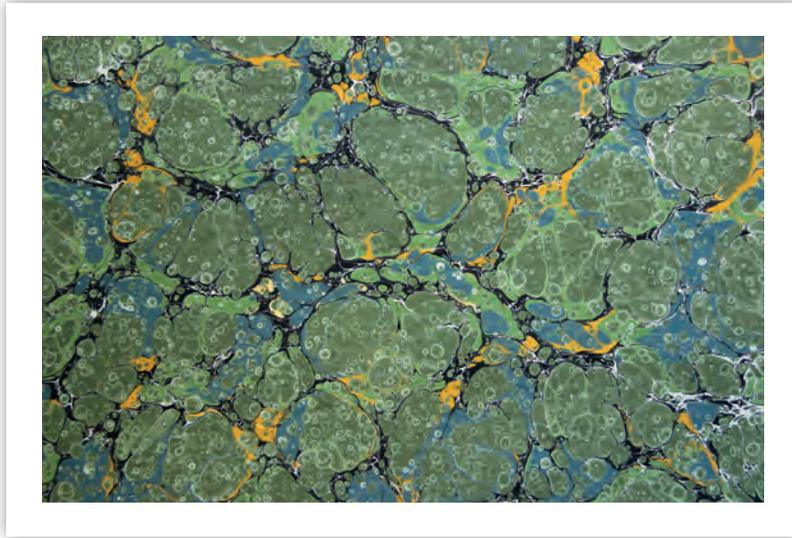
1.1.2. Battal Ebru

Fırça ile ebru teknesinin üzerine serpilene boyalara sonradan biz ya da tarak gibi herhangi bir araçla hiçbir şekilde müdahale edilmeden yapılan ebruya **battal ebru** denir. Tarihteki en eski ebru örnekleri incelendiğinde boyaları suya damlatırken fırça değil biz (veya benzeri bir alet) kullanılmış olduğu görülür. Fırça kullanımının daha sonra başladığı düşünülmektedir.

Battal ebruda boyalar öbekler oluşturacak şekilde serpilir. Bu, Türk ebrusuna has bir özelliktir. Boyayı

“öbek öbek atmak” görüldüğünden daha zordur ve çalışmak suretiyle başarılıdır. Bir ebru sanatçısının tüm ustalığı yaptığı battal ebrusuna bakılarak anlaşılır.

Aynı rengin tonlarıyla yapılan ebrular **zemin battalı** ya da **hafif zemin ebrusu** olarak adlandırılır. Birkaç farklı renk kullanılarak yapılan battal ebrular ise tarz-ı kadim battal, neftli battal (Edhem Efendi battalı), Mustafa Düzgünman battalı, serpmeli battal vs. olarak çeşitlendirilir (Görsel 1.6). Kumlu ebrular dışında gelgit, şal, taraklı, bülbül yuvası vb. ebruların yapımına battal ebrusu ile başlanır.

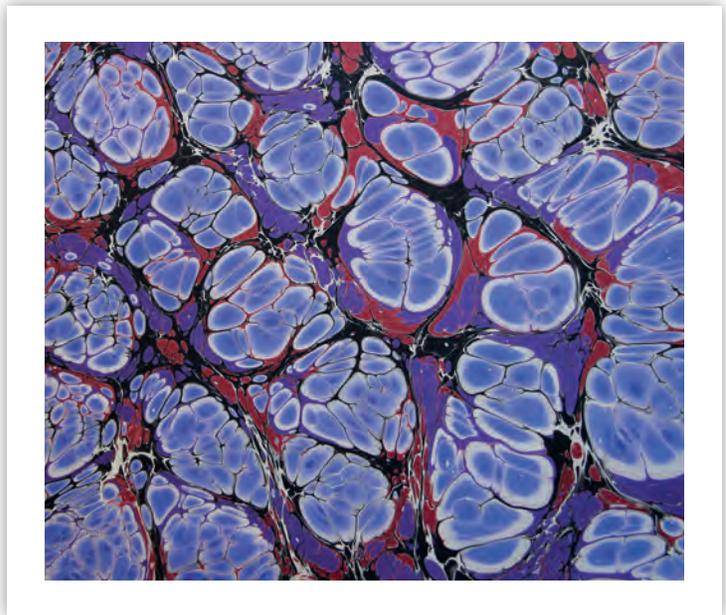

Görsel 1.6: Özden Aydın'a ait tarz-ı kadim battal ebru

Dikkat

Uygulaması en kolay ebru çeşidi gibi görünen battal ebru hiçbir şekillendirici kullanılmadığı sadece boya renklerin serpilmesi ile oluşturulduğu için çalışmada bütünlük, denge ve estetiği yakalamak çok zordur. Boyaların yüzeyde dengeli dağılması açısından battal ebru tecrübesi çok önemlidir (Görsel 1.7). Diğer ebru çeşitlerinin uygulamasına geçilmeden önce battal ebru uygulamasında başarı yakalanmış olmalıdır.

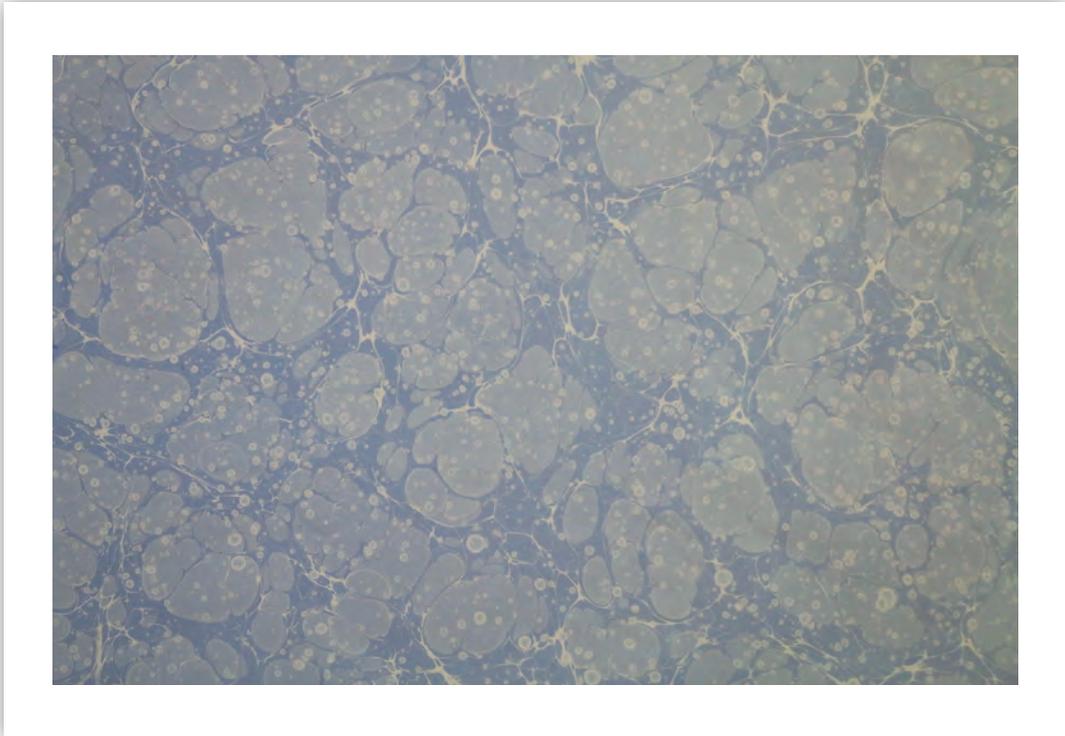

Görsel 1.7: Özden Aydın'a ait neftli battal ebru

1.1.2.1. Zemin Battalı (Hafif Zemin Ebrusu)

Kitap süsleme sanatlarından hüs-i hat ve tezhip çalışmalarına; çiçekli, hatip ve akkâse ebrulara fon oluşturmak için kullanılan ebru çeşidine **zemin battalı** ya da **hafif zemin ebrusu** denir. Üzerine yapılacak çalışmanın öne çıkabilmesi için rengin hafif tonları tercih edilmektedir. Aynı rengin iki farklı tonu ile uygulanmaktadır (Görsel 1.8).

Aynı rengin az ödlüsü, çok ödlüsü ve neftlisi hazırlanır. Zemin battalında serpme işlemine içindeki öd miktarı az olan boyayla başlanıp öd miktarı çok olan boyayla devam edilir. Üçüncü boya olarak yine aynı rengin neftlisi küçük damlalar şeklinde serpilir. Boyaların öd oranlarının doğru ayarlanmış olması gerekir. İlk iki boya arasındaki ton farkı ne belirsiz ne de çok keskin olmalıdır.

Görsel 1.8: Özden Aydın'a ait zemin battalı

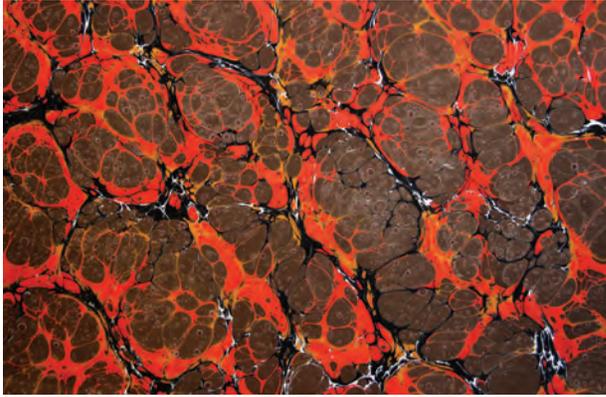
1.1.2.2. Tarz-ı Kadim Battal Ebru

İlk boya hariç diğer tüm renklerin öbekler hâlinde serpilmesiyle yapılan ebruya **tarz-ı kadim battal ebru** denir. Tarz-ı kadim battalda genellikle önce koyu bir renk (tercihen siyah) sonra diğer renklerle boya uygulanmaktadır. Siyah rengin önce kullanılmasının nedeni sonrasında kullanılacak renklerin çevresine kontur oluşturması ve renk değerlerinin daha belirgin olmasını sağlamasıdır.

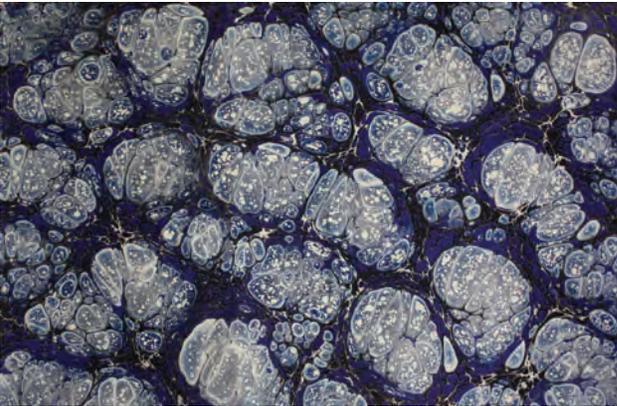
Ebru ustası Mustafa Düzgünman, tarz-ı kadimi "ebrunun ilk mektebi" olarak tabir etmiştir.

1.1.2.3. Neftli Battal (Edhem Efendi Battalı)

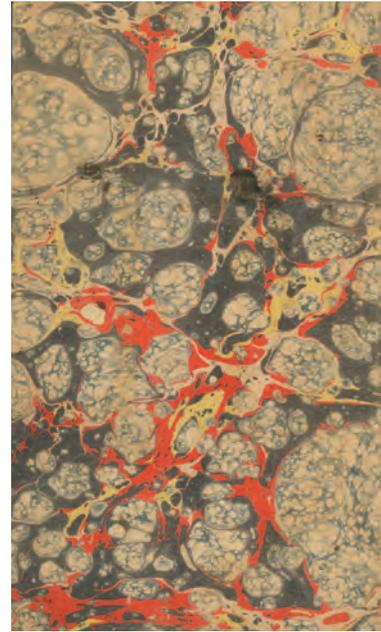
Boyayı delmek ya da harelendirmek için çeşitli yağlar kullanılır. Bunlardan en yaygın olanları çam terebentin, sıvı parafin ve sıvı vazelindir. Hangi malzeme kullanılırsa kullanılsın içinde yağ olan boyayla yapılan ebruya **neftli ebru** denir. Hezarfen Edhem Efendi tarafından çok fazla tercih edilen battal çeşidi olduğu için sonraları kendi ismiyle anılır olmuştur. Yapım aşamaları tarz-ı kadim battal ebruyla aynıdır (Görsel 1.9). Tek farkı tarz-ı kadim battal ebrusunun son aşamasında kullanılan boyanın neftli battalda neft ile hazırlanmasıdır. Bunun için farklı bir boya kabında hazırlanan boyanın içine damlalık yardımı ile birkaç damla neft damlatılır ve öbekler hâlinde su yüzeyine serpilir (Görsel 1.10).

Görsel 1.9: Özden Aydın'a ait tarz-ı kadim battal ebru

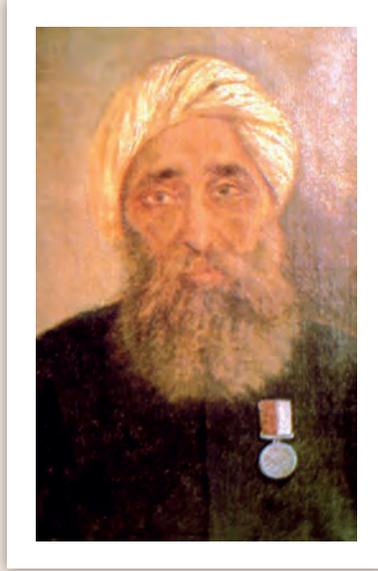
Görsel 1.10: Özden Aydın'a ait neftli battal ebru

Görsel 1.11: Edhem Efendi'ye ait kendi ismiyle de anılan neftli battal ebru (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

HEZARFEN EDHEM EFENDİ

Görsel 1.12: Hezarfen Edhem Efendi'nin Hüseyin Zekâi Paşa tarafından yapılmış yağlı boya tablosu
(Özbekler Tekkesi, İstanbul)

Hezarfen Edhem Efendi 1829 yılında İstanbul'da doğmuştur. Geçen asrın ebrucularından en çok bilineni Üsküdar Özbekler Dergâhı Şeyhi İbrahim Edhem Efendi'dir. Mahalle mektebini bitirdikten sonra Dergâhta babasından, amcasından ve Dergâha gelen Buharalı âlimlerden ders alarak yetişmiştir. Türk, Arap, Fars ve Çağatay dillerinde şiir yazmıştır.

Doğramacılık, marangozluk, oymacılık, mühürçülük, dökmecilik, tornacılık, demircilik, tesviyecilik, makinecilik, matbaacılık, dokumacılık ve mimarlık gibi fen ve sanatlarda kabiliyet ve özel çalışmaları sonucu ihtisas sahibi olmuştur. 1869'da Mithat Paşa tarafından kurulan Sultanahmet Sanat Enstitüsü Müdürlüğüne getirilmiş ve ülkedeki kurşun boruyu ilk defa burada döktürmüştür. Ebruculuk, onun pek çok meziyetinden sadece bir tanesidir. Bu yüzden Hezarfen (bin sanat sahibi) lakabıyla anılmaktadır (Görsel 1.12).

Hezarfen adıyla anılan Edhem Efendi'nin ebru sanatındaki şöhreti saraya kadar ulaşmış ve eserleri devrin padişahı Abdülaziz'i de etkilemiştir. Kendisine yeni bir teknik veya usulden söz edildiğinde sanatçının yanıtı şöyle olmuştur: "Tecrübeyi göğe çekmediler ya, biz de deneriz." Edhem Efendi, babasından öğrendiği ebruculuğu ölene kadar devam ettirmiş ve 8 Ocak 1904 tarihinde vefat etmiştir. Talebelerinden Necmeddin Okyay vasıtasıyla bu sanat günümüze kadar gelmiştir.

Ebru sanatının en büyük ustalarından olan Edhem Efendi'nin zırnık, gülbahar, lök renklerinin üzerine, Lahor çividine kattığı terebentinli serpmenli ebruları çok ünlüdür ve çalışmaları hemen tanınmaktadır. Kullandığı tarz nedeniyle kendisinden sonra yetişen ebrucular tarafından bu tür battallara Edhem Efendi battalı adı verilerek bu şekilde anılmıştır. Edhem Efendi'nin en tanınan öğrencisi Necmeddin Okyay'dır.

Diyaret İslam Ansiklopedisi (Düzenlenmiştir.)

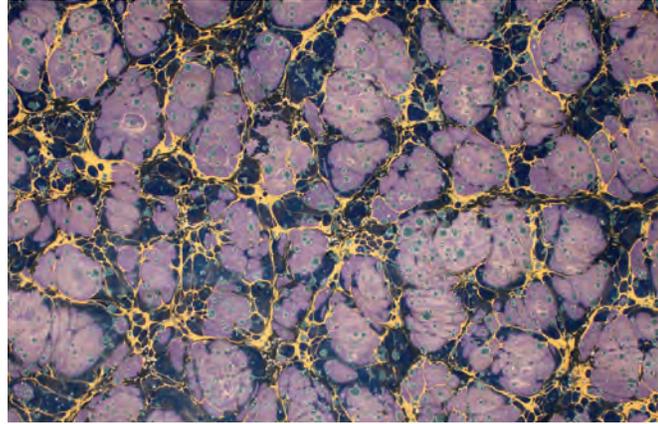
1.1.2.4. Serpmeli Battal

Teknede herhangi bir battal ebru uygulaması yapıldıktan sonra ebrunun renkleriyle uyumlu başka bir boya hazırlanır. İsteğe bağlı olarak bu boyanın içine neft de ilave edilebilir. Hazırlanan boya küçük damlacıklar hâlinde serpme fırçası ile battal ebrunun üzerine serpilir, buna **serpmeli battal ebru** denir (Görsel 1.13).

Dikkat

Eğer gelgit ve şal ebrularından sonra serpme işlemi yapılırsa bu ebrulara da **serpmeli gelgit ebru** veya **serpmeli şal ebrusu** denir (Görsel 1.14).

Görsel 1.13: Özden Aydın'a ait serpmeli battal ebru

1.1.3. Gelgit Ebrusu

Teknede hazırlanan battal ebrunun herhangi bir kenarından başlanarak kalın bir biz ile kenara paralel, eşit aralıklı ve birbirine ters yönde hareketlerle çizgiler oluşturulur. Aynı işlem diğer kenar için de tekrarlanır. Su yüzeyinde birbirine zıt yönlü hareketlerle oluşturulan ebruya **gelgit ebrusu** adı verilir.

Görsel 1.14: Özden Aydın'a ait serpmeli gelgit ebru

Bilgi Kutusu

Çizgileri oluşturmak için özel olarak hazırlanmış tarak kullanılabilir. Bazı gelgit ebrularında verev çizgiler kullanıldığı da görülmektedir. Gelgit ebrusunda kontrast renklerin kullanılması oluşan çizgilerin ayırt edilmesini sağlar.

1.1.4. Şal Ebrusu

Teknede gelgit ebru uygulaması yapıldıktan sonra düz çizgiler biz ile karıştırılır. Ahenk oluşturacak şekilde "S"ler çizilerek ortaya çıkarılan desenler **şal ebrusu** oluşturmaktadır (Görsel 1.15).

Görsel 1.15: Özden Aydın'a ait serpmeli şal ebrusu

1.1.5. Taraklı Ebru

Gelgit ebrusunun ardından çeşitli kalınlıklarda hazırlanmış taraklardan bir tanesi kullanılarak oluşturulan desene **taraklı ebru** adı verilir (Görsel 1.16).

Taraklı ebruda tarakların telleri uygulama sırasında kitreye temas edecek şekilde teknenin karşılıklı kenarlarına yerleştirilir. Tarak, gelgit ebrusunun çizgilerine dik çizgiler oluşturacak şekilde diğer kenara kadar çekilir. Ebruda kullanılan tarağın tel aralığı sık ise **ince taraklı ebru**, tel aralığı geniş ise **geniş taraklı ebru** adını alır. İstenirse şal ebrusunda olduğu gibi taraklı ebrudan sonra desen karıştırılabilir.

Görsel 1.16: Özden Aydın'a ait taraklı ebru

1.1.6. Bülbül Yuvası Ebrusu

Teknede hazırlanan battal ebru üzerine bir biz yardımıyla, dışarıdan merkeze doğru spiraller çizilerek elde edilen ebru çeşidine **bülbül yuvası ebrusu** denir (Görsel 1.17). Bu ebru çeşidinde boya damlalarının çapının küçük ve renklerin kontrast olması tercih edilir.

Bülbül yuvası ebruları gelgit ve taraklı ebrular üzerine de uygulanabilir. Spiraller genellikle hatip ebrusunda olduğu gibi kısa kenar boyunca dört, uzun kenar boyunca beş sıra şeklinde uygulanır. Ayrıca geniş aralıklı ve kalın telli bir tarak ile bir sraya tek seferde uygulama yapılabilir.

Görsel 1.17: Mustafa Düzgünman'a ait bülbül yuvası ebrusu (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

1.1.7. Kumlu-Kılçıklı Ebrular

Ebru teknesinde çok sayıda uygulama yapıldığında tekne kirlenmeye başlar ve yeni atılan boyalar teknedeki koyu kıvam nedeniyle kum gibi noktalanır. Böyle durumlarda boya, teknenin orta kısmından ve yakın mesafeden, fırça yerine damlalıkla belirli aralıklarla damlatılır. Boyanın kendi hâlinde yayılıp çatlamasıyla **kumlu ebru** oluşur. Tekneye bırakılan boya damlaları yayılarak genişlerken "V" harfini andıran bir şekil oluşturursa buna da kılçığı andıran şekli nedeniyle **kılçıklı ebru** adı verilmiştir (Görsel 1.18). Levha kenarlarında ara pervaz olarak kullanılır.

Görsel 1.18: Özden Aydın'a ait kumlu-kılçıklı ebru

1.1.8. Hatip Ebrusu

İç içe damlatılan renklerden oluşan dairelerin şekillendirilmesiyle yapılan ebruya **hatip ebrusu** adı verilir (Görsel 1.19). 18. yüzyılda yaşamış, Ayasofya Camii'nin hatibi Mehmet Efendi tarafından sıklıkla tercih edildiği için onun ismi ile anılır. Hatip ebruları şekillerine göre çark-ı felek, yürek, taraklı yürek, yıldız ve yonca gibi isimler alır. Hatip şekillerinin bazılarının aynı ebru üzerinde gösterilmesine **hatip-i mütenevvia** denir. Çiçekli ebrulara geçiş aşaması sayılmaktadır.

Hatip ebrusu için hafif bir zemin atılır. Hazırlanan zemin üzerine hatip için hazırlanmış boyalar biz yardımıyla uzun kenar boyunca beş, kısa kenar boyunca dört tane olacak şekilde eşit aralıklarla damlatılır. Hatibin belirgin olabilmesi için ilk damlatılan boya tercihen koyu renklerden seçilir. İlk dairenin merkezine diğer iki renk iç içe damlatılır. Oluşan daireler istenen hatibe göre biz yardımıyla içten dışa, dıştan içe hareketlerle şekillendirilir (Görsel 1.20).

Görsel 1.19: Hatip Mehmet Efendi'nin kendi ismiyle anılan ebrusu (Galari Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 1.20: Özden Aydın'a ait hatip ebrusu

1.1.9. Çiçekli Ebru

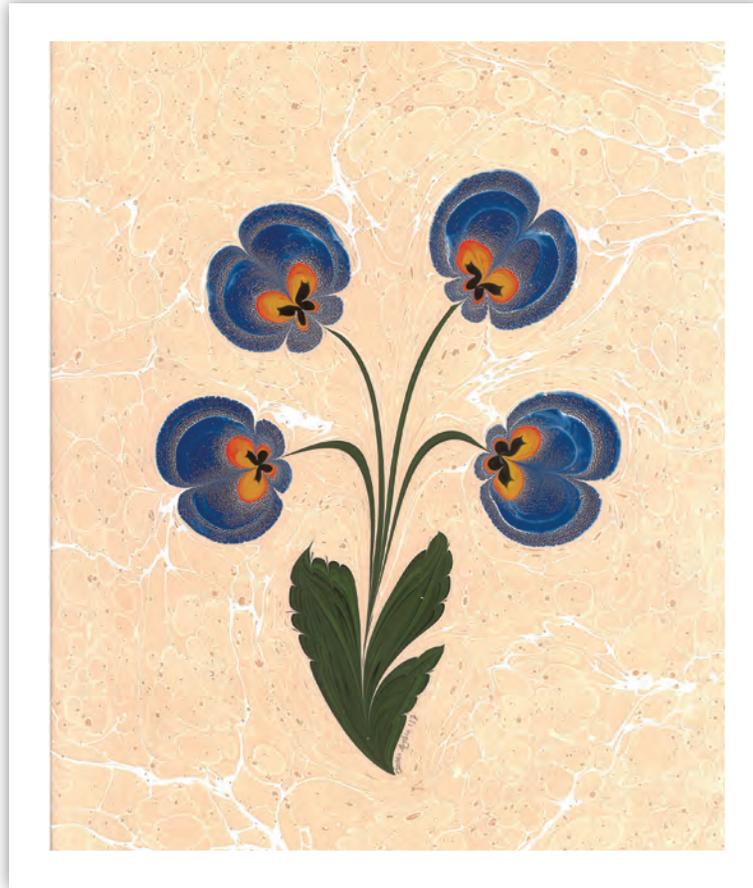
Zemin ebrusu hazırlandıktan sonra bir biz yardımı ile damlatılan boyalara çiçek ve yaprak şekli verilmesiyle oluşturulan ebrulara **çiçekli ebru** denir (Görsel 1.21). Çiçekli ebrular tarihte Necmettin Okyay tarafından uygulandığı için **Necmettin ebrusu** olarak da anılmaktadır.

Hazırlanan zemin ebrusunun üzerine yeşil boya damlatılır, oluşan daireye biz ile sap ve yaprak şekli verilir. Boyalar, yapılacak çiçeğe göre sapın uç kısmına biz yardımı ile damlatılır. Biz hareketleri ile daireler çiçek şekline dönüştürülür. Çiçekli ebruda yaygın olarak lale, karanfil, gelincik, sümbül, papatya, gül ve menekşe gibi çiçek şekilleri kullanılmaktadır. Günümüzde ebrucular bunların dışındaki çiçek formlarını da stilize ederek ebru sanatına kazandırmışlardır.

Dikkat

Çiçekli ebru yapımında suyun kıvamının çok iyi ayarlanması gerekir. Hazırlanan bu su, diğer ebru çeşitlerine göre biraz daha yoğun olabilmektedir.

Görsel 1.21: Özden Aydın'a ait çiçekli ebru

MEHMET NECMEDDİN OKYAY

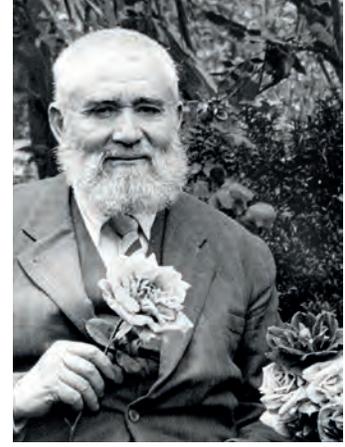
Hattat, ebru ve cilt sanatçısı (D. 29 Ocak 1883, İstanbul-Ö. 5 Ocak 1976, İstanbul). Tam adı Mehmet Necmeddin Okyay'dır (Görsel 1.22). Okçuluğa olan sevgisi nedeniyle soyadı kanunu çıktığında "Okyay" soyadını aldı. Babası Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyeye başkâtibi ve Yeni Vâlîde Camii imamı Abdünnebî Efendi, annesi Binnaz Hanım'dır. Kara Gazi (Kara kadı) mahalle mektebini bitirdikten sonra Kasapzâde Hâfız Mehmed Efendi'nin yanında hıfza başladı. Ravza-i Terakkî Mektebinde tahsilini sürdürürken hocasının vefatı üzerine hıfzını bu mektebin hocası Hafız Şükrü Efendi'den tamamladı. Mektebin hat muallimi Hasan Talat Bey'den rik'a, divanî, celî divanî yazılarını öğrenerek icâzet aldı. Hasan Talat Bey, 1902 yılında onu Nuruosmaniye Medresesindeki yazı odasına götürerek Filibeli (Bakkal) Hacı Arif Efendi'nin derslerine devam etmesini sağladı.

Üsküdar İdadisi'ndeki öğreniminin ikinci yılında okuldan ayrıldı. Sâmi Efendi'den ta'lik, sülüs-nesih yazılarından icazet aldı (1905-06). Bir taraftan da okçu başı Seyfeddin Bey'den kemankeşlik, Üsküdar'da Özbekler Dergâhının şeyhi Edhem Efendi'den ebru yapmasını öğrendi. Ayrıca ünlü ciltçi Baha Efendi'den ciltçilik ve Konyalı Hoca Vehbi Efendi'den hat mürekkebi yapmasını, Tuğrakeş İ. Hakkı Bey'den (Altunbezer) tuğra çekmesini öğrenen Okyay'a bu geniş ilgi alanı nedeniyle "hezarfen" (çok yönlü sanatçı) lakabı verildi.

1907'de babasının vefatı üzerine Yeni Valide Camiinin imamlığına geçti. 1916'da Medresetü'l-hat-tâtinde (İslam Kitap Süsleme Sanatları Okulu) ebru ve âhar hocalığına tayin edildi. Daha sonra buranın mubassırlık (yöneticilik) vazifesini de üstlendi. Yine aynı yıllarda Süleymaniye'deki Kanunî Sultan Süleyman Mektebi ile Bostancı ve Erenköy mekteplerinde rik'a (kısaltma yazı) yazısını öğretti. Hocalığı sırasında yazılı ebru denilen tarzı ve çiçekli ebruyu buldu. Lâle, karanfil, sümbül gibi çiçekleri aslına uygun şekilde ebru teknesinde resmetmeyi başardı. Bu yüzden çiçekli ebrulara sanat çevrelerinde "Necmeddin ebrusu" adı verildi. 1925'te cilt sanatıyla ilgilendi ve elindeki eski kapların tamiri dışında yeni cilt kalıpları elde etmek için galvanoplasti (kaplama) metodunu öğrendi. 1926 yılından itibaren eski tarzda kitap kapları ve deriden yazı çerçeveleri imal etti. 1927'de Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in lüks baskılı Nutuk nüshalarına biri ötekine benzemeyen desenlerle cilt kalıpları hazırladı.

Necmeddin Okyay, o zamana kadar çok ilkel deneyimlerden geçirmiş, formda özel bir şey elde edememiş olan "Çiçek Ebru" tarzında yeni bir çağ açtı ve önemli sayıda başarılı ebrular yaptı. Lalelerin, papatyaların, sümbüllerin, karanfillerin, hercai menekşelerin ve gül goncalarının yakın tasvirlerine benzeyen ebrular üretti. Bu tarzdaki Çiçekli Ebrular "Necmettin Ebru" olarak adlandırılmaya başlandı. Nihayet, ebru artık bir yazıyı süsleyen renkli bir eser veya kâğıt olmaktan çıkıp kendi başına bir sanat eseri seviyesine ulaşmayı başardı.

Eğittiği çok sayıda öğrencilerinden biri olan Mustafa Düzgünman, günümüzde ebru sanatının en tanınan isimlerindedir. Hem hocası Necmeddin Efendi'nin geliştirdiği çiçekli ebruda hem de diğer ebru türlerinde üst düzey eserler üretmiştir.

Görsel 1.22: M. Necmeddin Okyay

Diyanet İslam Ansiklopedisi (Düzenlenmiştir.)

1.1.10. Akkâse Ebru

Eski yazma kitaplarda kâğıdın yazı kısmının ayrı etrafının ayrı renge boyanmasına “akkâse”, böyle kâğıtlara da “akkâseli kâğıt” denir. Necmeddin Okyay bu tekniği Arap zamkını kullanarak yazılı ebruya da uygulamış böylece **akkâse ebru** ortaya çıkmıştır. Bu teknik günümüzde yazı dışında minyatür ve şükûfe gibi eserleri renklendirmek amacıyla da kullanılmaktadır (Görsel 1.23).

Görsel 1.23: Necmeddin Okyay'a ait yazılı akkâse ebru, “Marifet iltifata tabidir, Müşterisiz meta zayidir.”

Ebru uygulamasında kullanılacak hafif ebrulu kâğıdın üzerine Arap zamkı ile yazı yazılır. Arap zamkı kurutulduktan sonra kâğıt ikinci defa battal veya diğer çeşitlerle ebrulanır. Zamk uygulanan bölgeler ebru boyasını almayacağı için yazıların bulunduğu yerler kâğıt renginde kalacaktır (Görsel 1.24). Arap zamkı yerine şeffaflık özelliği olan farklı malzemeler de kullanılmaktadır.

Görsel 1.24: M. Sadreddin Özçimi'ye ait akkâse tekniği ile çalışılmış minyatür

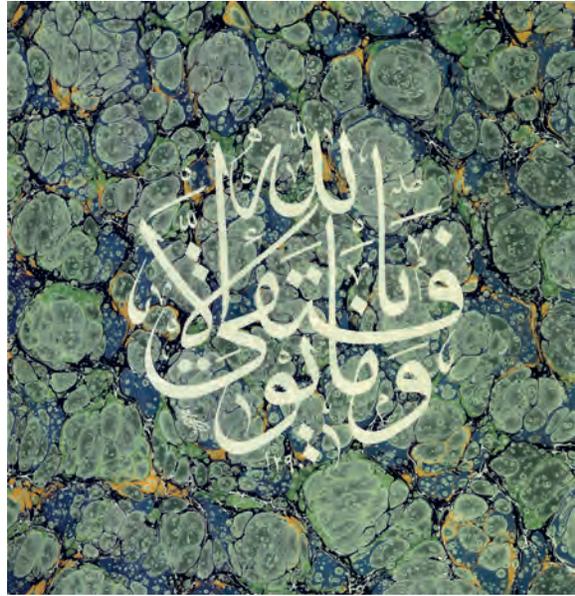
Bilgi Kutusu

Akkâse ebru uygulamalarında kâğıttan kalıp hazırlama yöntemi de kullanılmaktadır. Bu yöntemde yazı veya desen kâğıda çizilir veya bunların fotokopisi temin edilir. Kâğıttan kesilerek çıkarılan yazı veya desen, ebru kâğıdına yapıştırılır ve ikinci defa ebru uygulaması yapılır. Kalıp kaldırıldıktan sonra ebru kurumaya bırakılır.

Dikkat

Yazılı akkâse uygulamalarında hüsn-i hat sanatının inceliklerine hâkim olmak ve harfleri yazım kurallarına dikkat ederek kesmek gerekir (Görsel 1.25).

Görsel 1.25: Özden Aydın'a ait yazılı akkâse ebru Mehmed Şevki Efendi hattı ile, "Ve mâ tevfkî illâ billâh" (Başarım ancak Allah ileledir.)

1.2. EBRU SANATINDA KULLANILAN FIRÇALAR

Hazırlık Çalışması

"Alet işler, el övünür." atasözü üzerine düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Ebru sanatının uygulamasında kendine özgü fırçalar kullanılmaktadır. Boyaların su üzerine istendik ölçülerde düşmesini sağlamak amacı ile yapılan bu fırçalar at kılından yapılmaktadır.

1.2.1. Fırça

Battal ebruda yalnız Türk ebrusuna has olan öbekleri yapmak ortası boş fırçalarla mümkündür. Bu fırça çeşidine **battal fırçası** denir. Battal fırçasına göre kıl miktarının daha az ve kolların daha kısa olduğu fırça-

lara ise **serpme fırçası** denir. Bu fırça, serpmeli ebrularda küçük damlacıklar oluşturmak için kullanılır. Bunların dışında hatip ve çiçek boyalarını damlatmadan önce karıştırmak için kullanılan, sapı serpme fırçasından daha kısa olan fırçalara ise **karıştırma fırçası** denir (Görsel 1.26).

Ebru sanatçıları kullanacakları fırçaları genellikle kendileri hazırlamaktadırlar. Bu nedenle iyi bir ebru sanatçısı kendi kullanacağı fırçayı kendisi hazırlayabilmelidir.

Ebru yapımında kullanılan fırçalar, atların kuyruğundan alınan en sert kılların düz bir dalın üzerine bağlanması ile hazırlanır. At kuyruğu kılları sert ve düz olduğu için tercih edilir. Atın yelelerinden alınan kıllar ince ve yumuşak olduğu için daha hızlı yıpranır. Ayrıca boya serpmeye istenen sonucu vermez.

Fırçanın sapında esneme kabiliyeti olan dayanıklı ağaçlar kullanılır. Necmettin Okyay fırça sarımında kendi bahçesinde yetiştirdiği gül dallarını kullanmıştır. Böylece fırçada gül dalı kullanmak gelenek hâline gelmişse de sapı bambudan yapılmış fırçalar da mevcuttur.

Kış mevsimi sonunda budanan güllerin öz kısmı az olan ve düz biçimli dalları toplanır. Dallar, dikenleri temizlendikten sonra 30-35 cm uzunlukta kesilir. Bir araya getirilen dallar kalın bir ip yardımıyla sıkıca sarılır ve kurumaya bırakılır. Kuruma sürecinde belirli aralıklarla kontrol edilir ve gevşeyen ip yeniden sıkılaştırılır. Kuruyan gül dalları çeşitli amaçlar için fırça sarımında kullanılır.

Görsel 1.26: Ebruda kullanılan fırça örnekleri

1. Uygulama: Fırça Hazırlama

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak ebru yapımında kullanılacak fırçayı hazırlamak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Uygun kalınlıklarda gül dalları
- At kuyruğu kılı
- Misina (0.5 mm kalınlıkta)
- Maket bıçağı
- Lastik, cetvel, makas

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler incelenmelidir.
- Kitapta verilen örnek işlem sırasına göre uygulanmalıdır.
- Bulunan tüm görsel kaynaklar ayrıntılı şekilde incelenmelidir.
- Eksik araç gerecin çalışmayı aksatacağı ve zaman kaybına sebep olacağı unutulmamalıdır.
- Kesici aletle çalışacağınızdan, oluşabilecek kazalara meydan vermemek için atölye içerisinde dikkatli hareket ediniz.

Fırça Yapımı İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Fırça yapımı için gerekli malzemeleri hazırlayınız.
3. Misinadan 1,5 m uzunluğunda parça kesiniz.
4. At kılı paketinden bir tutam alınız ve her iki ucunu da alttan üstten vurarak kılları eşit seviyeye getiriniz (Görsel 1.27). İstenilen nitelikte bir fırça için bu işlem önemlidir.
5. Eşit seviyeye getirilen at kılı demetini alt ve üst tarafından lastikle bağlayınız (Görsel 1.28).

Görsel 1.27: At kılınının eşitlenmesi

Görsel 1.28: Kılın lastikle bağlanması

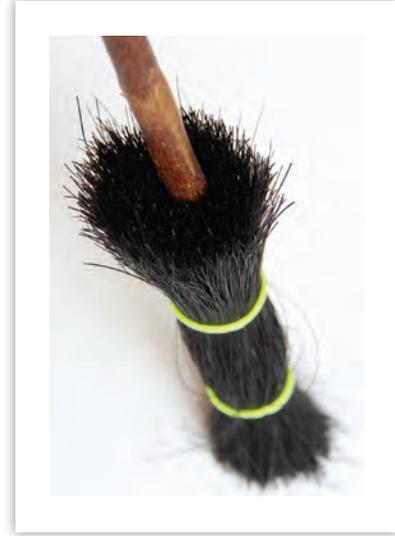

6. Seçtiğiniz bir gül dalını at kılı demetinin orta kısmına yerleştiriniz (Görsel 1.29).
7. At kıllarını gül dalının etrafına eşit miktarda dağıtınız (Görsel 1.30).

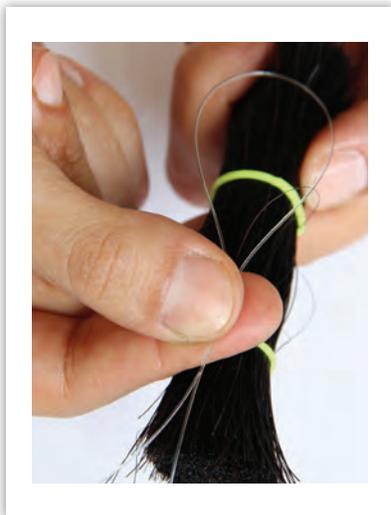

Görsel 1.29: Gül dalının yerleştirilmesi

Görsel 1.30: Dalın etrafına kılların dağıtılması

8. Misinanızın uç kısmını 10 cm uzunluğunda içe katlayarak bir halka oluşturunuz (Görsel 1.31).
9. Açılmayacak şekilde tutulan bu halkayı fırçanın sapına bakacak şekilde at kılı demetinin üzerine yerleştiriniz ve başparmağınızla sıkıca üzerine bastırınız.
10. Misinayı gül dalının fırçanın içinde kalan kısmının (dalın ucundan) 0,5 cm yukarisından **ok yönünde** 4-5 tur sarınız (Görsel 1.32). Bu işlemde misinayı çok sıkı sarmayınız. Sarma işlemi sırasında misinaların üst üste gelmemesine özen gösteriniz.

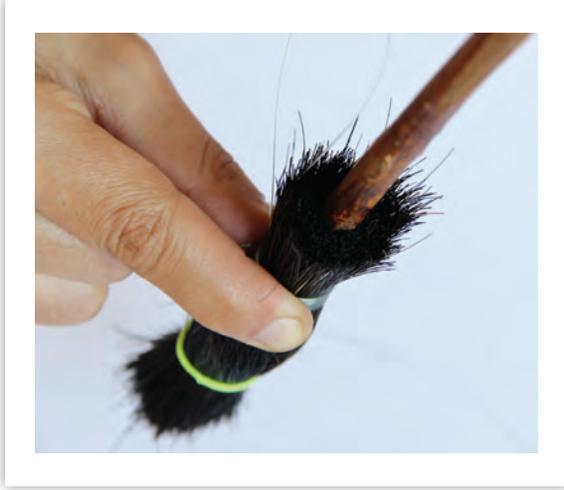
Görsel 1.31: Misina ile halka oluşturma

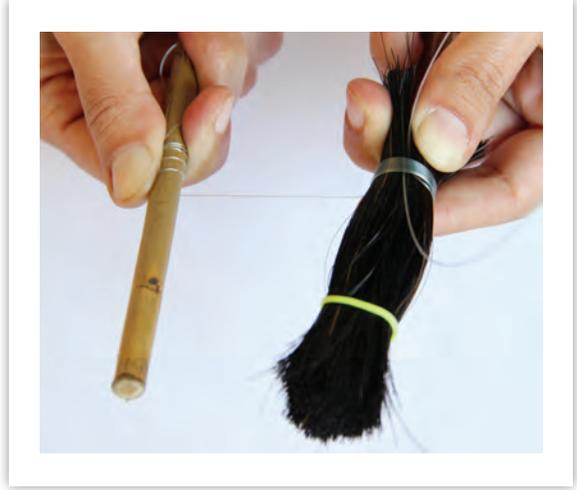
Görsel 1.32: Misinanın sarılması

11. Misinanın sarıldığı kısımdaki lastiği çıkarınız. Misinanın gevşememesine dikkat ederek at kıllarının eşit biçimde dağılıp dağılmadığını tekrar kontrol ediniz (Görsel 1.33).
12. Başka bir gül dalı veya kalem yardımıyla sarılan misinayı kuvvetlice çekerek sıkıştırınız (Görsel 1.34).

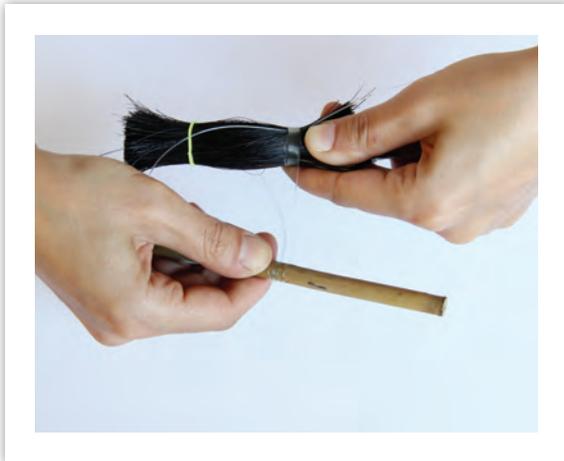

Görsel 1.33: Birinci lastiğin çıkarılması

Görsel 1.34: Misinanın sıkıştırılması

13. 8. ve 9. işlem basamaklarında anlatıldığı gibi halkanın kaybolmamasına dikkat ederek misinayı her turda kuvvetlice çekiniz. Ancak bu işlemler sırasında misinanın kontrolsüz çekilmesiyle elinizin zarar görebileceğini unutmayınız. Misina 1 cm uzunluğa gelene kadar sarma işlemine devam ediniz. Sarma işlemi sırasında misinaların üst üste gelmemesine özen gösteriniz. Her turda misina bir öncekinin üzerine değil yanına gelecek şekilde sarınız (Görsel 1.35).
14. Sardığınız misinanın elinizde olan uzun ucunu halkanın içinden geçirip bırakınız (Görsel 1.36).

Görsel 1.35: Misinanın sarılması

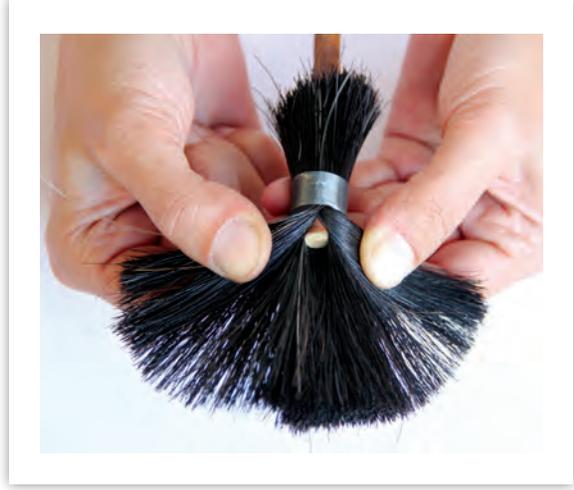

Görsel 1.36: Misina ucunun bağlanması

15. Halkanın ucunu yavaşça çekerek düğümü sardığınız misinanın içine gizleyiniz (Görsel 1.37).
16. Fırçanın uç kısmını açarak gül dalının 0,5 cm'den uzun veya kısa olup olmadığını kontrol ediniz. Fırçanız istenilen ölçüden uzun veya kısa ise fırça yapım işlemine yeniden başlayınız (Görsel 1.38).

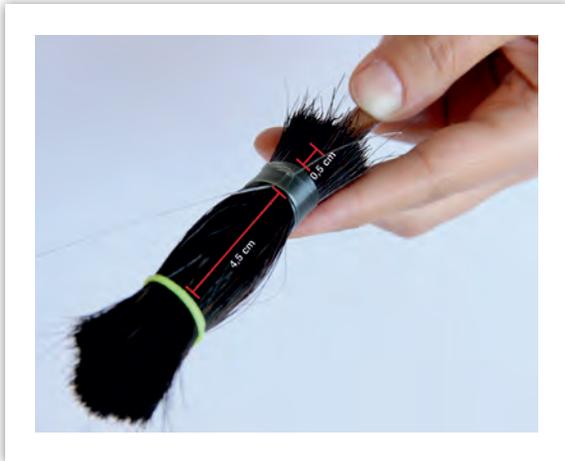

Görsel 1.37: Misina ucunun gizlenmesi

Görsel 1.38: Fırça sapının kontrol edilmesi

17. Fırça uzunluğu misinanın bitim noktasından itibaren en az 4,5 cm olmalıdır (Görsel 1.39).
18. Sardığınız fırçayı fazla kısımlarını kesmeden önce ıslatınız. Bu işlem at kıllarının kesilirken etrafa dağılmaması için yapılır. Temizlik konusunda tedbir almak size zaman kazandıracaktır. Makasla fırçanın fazla kısımlarını kesiniz (Görsel 1.40).

Görsel 1.39: Fırça ölçüsünün kontrol edilmesi

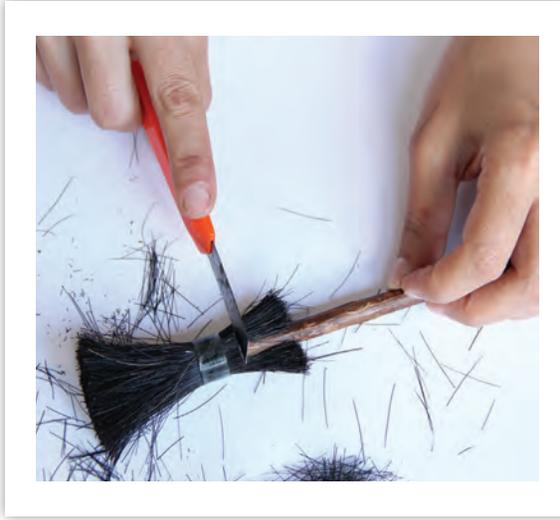

Görsel 1.40: Fırçanın fazla olan kısımlarının kesilmesi

19. Fırçanın sap kısmında misinanın 0,5 cm dışında kalan fazla kısımları maket bıçağıyla bastırarak kesiniz. Bu işlem sırasında dikkatli olmalısınız (Görsel 1.41, 1.42).

Not: Serpme ve karıştırma fırçaları da aynı tekniklerle sarılır.

Görsel 1.41: Fazla kısımların kesilmesi

Görsel 1.42: Kullanıma hazır ebru fırçası

Sıra Sizde

1. Yaptığınız uygulama ile öğrendiklerinizin pekişmesi ve el becerinizin artması için aynı uygulamayı tekrar etmelisiniz.
2. Uygulamayı kitabınızda verilen işlem sırasını ve öğretmeninizin yönergelerini hatırlayarak gerçekleştirebilirsiniz.
3. Fırçanızı hazırlarken malzemeleri dikkatli kullanırsanız ekonomik davranmış olursunuz.
4. Çalışma sırasında misinaya aşırı şekilde asılıp parmaklarınızı zedelemekten sakınınız.
5. Maket bıçağı ve makasla çalışmak dikkat gerektirmektedir.
6. Çalışma sırasında gerektiğinde yardım alabilirsiniz.
7. Fırçanız ilk denemenizde olması gerekenden ince veya kalın olabilir.
8. Hazırladığınız yeni fırçanın öğretmen eşliğinde yaptığınız fırçadan farkları nelerdir?
9. Fırça hazırlama konusunda kendinizi yeterli buluyor musunuz?

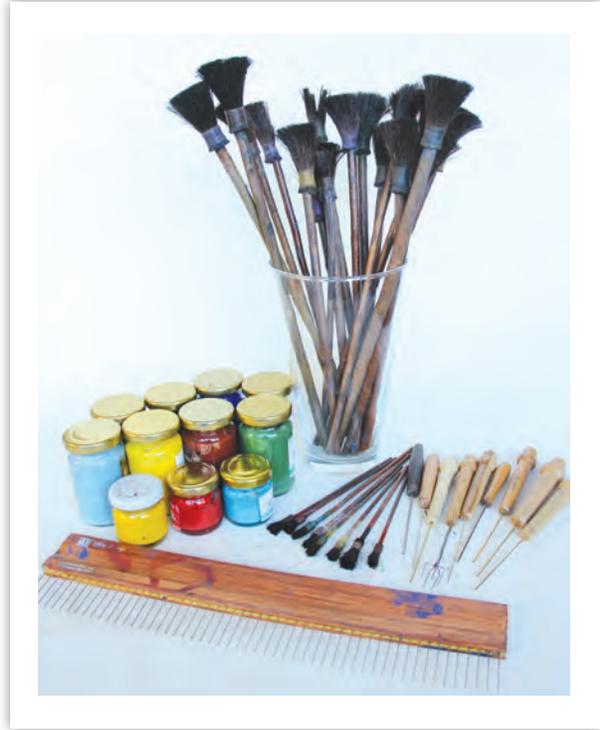
1.3. EBRU YAPIMINDA KULLANILAN BİZ VE TARAKLAR

Hazırlık Çalışması

“Kılıç kesmez, el keser.” ve “Kem âlât ile kemâlât olmaz.” cümleleri iki zıt hususa dikkat çekmektedir. Ebru sanatı bağlamında bu cümlelerde verilmek istenen mesajlar hakkında düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

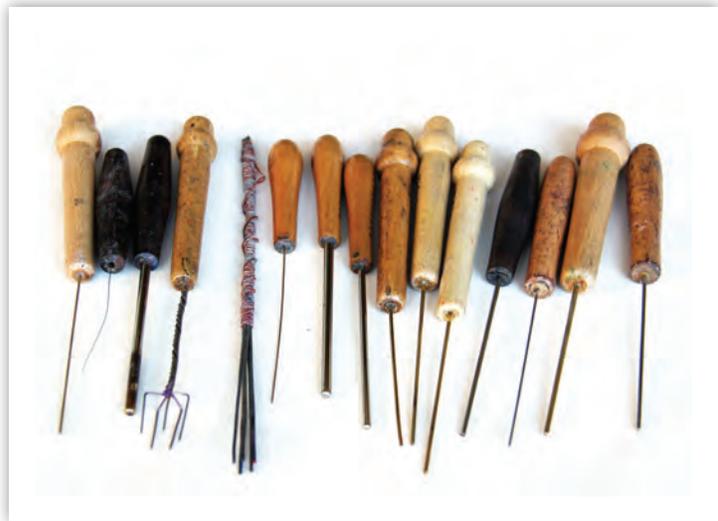
Ebru yapımında sıvı, boya ve kıvam artırıcı yanında bu malzemelerin görselliğini sağlamak için bazı araçlar gerekmektedir. Bunlar: geçmişten günümüze kullanılagelen çeşitli boyalarda biz ve teknelerin ebatlarına uygun hazırlanmış olan taraklardır. Genellikle bu aletler tahtadan yapılmış ve uçlarına metal çubuklar yerleştirilmiş aletlerdir.

Görsel 1.43: Ebru yapımında kullanılan malzemeler

1.3.1. Biz

Çeşitli kalınlıklarda paslanmaz tellerden yapılmış, tekneye boya damlatmak, hatip ve çiçekli ebrulara şekil vermek ya da teknenin yüzeyine serpilmiş boyayı hareketlendirmek için kullanılan el aletine **biz** denir (Görsel 1.43). Çeşitli amaçlarla kullanılmak için farklı kalınlıklarda bizler tercih edilir. Bazı çiçeklerin yapımında kullanılan “çoklu biz” adı verilen biz çeşitleri de mevcuttur (Görsel 1.44). Bizler, genellikle gelgit, şal, bülbül yuvası, hatip ve çiçekli ebruların yapımında kullanılır.

Görsel 1.44: Ebru yapımında kullanılan çeşitli biz örnekleri

2. Uygulama: Biz Hazırlama

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak biz hazırlamak.

Süre: 1 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Ebru bizleri için üretilmiş ahşap biz sapı
- Çeşitli kalınlıklarda, paslanmaz malzemeden yapılmış metal çubuk
- Kuvvetli yapıştırıcı
- İşaret kalemi

Uygulama için Öneriler

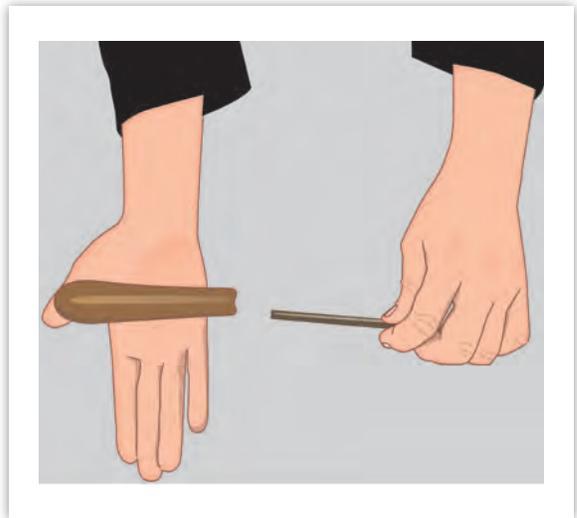
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler incelenmelidir.
- Kitapta verilen biz konusu okunmalıdır.
- Çalışılırken ucu sivri bir tel kullanıldığını ve bunun size ya da arkadaşlarınıza zarar verebileceği unutulmamalıdır. Atölye içinde hızlı hareket edilmemeli, şakalaşmalara izin verilmemelidir.
- Kullanılan ve hazırlanan eşyalar özenle korunmalıdır.

Biz Yapımı İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Biz yapımı için gerekli malzemeleri çalışma masasına yerleştiriniz (Şekil 1.1).
3. Biz yapımı işlem basamaklarını okuyunuz.
4. Ahşap sapın ucu delikli kısmına metal çubuğu yerleştiriniz ve metal çubuğun üzerine, sapla birleştiği noktaya kalemle işaret koyunuz (Şekil 1.2).

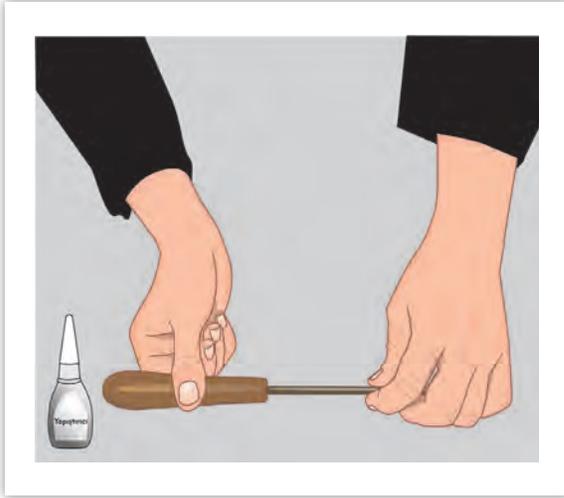
Şekil 1.1: Sap ile metal çubuğun birleştirilmesi

Şekil 1.2: Biz yapımı

5. Çubuğu çıkarıp sapın içine girecek işaretli kısma kadar yapıştırıcı sürünüz.
6. Çubuğu bekletmeden tekrar sapa yerleştiriniz (Şekil 1.3).
7. Metal çubukla sapın birleşme kısmını kontrol ediniz, boşluk kalmışsa tekrar yapıştırıcı ile doldurunuz.
8. Hazırladığınız bizi kuruması için serin bir yerde bekletiniz (Şekil 1.4).

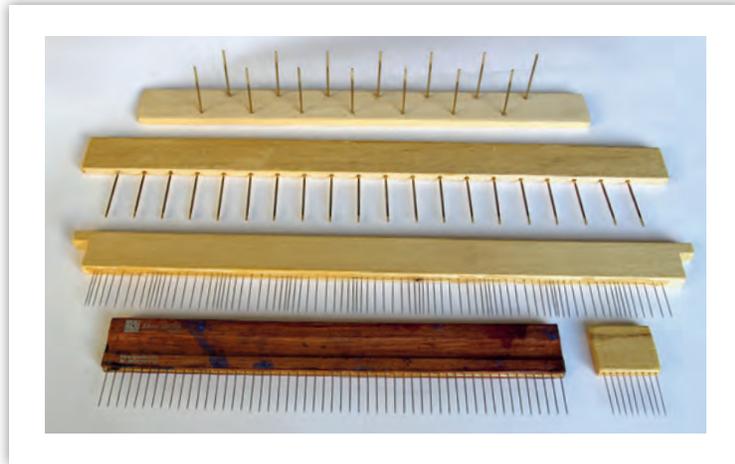
Şekil 1.3: Metal çubuğun yapıştırılması

Şekil 1.4: Ebru yapımında kullanılan bir metal çubuk

1.3.2. Tarak

Ebru teknesine serpilen boylarla istenen deseni oluşturmak için şekillendirici olarak görev yapan alete **tarak** denir. Taraklar; pas tutmayan ince tel, boncuk iğnesi veya çivilerin eşit aralıklarla düz ve ince bir tahtaya tutturulması ile yapılmaktadır. Tarak genellikle taraklı ebru yapımında kullanılmaktadır. Teknenin kenar uzunlukları ve desen özelliğine göre farklı taraklar hazırlanabilir. Boyutları, tel aralığı ve tel kalınlıkları isteğe bağlı olarak değişiklik gösterebilir (Görsel 1.45).

Görsel 1.45: Ebru yapımında kullanılan çeşitli tarak örnekleri

3. Uygulama: Tarak Hazırlama

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak tarak hazırlamak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Tahta
- İğne
- Çekiç
- Cetvel, işaret kalemi
- Yapıştırıcı

Uygulama için Öneriler

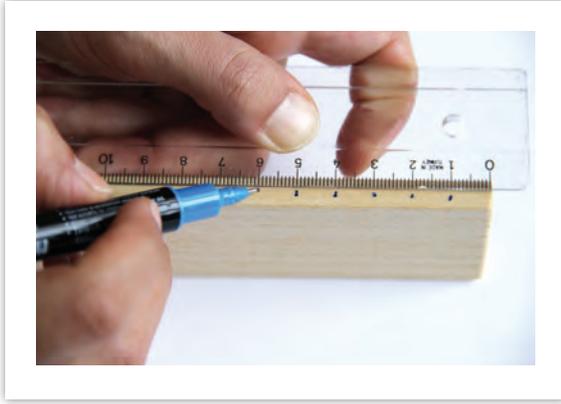
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler okunmalıdır.
- Kitapta verilen işlem basamakları incelenmelidir.
- Eksik araç gerecin çalışmayı aksatacağı ve zaman kaybına sebep olacağı unutulmamalıdır.
- Verilen yönergeler dikkatle takip edilirse malzemelerin zayi olmayacağı ve tasarruf edileceği unutulmamalıdır (Görsel 1.46).
- Bu uygulamada 35x50 cm teknenin kısa kenarı için tarak hazırlanacaktır. Ders öncesi marangoza eni 3 cm, boyu 37 cm ve kalınlığı 1 cm olan bir tahta kestirilmelidir.
- Kesilen tahtanın her iki ucundan en az 1 cm dışarı, teknenin kenarına oturmasını sağlayacak şekilde kestirilmelidir.
- Çalışma yaparken yardımlaşmayı ve paylaşmayı unutmayınız. İkişerli ya da üçerli gruplar oluşturarak çalışınız.

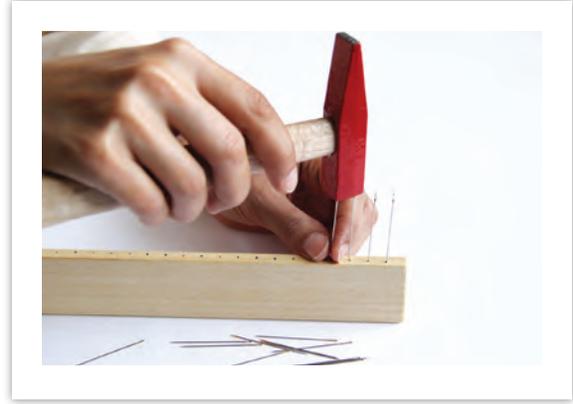
Görsel 1.46: Tarak yapımında gerekli malzemeler

Tarak Yapımı İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Tahtaya “et kalınlığı” denilen kısmı ortalayacak şekilde, cetvel yardımıyla, düz bir çizgi boyunca 1 cm aralıklarla noktalar koyunuz (Görsel 1.47).
3. İğneleri işaretlenen yerlere çekiç yardımı ile hafifçe vurarak çakınız (Görsel 1.48). İğneleri çakarken arkadaşlarınızla yardımlaşarak çalışınız. Sert hareketler iğnenin kırılmasına, ahşabın ezilmesine veya çekicin size zarar vermesine neden olabilir.

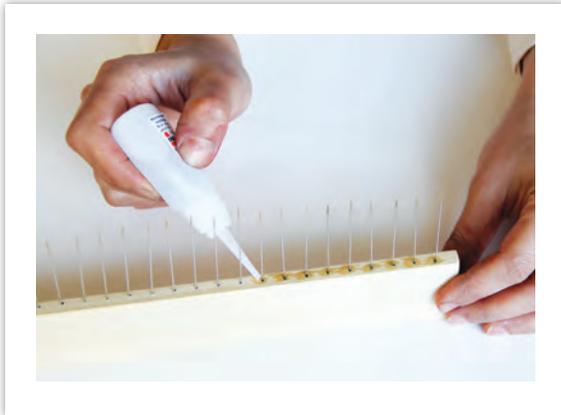
Görsel 1.47: İşaretleme

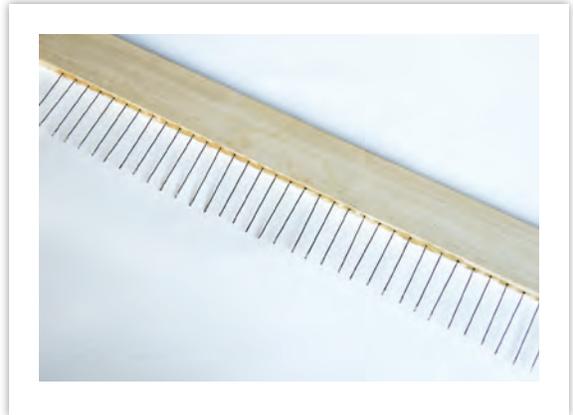
Görsel 1.48: İğneleri çakma

4. İğnelerin hepsinin eşit seviyede olup olmadığını kontrol ediniz.
5. İğnelerin tahtayla temas ettiği noktalara birer damla yapıştırıcı damlatıp kurumasını sağlayınız (Görsel 1.49). Bu işlem, iğnelerin tahta üzerinde daha sağlam kalmasını sağlayacaktır.
6. Tarağınız kullanıma hazırdır (Görsel 1.50).

Not: Bu uygulamada ulaşılabilir malzemelerle basit yöntemler kullanılarak ebru tarağı yapımı anlatılmıştır. Daha detaylı taraklar için torna makinesi, mengene gibi aletlere ihtiyaç vardır. Bu şekilde taraklar yapmak istediğinizde makine bölümü atölyelerinden yardım alabilirsiniz. Farklı desenler oluşturmak için gereken taraklarınızı kendiniz tasarlayabilirsiniz.

Görsel 1.49: İğneleri yapıştırma

Görsel 1.50: Kullanıma hazır tarak

İş Birliği Yapalım

1. Arkadaşlarınızla çalışma grupları oluşturunuz.
2. Verilen uygulamanın dışında bir ebru tarağı tasarlayınız.
3. Bir kâğıt üzerine kalem ile tarağınızın çizimini yapınız.
4. Gerekli malzemelerin listesini hazırlayınız.
5. Listenizdeki malzemeleri tedarik ediniz.
6. Taraklarınızın uygulamasını yardımlaşarak yapınız.

Sıra Sizde

Cevaplarınızı yandaki boşluklara yazınız.

Hangi tekne ölçüsünü kullandınız?

İğne veya çiviyi kaç cm aralıklarla çaktınız?

Tahtanın dışında kalan iğnelerin uzunluğunu kaç cm bıraktınız?

İğne veya çivileri tahtaya sabitlemek için yapıştırıcı kullandınız mı?

Tarak yapım aşamalarının hangilerinde yardım aldınız?

Hazırladığınız tarağın sınıfta yapılan uygulamadan farkları nelerdir?

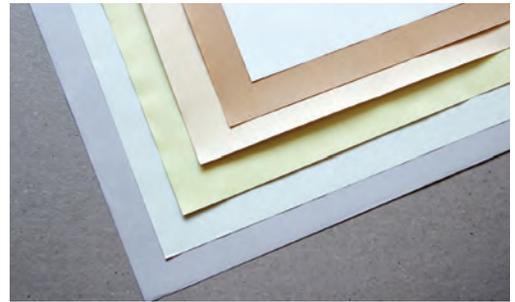
Ebru Yapımında Kullanılan Diğer Malzemeler

Ebru yapımında tarak, biz ve fırça gibi uygulama araçlarının yanında kavanozlar, ebru kâğıtları, ebru teknesi ve destiseng gibi önemli araçlar da kullanılmaktadır. Başarılı bir ebru uygulaması için kullanılan bütün araçları tanımak gerekmektedir.

Kâğıtlar: Ebru sanatında genellikle emici özelliği yüksek, mat I. hamur kâğıtlar tercih edilmektedir (Görsel 1.51). Çok ince kâğıtların tekneden kaldırılırken yırtılma riski vardır. Bu kâğıtları kullanmak zaman ve emek kaybına sebep olacağından ebruda genellikle 70, 80, 90 g/m² ağırlığındaki kâğıtlar kullanılmaktadır (Görsel 1.52). Ancak 70x100 ebatlarında ebru uygulanacak ise 100 veya 120 g/m² ağırlığındaki kâğıtlar tercih edilebilir. Su yüzeyinde kalan boya artıklarını temizlemek için 2. veya 3. hamur kâğıtlar kullanılabilir. Ancak bu kâğıtlar, emicilik özellikleri yüksek olduğu için ebru suyunun hızlı tükenmesine sebep olabilir.

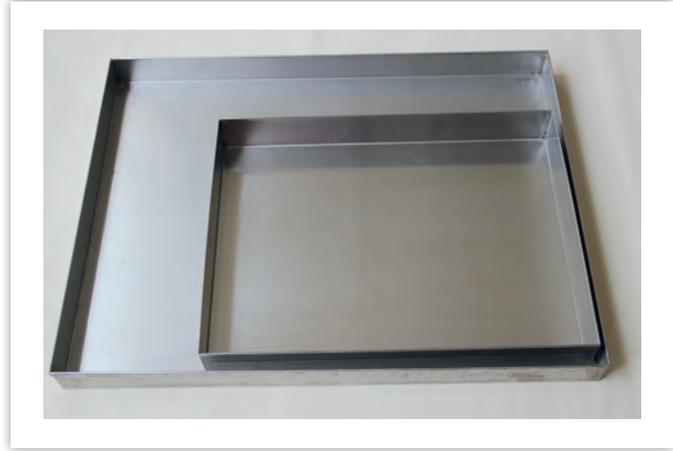
Görsel 1.51: Kullanılan kâğıtlar

Görsel 1.52: Kullanılan kâğıtlar

Ebru Teknesi: Ebru suyunun içine konduğu, ebrulanacak kâğıtların ebatlarına uygun genişlik ve boylarda, genellikle galvaniz veya çelik malzemelerden üretilmiş, dikdörtgen kaplara **ebru teknesi** denir (Görsel 1.53). Genellikle iç genişliği 21,5x30,5 cm, 35,5x50,5 cm, 50,5x70,5 cm, 70,5x100,5 cm; kenar yüksekliği ise 4-6 cm civarında olan tekneler kullanılmaktadır. Ebru yapımı esnasında kâğıdın tekneye rahat yerleştirilmesi ve tekneden rahat çıkarılabilmesi için tekne ebadının kâğıt ebadından 0,5 cm daha geniş olması gerekmektedir.

Görsel 1.53: Ebru teknesi

Destiseng (El Taşı): Boyanın ebru suyu üzerinde durabilmesi ve dibe çökmemesi için çok iyi ezilmesi gerekmektedir. Düzgün bir mermer veya cam tabla üzerine konan boyanın ezilip inceltilmesi için kullanılan alete **destiseng** denir (Görsel 1.54). Ezme gücünü arttırmak için mermerden yapılmış destisengler kullanılmaktadır. Avuç içine yerleşecek şekilde tutamacı olan destisengin boya ile temas eden bölümü dışarıya çıkık şekilde yapılmıştır (Görsel 1.55).

Görsel 1.54: Destiseng örneği

Görsel 1.55: Destiseng örneği

Kavanozlar: Ebru yapımı sırasında çok miktarda kavanoza ihtiyaç duyulur. Özellikle zemin ebrusu yapımında aynı rengin tonları kullanıldığı için farklı ölçülerde kavanoz tercih etmek gerekir. Battal boya- ları için genellikle 210 cc veya 190 cc, neftli boya için 105 cc'lik kavanozlar kullanılır. Çiçekli ve hatip ebru boya- larında ise 40 cc'lik kavanozlar tercih edilir.

1.4. EBRU YAPIMINDA KULLANILAN BOYALAR VE SIĞIR ÖDÜ

Hazırlık Çalışması

“Veryüzünde rengârenk şeyleri de sizin için yaratmıştır. Bunda, öğüt alan kimseler için ibret vardır.” (Nahl suresi, 13) ayetinde altı çizili yerle ilgili ne gibi örnekler verebilirsiniz?

Bütün boya çeşitlerinin aslı olan boya maddeler taş, toprak ve bitkilerden elde edilir. Genel ifadeyle “pigment” denilen boya maddeler, organik ve inorganik olmak üzere ikiye ayrılır. Türk ebrusunda genellikle suda erimeyen, asit içermeyen ve ışıktan etkilenmeyen inorganik pigment sınıfından metal oksit boyalar kullanılır (Görsel 1.56).

1.4.1. Boya Çeşitleri ve Özellikleri

Ebruculukta topraktan elde edilen tüm doğal boyalara toprak boya adı verilmiştir. Farklı renklerdeki toprakların yanında bitkisel kökenli boyalardan da faydalanılmaktadır (Görsel 1.57). Bu boyaların ortak özellikleri suda erimemeleridir.

Görsel 1.56: Pigmentler

Geçmişte ebrucular genellikle boya renklerini kendileri hazırlamıştır. Günümüzde şehirlerde boya madde içeren toprak bulmak oldukça güçleşmiştir. Ancak pek çok pigment toz hâlinde satılmaktadır. Toz boyalar ezilerek boya hazırlanabileceği gibi makine yardımıyla ezilmiş hazır boyalar da tercih edilebilir.

Görsel 1.57: Bitkisel kökenli Lahor çividi

Bilgi Kutusu

Ebru sanatında, yağ içermediği için toprak boyalar tercih edilmektedir. İçinde yağ bulunan boya renklerle yapılan çalışmalar ebrunun bozulmasına neden olur. Doğal boyalar toprak veya bitki kullanılarak elde edilir.

1.4.1.1. Toprak Boyalar

Doğal toprak boyları elde etmek için tabiatın toplanan ve boyar madde içeren topraktan faydalanılmaktadır (Görsel 1.58). Bu topraklar dokunulduğunda ele renk veren taş görünümlü ve sert olabileceği gibi kuma benzer yapıda da olabilir. Bunların buldukları hâliyle kullanılması mümkün değildir. Çeşidine göre ayrılan toprakları boya hâline getirmek için bir dizi işlem yapılması gerekir (bk. **1.4.2. Boyaların Kullanımına Hazırlanması** s.42).

Görsel 1.58: Boya elde edilen taş ve toprak örneği

Ebruculukta Kullanılan Renkler: Ebruculukta toprak ve bitkilerden elde edilen renkler ve bu renklerin karışımları kullanılmaktadır.

Toprak kökenli boyalar şunlardır:

Aşı kırmızı: Kırmızı topraktan elde edilir.

Kadmiyum kırmızı: Bileşeni kadmiyum sülfoselenittir.

Beyaz: Üstübeç, topraktan elde edilir.

Sarı: Topraktan elde edilir.

Oksit yeşil: Topraktan elde edilir.

Kahverengi: Topraktan elde edilir.

Çivit mavi: Çamaşır çividi diye bilinen doğal boyadır.

Bitki kökenli boyalar şunlardır:

Lahor çividi: Bitkisel kökenli bir boyadır. Pakistan'ın Lahor kentinde üretilmektedir.

Siyah: Soba isinden elde edilmekte ve suyla karıştırılarak kullanılmaktadır.

1.4.1.2. Hazır Boyalar

Hazır boyalar, ebruculukta geleneksel yöntemlerle hazırlanan boyaların teknolojik imkânlar kullanılarak yapılmış ve satışa sunulmuş şeklidir. Boyar madde içeren toprak veya toz hâldeki boyalardan makineler yardımıyla ezilip kısa sürede ve az emekle hazır boya elde edilebilmektedir. Sadece su ve ödeneklenerek kullanılmaya imkân tanıyan hazır boyalar, ebru malzemeleri satılan mağazalardan temin edilebilmektedir (Görsel 1.59).

Dikkat

Türk ebrusu dendiğinde akla gelen derinliği yakalamak için ustaların gittiği yolu takip etmek gerektiği ve bu sanat dalına ait tüm geleneksel uygulamaları gelecek kuşaklara aktarmanın önemli bir görev olduğu unutulmamalıdır.

Görsel 1.59: Kullanılan hazır boya örnekleri

1.4.2. Boyaların Kullanıma Hazırlanması

Boya, toplanan toprakların çeşidine göre bazı işlemlerden geçirilerek hazırlanır. Taş görünümünde, dokunulduğunda eli boyayan topraklar öncelikle bir havanda dövülüp toz hâline getirilir, daha sonra destiseng yardımıyla ezilir. İçine taş parçaları karışmış kum görünümündeki topraktan boyar maddeyi ayırtırmak için toprağa yıkama işlemi uygulanır. Toprak büyük bir kaptaki sulandırılır ve bir müddet bekletilir. Kum ve taş gibi maddeler kabın dibine çöker, ince toprak parçaları ise suda asılı kalır. Dibi karıştırılmadan başka bir kaba aktarılan su birkaç gün bekletilir, boyar madde tamamen dibe çöktükten sonra süzülür ve boya kısmı alınır. Elde edilen boya gerek görülürse destiseng ile ezilip inceltilebilir.

İşlemleri Yapınız

(Bu çalışmayı evde ödev olarak hazırlayınız.)

Verilen yönergeleri takip ederek topraktan boya hazırlama işlemini yapınız.

Bu çalışmanın toprak temin etme aşamasında aile büyük- lerinizden yardım alınız. İşlem sırasını doğru takip edebilmek için kontrol listesine her işlemten sonra işaret koyunuz.	Yaptım	Yapmadım
1. Ulaşabildiğiniz bir araziden içinde çok fazla taş, çakıl ve bitki artığı olmayan, temiz, boyar madde içeren iki avuç kadar toprak alarak bir kaba koyunuz.		
2. Toprağı, delikleri çok küçük olmayan bir elekten geçi- rerek eleyiniz.		
3. Elediğiniz toprağı 1 litrelik bir kavanoza koyunuz. Üzeri- ni su ile doldurunuz. Kavanozdaki su ve toprağı karıştı- rınız.		
4. Su ve toprak karışımını birkaç dakika dinlendiriniz. Dibe çöken tortuları tekrar suya karıştırmamak için kavanozu sarsmadan karışımı başka bir kavanoza aktarınız. Dibe çöken tortuları yeni kavanoza almayınız.		
5. Kavanozu bir tam gün sarsmadan dinlendiriniz.		
6. Kavanozun üst kısmındaki suyu kavanozu sarsmadan boşaltınız.		
7. Aynı bekletme ve su değiştirme işlemini üç kez tekrar- layınız.		
8. Son bekletme işleminden sonra dipte biriken boyanın üzerinde bulunan berrak suyu boşaltınız. Boyanızı kü- çük bir kavanoza alıp ağzını kapatınız.		

Not Edelim

Günümüzde şehirleşmeyle beraber boyar madde içerikli doğal ürünlere ulaşmak ve onları toplamak güç olduğu için genellikle üreticiler tarafından hazırlanmış toz veya hazır boyalar kullanılmaktadır.

4. Uygulama: Toprak Boya Hazırlama

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak toprak boya hazırlamak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Mermer tabla
- Destiseng
- Spatula
- Boya
- Su
- Cam kavanoz
- Fırça
- Öd

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler okunmalıdır.
- Kitapta verilen işlem basamakları incelenmelidir.
- Eksik araç gerecin çalışmayı aksatacağı ve zaman kaybına neden olacağı unutulmamalıdır.
- Boya ezilen tabla ile destisengin aynı malzemeden yapılmış olmasına dikkat edilmelidir.
- Boyanın çok iyi ezilmesine özen gösterilmelidir. Aksi hâlde boyaların kağıda tutunamayıp akacağı unutulmamalıdır.
- Boya ezme işi uzun süreli bir işlemdir. Tekrar tekrar çalışma yapmayı unutmayınız. Sabırlı olunuz. Atölye ve çalışma masanızın temiz kalmasına özen gösteriniz. Ayrıca kişisel temizliğinizin de son derece önemli olduğunu unutmayınız.

Toprak Boya Hazırlama

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Malzemelerinizi çalışma masasına hazırlayınız (Görsel 1.60).

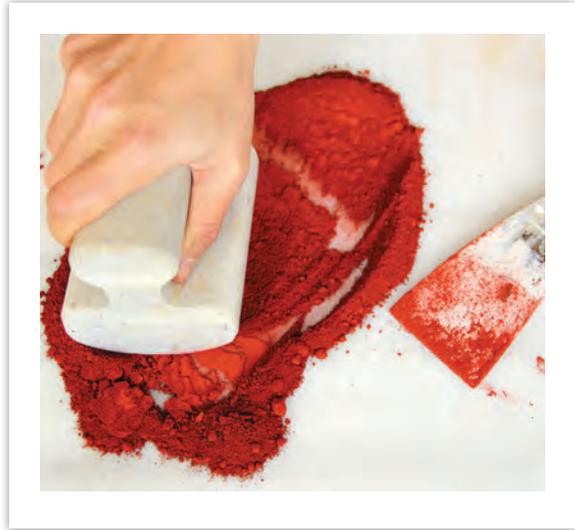
Görsel 1.60: Boya hazırlama

3. Ezmek istediğiniz toz boyadan tabla üzerine bir miktar alınız (Görsel 1.61).
4. Toz boyanın içindeki boya parçacıklarını destiseng yardımıyla dairesel hareketlerle inceltiniz. Bu işlemi 40 dakika süresince devam ettiriniz (Görsel 1.62).

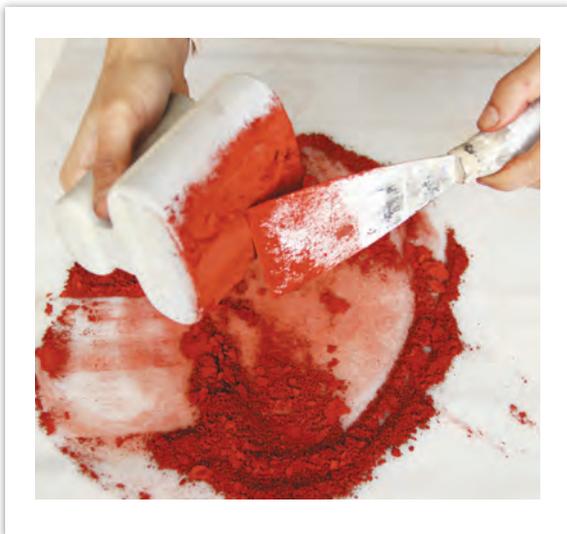

Görsel 1.61: Boya alma

Görsel 1.62: Kuru boyayı ezme

5. Ezme sırasında tablanın üzerine yayılan, destisengin altına yapışan boyaları belirli aralıklarla spatula yardımı ile ezme alanının orta kısmına toplayınız ve ezmeye devam ediniz (Görsel 1.63, 64).

Görsel 1.63: Boyayı toplama

Görsel 1.64: Dağılan boyayı toplama

6. Boyayı biraz su ilave ederek ıslatınız (Görsel 1.65).

7. Su ve toz boyayı iyice karıştırarak macun kıvamına getiriniz (Görsel 1.67).

Görsel 1.65: Boyayı su ile ıslatma

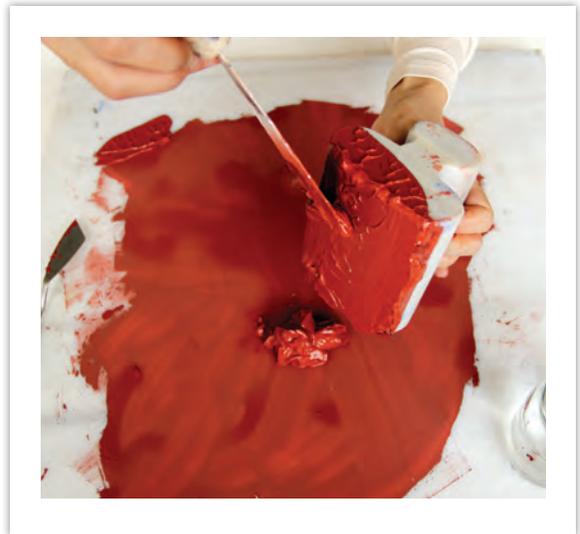
Görsel 1.66: Islatılan boyayı karıştırma

8. Macun kıvamındaki boyayı destisengi "8" rakamı şeklinde hareket ettirerek eziniz (Görsel 1.68).

9. Mermerin üzerine yayılan ve destisengin altına yapışan boyaları zaman zaman spatula yardımı ile ezme alanının ortasına doğru getirerek ezme işlemine devam ediniz (Görsel 1.69).

Görsel 1.67: Islatılan boyayı ezme

Görsel 1.68: Boyayı toplama

10. Ezme işlemi tamamlanan boyayı spatula yardımı ile toplayarak bir kavanoza alınız (Görsel 1.69).
11. Ezme alanında zemine yapışan boyaın üzerine bir miktar su dökünüz. Fırça yardımı ile boyanın çözülmesini sağlayınız (Görsel 1.70).

Görsel 1.69: Boyayı kavanoza alma

Görsel 1.70: Zemine yapışan boyayı çözündürme

12. Spatulanın ve destisengin üzerine yapışan boyaın da su ve fırça yardımı ile çözünüz (Görsel 1.71).
13. Suyun tamamını fırça yardımı ile kavanoza alınız. Zor elde ettiğiniz boyayı tasarruflu kullanmak adına bu işlem önemlidir (Görsel 1.72).

Görsel 1.71: Çözünen boyayı toplama

Görsel 1.72: Boyayı kavanoza alma

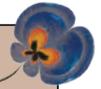
14. Kavanozdaki boyayı su ile karıştırınız. İçine bir miktar öd ilave ediniz (Görsel 1.73). Öd, boyanın zamanla daha da incelmesini sağlayacaktır. Boyanızı belirli aralıklarla karıştırınız. Boyanın hazır hâle gelip gelmediğini kontrol etmek için boyayı teknede deneyiniz. Boya kâğıtta akmadan tutunabiliyor mu tespit ediniz.
15. Boyanız olgunlaştıktan sonra kullanıma hazırdır.

Görsel 1.73: Hazırlanan boyaya öd ilave etme

Sıra Sizde

Yapmış olduğunuz boya ezme işleminde kendinizi verilen ölçütlere göre değerlendiriniz. Her soru için verilen seçeneklerden uygun bulduğunuz birine x işareti koyunuz.

	Zayıf	Orta	İyi	Çok İyi
Boya ezme işlemini yapabiliyorum.				
Destiseng taşını 8 rakamı şeklinde kullanabiliyorum.				
Boyanın içine konacak suyu ayarlayabiliyorum.				
Ezilen bütün boyaları kavanoza toplayabiliyorum.				
İşlem sırasını karıştırmadan takip edebiliyorum.				

1.4.3. Kullanılan Öd (Sığır ÖdÜ)

Öd; safra kesesi tarafından salgılanan, safra asitleri içeren, hafif asit özelliğinde insan ve hayvanların vücutlarına aldıkları yağları parçalayan bir maddedir. Ebru sanatında **öd**, tekneye serpilen boya'nın su üzerinde durmasını ve dibe çökmeden yayılmasını sağlar. Öd, farklı renklerde serpilen boya'nın birbirine karışmadan ebru suyu üzerinde renklerini ayrı ayrı koruyabilmelerini sağlayan malzemedir.

Ebru suyunda kullanılan kıvam artırıcının cinsi ve ebru suyunun kıvamı serpilecek boya'nın öd miktarını belirleyen en önemli husustur. Aynı zamanda bir önceki boya'nın öd miktarı da sonrakini etkilemektedir. Tüm bu faktörler göz önünde bulundurularak yapılan işleme ebru dilinde **ayar yapmak** denir.

Kavanozdaki boya'nın ödle bekletilmesi boya taneciklerinin incelmelerini sağlar. Bu işleme **boyayı öde yatırmak** denir. Bu sayede boya'nın olgunlaşması sağlanır.

Çoğu ebrucu öd önceden kaynatarak kullanmaktadır. Kaynatma işlemi, ödün raf ömrünü uzatmak ve içindeki kötü kokuları azaltmak amacıyla yapılır. Öd ilk toplandığında rengi yeşil ve kokusuzdur. Bekletilen öd zamanla kahverengileşir ve tazeliğini yitirmeye başlar. Safra kesesi büyük olan hayvanların ödlarının fazla olması ve kolay bulunması nedeniyle genellikle sığır ödü tercih edilmektedir. Küçük hayvanlardan elde edilecek öd miktarı çok az olacağı için sık kullanılmamakla birlikte koyun ödünün bazı uygulamalarda iyi sonuç verdiği gözlenmiş ve koyun ödü de kullanılmıştır. Hatta kalkan balığı ödünün kumlu ebru yapımında çok iyi sonuçlar verdiği yazılı kaynaklarda yer almaktadır. Ancak kalkan balığı ödü miktar olarak çok az olduğundan toplaması oldukça zordur. Ayrıca kokusu çok keskin ve rahatsız edicidir. Farklı cins hayvanlara ait ödların kuvveti de birbirinden farklı olduğundan boyaya ilave edilecek öd miktarı da değişkenlik gösterebilir. Ayrıca ödün kalitesi kesimi yapılan hayvanın sağlıklı olup olmamasına, kesimin yapıldığı mevsime göre de değişir.

Bilgi Kutusu

- Ödün içindeki asitler, ebru suyunda mevcut yüzey gerilimini azaltarak boya'nın açılmasını sağlar.
- Öd, kendinden önce atılan boyayı iterek boya'nın yüzeyde açılmasını sağlar.
- Kullanılacak boyaya ilave edilip bekletildiğinde boyayı inceltir ve olgunlaştırır.
- Boya'nın kâğıda tutunmasını sağlar.
- Öd, tekneye atılan boyadaki her bir damlanın birbirine karışmasını önler.
- Zemin ebrusunda aynı rengin tonlarını elde etmeyi sağlar.
- Doğru yapılan boya ayarıyla kâğıt üzerinde pürüzsüz bir görüntü oluşmasını sağlar.

1.4.4. Öd Hazırlama

Boyalara öd ilave edilirken ölçü ve oranlara çok dikkat etmek gerekir. Öd miktarı ayarlanamamış boyalar dibe çöker ve kâğıda tutunamayarak akar. Net bir ebru deseni oluşturmak için ebru çeşidine göre atılacak boyalarda farklı ölçülerde öd kullanılması gerekir. Ebru uygulaması sırasında genellikle serpilerek ilk boyaya az miktarda öd, sonra eklenen her renge önce serpilerek renklerin arasında kendisine yer açabilmesi için daha fazla öd ilave etmek gerekir. Fakat boyaların farklı yoğunluklara sahip olması sebebiyle farklı kuvvetlerde olduğu ve öd isteklerinin de buna bağlı olarak değişebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Tekneye serpilerek boyaların daha fazla açılması istendiğinde öd miktarı yükseltilmelidir. Öd miktarını ayarlamak ebruda ustalık isteyen bir iştir (Görsel 1.74). Öd, boyaya azar azar ilave edildiği için damlalık yardımıyla kullanılmalıdır. Ebru malzemesi satılan yerlerde kullanıma hazır hâlde öd bulunabilmektedir.

Sığır Ödünün Kaynatılarak Hazırlanması

Mezbahadan alınan öd, et ürünü olduğu için hemen bozulacaktır. Bozulmadan kaynatılması gerekmektedir. Ödün kaynatılmasında ısıyla direkt temas etmemesi gereken gıdaların pişirme yöntemi olan benmari usulü kullanılmalıdır. Ödün içinde bulunduğu kap, ocak üzerindeki başka bir su dolu geniş tencerenin içine yerleştirilerek kaynatılır. Kaynayan ödün üzerinde toplanan kan, tortu, köpük ve yağlar temizlendikten sonra öd bir tülbent yardımıyla süzülerek kavanoza alınır. Ödün kullanım süresini uzatmak için kavanozun buzdolabında saklanması gerekir.

Görsel 1.74: Özden Aydın'a ait kolaj eser, "Aziz Mahmud Hüdayi tac-ı şerifi"

5. Uygulama: Sığır Ödü Hazırlama

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak sığır ödü hazırlamak.

Süre: 2 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Isı kaynağı (Ocak, piknik tüpü vb.)
- Tencere
- Kavanoz
- Öd

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler okunmalıdır.
- Kitapta verilen işlem basamakları incelenmelidir.
- Öd hazırlama işlemini sık sık tekrar etmemek için kesimhaneden fazla miktarda öd almaya özen gösteriniz. Bu sayede zamandan ve enerjiden tasarruf sağlamış olacaksınız. Öd kavanozlarının dışına isimlerinizi yazarsanız karışıklığı önlemiş olursunuz. Kaynatma sırasında ödü kötü kokması sebebiyle atölyede hazırlayacağınız ödü kavanoza koyduktan sonra kapağını kapatıp kaynatınız.

Sığır Ödü Hazırlama İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Gerekli malzemeleri çalışma tezgâhına yerleştiriniz (Görsel 1.75).
3. Kesimhaneden aldığınız ödleri temiz ve küçük kavanozlara doldurunuz (Görsel 1.76).

Görsel 1.75: Öd hazırlamada kullanılan malzemeler

Görsel 1.76: Ödün kavanozlara doldurulması

4. Kavanozların kapaklarını sıkıca kapatınız (Görsel 1.77).
5. Kavanozları, kapakları yukarıya gelecek şekilde tencereye yerleştiriniz (Görsel 1.78).
6. Tencereyi kavanoz kapaklarının seviyesine kadar su ile doldurunuz (Görsel 1.78).
7. Tencerenin altını yakarak kaynamaya bırakınız.
8. Su kaynamaya başladıktan itibaren 20 dakika kaynatmaya devam ediniz.

Görsel 1.77: Kavanozların kapağını kapatma

Görsel 1.78: Kavanozları su dolu tencerede kaynatma

9. Süre tamamlanınca tencereyi ısı kaynağından uzaklaştırınız.
10. Bir bez yardımı ile kavanozları tencerenin içinden çıkarınız ve kapak kısmı yere gelecek şekilde soğumaya bırakınız (Görsel 1.79).
11. Öd, soğuduktan sonra kullanıma hazır hâle gelecektir. Kullanım ömrünü uzatmak amacıyla buzdolabında saklayınız.

Görsel 1.79: Hazırlanmış öd

Sıra Sizde

Verilen seçeneklerden uygun olan birine x işareti koyunuz	Evet	Hayır
Ödü kavanoza koyup kavanozun kapağını kapattım.		
Kavanozu tencereye yerleştirip su ile kapak seviyesinde doldurdum.		
Tencereyi ısı kaynağına yerleştirdim ve kaynamaya başladıktan sonra 20 dakika süreyle kaynatım.		
Tencerenin içindeki kavanozu bir bezle tutarak çıkardım. Soğuması için kapağı yere gelecek şekilde bıraktım.		

1.5. EBRU YAPIMINDA KULLANILAN KIVAM ARTIRICILAR

Hazırlık Çalışması

Su kullanılarak yapılan diğer sanat dalları hakkında bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Ebru yapabilmek için kullanılacak sıvının yoğunluğunu artırmak gerekir. Bu amaçla suya karıştırılan maddelere **kıvam artırıcılar** adı verilmektedir. Kıvam artırıcılar boyaların suya karışmadan yüzeyde kalmasını sağlar, içinde bulunan yapışkan malzemeler de boyanın kâğıda yapışmasına yardımcı olur.

Geçmişte diğer ebru malzemelerini kendileri hazırlayan ebrucular kıvam artırıcıları da yine doğal malzemelerden hazırlayıp kullanmışlardır.

Dikkat

Ebru yapımında kullanılan ebru suyu ve boyaların ayarının doğru yapılması bu sanatın en hassas noktasıdır. Ebru suyu kıvamının doğru ayarlanmadığı, boyalarda su ve öd dengesinin doğru olmadığı uygulamalarda ortaya çıkacak ebrunun istenen güzellikte olması mümkün olmayacaktır.

1.5.1. Kıvam Artırıcılar

Üstüne boya serpilecek suya yoğunluk vermek için çeşitli kıvam artırıcılar kullanılır. Ebruda kullanılan kıvam artırıcılar aynı zamanda yapıştırıcı özelliğe de sahiptir. Tarihsel süreçte kitre, salep, ayva çekirdeği, hilbe (pastırma yapımında kullanılan çemenin ham maddesi), denizkadayıfı gibi malzemeler kıvam artırıcı olarak kullanılmıştır. Bunlardan en çok tercih edilen kitre olmuştur. Kitre, Anadolu'nun farklı bölgelerinde yetişen geven bitkisinin öz suyudur (Görsel 1.80). Geven ağacının gövdesinin çizilmesi ile akan sıvı hava ile temas ettiğinde sertleşir (Görsel 1.81). Plakalar ve şeritler hâlinde toplanan kitrenin ebru suyu için en uygun olanı en beyaz olanıdır.

Görsel 1.80: Geven otu (Astragalus)

Görsel 1.81: Yaprak kitre (Geven bitkisinin öz suyu)

Denizkadayıfı, günümüzde kıvam artırıcı olarak sıklıkla tercih edilmektedir. Denizkadayıfı okyanusun derinliklerinden çıkarılan su yosunudur. Kurutulup öğütüldükten sonra toz hâlinde imal edilir. Denizkadayıfı kullanıldığında renkler diğer malzemelere oranla daha canlı olmaktadır. Kullanımı çok daha kolay olan bir kıvam artırıcıdır. Denizkadayıfı, ithal edilen pahalı bir malzemedir. Bunların dışında gıda endüstrisinde kullanılan bitki esaslı kıvam artırıcılar da mevcuttur (Görsel 1.82).

Görsel 1.82: Denizkadayıfından elde edilmiş kıvam artırıcı toz

1.5.2. Kitre Hazırlama

Tekneyi dolduracak miktarda kireçsiz ve klorsuz suyun içine bir avuç kitre konur. Kitre zamanla suyu emerek şişmeye başlar. Su, kitrenin hızlı erimesini sağlamak için belirli aralıklarla karıştırılır. Kitre avuç içinde parça parça olana dek sıkılır. Kitrenin tamamen erimesi birkaç gün alabilir. Bu aşamadan sonra kitre, bez bir torba yardımıyla süzülür ve içindeki erimeyen parçalar alınmış olur. Su süzülürken torbayı kuvvetlice sıkmamaya özen gösterilir. Aksi takdirde erimeyen kitre parçaları torbanın deliklerinden geçerek suya karışacaktır. Tekneye dökülen suyun kıvamı tekrar kontrol edildikten sonra kullanıma hazır hâle gelir.

6. Uygulama: Denizkadayıfı ile Ebru Suyu Hazırlama

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak denizkadayıfı ile ebru suyu hazırlamak.

Süre: 2 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Kova
- Toz denizkadayıfı
- Elektrikli karıştırıcı
- Yemek kaşığı
- 5 litre içme suyu

Uygulama için Öneriler

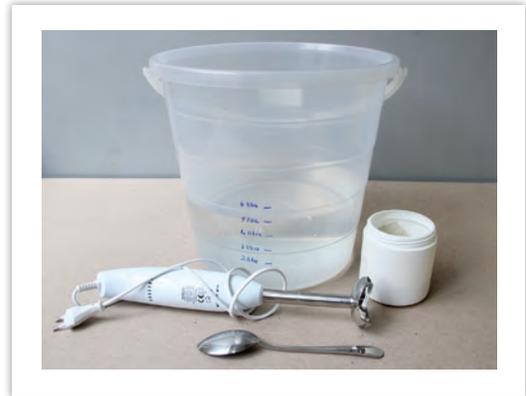
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler okunmalıdır.
- Kitapta verilen işlem basamakları incelenmelidir.
- Eksik araç gerecin çalışmayı aksatacağı ve zaman kaybına sebep olacağı unutulmamalıdır. Malzemesi olmadığı için çalışma yapamayan arkadaşlarınızla malzemelerinizi paylaşmayı unutmayınız. Sınıf içerisinde sakın hareket etmeyi alışkanlık hâline getirmelisiniz.

Uygulama Öncesi Dikkate Alınması Gereken Önemli Uyarı

Malzeme temin edilen yerlerde farklı çeşitte kıvam artırıclara rastlanır. Bu uygulama basamakları **denizkadayıfı** esas alınarak hazırlanmıştır. Farklı marka ve çeşitler kullanılsa bile ebru suyunun son ve en doğru ayarı mutlaka teknede yapılmalıdır. Su yüzeyine biz ile çizgi çizilir. Eğer bizim izi çekilen yerde kalmayıp lastik gibi geri çekiyorsa ebru suyu koyu kıvamlı demektir. Tekneye bir miktar su ilave edilerek güzelce karıştırılması gerekir. Suyu azar azar eklemek önemlidir. Her ekledikten sonra biz ile deneme yapılmalıdır. Eğer bizi çektiğinizde izi ileriye doğru hareket etmeye devam ediyorsa ebru suyunun kıvamı az demektir. **İdeal kıvam** ise bizi çektiğinizde çizginin bıraktığınız yerde kalmasıdır. Koyu kıvamlı suyun çaresi varken su az kıvamlı olduğunda kıvamı artırmak zorlaşır. Bu bilgi unutulmadan ebru suyunun ayarı yapılmalıdır.

Denizkadayıfı Kullanarak Ebru Suyu Hazırlama İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Malzemelerinizi çalışma masasına yerleştiriniz.
3. Temiz bir kovaya oda ısısında 5 litre içme suyu koyunuz. Kireç ve klor olmayan içilebilir su kullanımı ebru suyunun ömrünü uzatır (Görsel 1.83).
4. Suyun içine toz hâlde satın aldığınız kıvam artırıcıdan 40 g ilave ediniz. Bu miktarın kıvam artırıcının marka ve çeşidine göre değişebileceğini unutmayınız. Hassas tartınız yoksa iki dolu yemek kaşığı ilave etmeniz yeterli olacaktır (Görsel 1.84).

Görsel 1.83: Kıvam artırıcı hazırlama

5. Kıvam artırıcılar suda hızlı erimezler. Bu nedenle kıvam artırıcıyı elektrikli çırpıcı ile mümkün olduğu kadar küçük parçalara ayrılana kadar çırpınız. 30 dakika ara ile **üç kez** tekrar ediniz (Görsel 1.85).

Görsel 1.84: Kıvam artırıcıya suya ekleme

Görsel 1.85: Kıvam artırıcıyı karıştırma

6. Kovada su ayarını kontrol etmek için biz yardımıyla suya çizgi çizilir. Çizgi lastik gibi geri çekiliyorsa ebru suyunun kıvamı fazladır. Bir miktar daha su ilave edip yeniden karıştırınız (Görsel 1.86).

7. Çırpma sırasında oluşan köpüklerin yok olabilmesi ve erimeyen kıvam artırıcı parçalarının suya karışması için karışımı en az bir gün bekletiniz. Dinlenmiş suyu tekneye boşaltınız. Biz yardımı ile yukarıda anlatıldığı şekilde kıvamını kontrol ediniz (Görsel 1.87).

8. Berrak ve hafif sarı renkli ebru suyunuz kullanıma hazırdır.

Görsel 1.86: Kıvamın kontrol edilmesi

Görsel 1.87: Kıvamın kontrol edilmesi

Sıra Sizde

Verilen seçeneklerden birine x işareti koyunuz	Evet	Hayır
Kovaya 5 litre içme suyu koydum.		
Suyun içine 40 g (2 yemek kaşığı) denizkadayıfı koydum.		
Elektrikli çırpıcı ile karışımı 30 dakika aralıklarla üç kez çırptım.		
Üzerinde oluşan köpüklerin yok olması ve erimeyen denizkadayıflarının suya iyice karışması için sıvıyı bir gün süreyle dinlendirdim.		

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde verilen bilgileri doğru-yanlış açısından değerlendiriniz. Doğru olanların başına (D), yanlış olanlara (Y) yazınız.

- () Yoğunlaştırılmış su üzerine serpilene boyalarla yapılan kâğıt süsleme sanatına ebru denir.
- () Ebru sanatında genellikle ince 2. hamur kâğıtlar kullanılır.
- () Klâsik ebruculukta doğal boyalardan elde edilen sarı renk zırnık otundan elde edilir.
- () Zemin ebrularında farklı tonlarda boyalar elde edebilmek için ödün ölçüsü değiştirilir.
- () Tekneye serpilene boyaların yayılması istenmiyorsa öd oranı yükseltilmelidir.
- () Ebru teknesinde su yoğunluğunun doğru ayarlanmaması ortaya çıkacak ürünün istenen güzellikte olmasını engeller.
- () Neftli battal ebru çalışılırken boyanın içine karıştırılacak neftin oranı çok yüksek olmalıdır.
- () Taraklı ebru, kullanılan tarağın dişlerinin sık veya seyrek olmasına göre ve tarakların uygulama şekline göre çeşitli adlar alır.
- () Toprak boyayı doğadan alıp kullanıma hazır hâle getirmek kolay ve hızlı bir süreçtir.
- () Kitreli suya çekilen çizgi geri geliyorsa sıvının kıvamı uygun anlamına gelmektedir.

B) Aşağıda boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle doldurunuz.

1. Battal ebrunun üzerine ileri geri gidip gelen çizgiler oluşturularak yapılan ebruya adı verilir.
2. ebru, gelgit ebru yapıldıktan sonra "S" oluşturacak şekilde düzenli aralıklarla bizle şekil verilerek yapılır.
3. Çiçekli, hatip ve akkâse ebrulara fon oluşturmak için kullanılan ebru çeşidine denir.
4. Ebru yapımında kullanılan fırçalar, kuyruğundan alınan sert kılların düz bir dal üzerine bağlanması ile hazırlanır.
5. Suyun kıvamını yoğunlaştıran geven otu adı verilen dikensi bir bitkiden elde edilen zamk türüne denir.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak cevaplayınız.

1. İç içe damlatılan renklere oluşan daireleri şekillendirerek yapılan ve çiçekli ebruların başlangıcı sayılan ebru çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Battal
- B) Bülbül yuvası
- C) Şal
- D) Hatip
- E) Gelgit

2. Aşağıdakilerden hangisi klasik Türk ebru sanatında kullanılan toprak boya ların ortak özelliklerinden değildir?

- A) Suda erimez.
- B) Çabuk kurur.
- C) Asit içermez.
- D) Işıktan etkilenmez.
- E) Yağ içermez.

3. Aşağıdakilerden hangisi ebru yapımında ödün sağladığı faydalardan biri değildir?

- A) İçindeki asitler boyanın kitre üzerinde açılmasını sağlar.
- B) Kullanılacak boyanın yapıştırıcı bir özellik kazanmasını sağlar.
- C) Tekneye atılan renklerin birbirine karışmasını sağlar.
- D) Rengin tonlarının ve değişik büyüklükteki lekelerin elde edilmesini sağlar.
- E) Kâğıt üzerinde pürüzsüz bir görüntü oluşmasını sağlar.

4. Ebru yapımında kullanılacak malzemeleri hazırlarken aşağıdakilerden hangisi ürünün kalitesini olumsuz etkiler?

- A) İş sağlığı ve güvenliği kurallarına uymak.
- B) Ustaların uygulama aşamalarını takip etmek.
- C) Asit içeren kâğıtlar ve kimyasallar kullanmak.
- D) Kullanılacak malzemeleri doğal yollarla üretmek.
- E) Çalışmaya başlamadan önce bütün araç gereci hazırlamak.

5. Aşağıda verilen renklerden hangisi topraktan elde edilmez?

- A) Beyaz
- B) Sarı
- C) Kırmızı
- D) Kahverengi
- E) Lahor çividi

Ç) Aşağıdaki sorunun cevabını yazınız.

Ebru çalışması yaparken geleneksel yolu takip etmenin önemi nedir? Açıklayınız.

.....

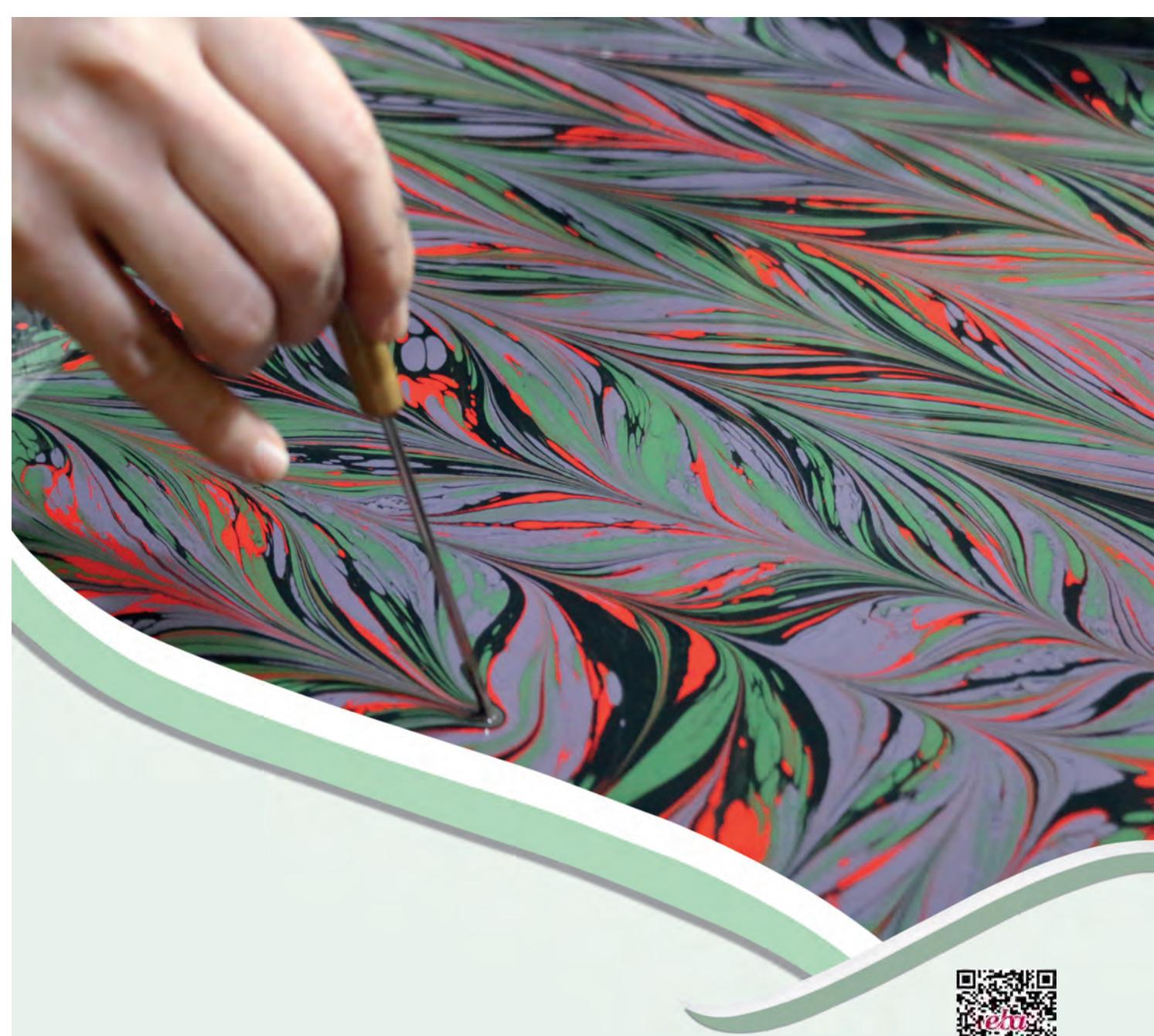
.....

.....

.....

.....

II. ÖĞRENME BİRİMİ

Battal ve Battalla Başlanan Ebrular

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Hafif Zemin Ebrusu
- Battal Ebrusu
- Gelgit Ebrusu
- Bülbül Yuvası Ebrusu

ANAHTAR KAVRAMLAR

- ana renk
- öd miktarı
- neft
- serpmeye
- zemin

Battal Ebru

Hazırlık Çalışması

Verilen ebru çalışmasında gördüğünüz renk uyumu ve estetik zevk unsurlarıyla ilgili duygu ve düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız (Görsel 2.1).

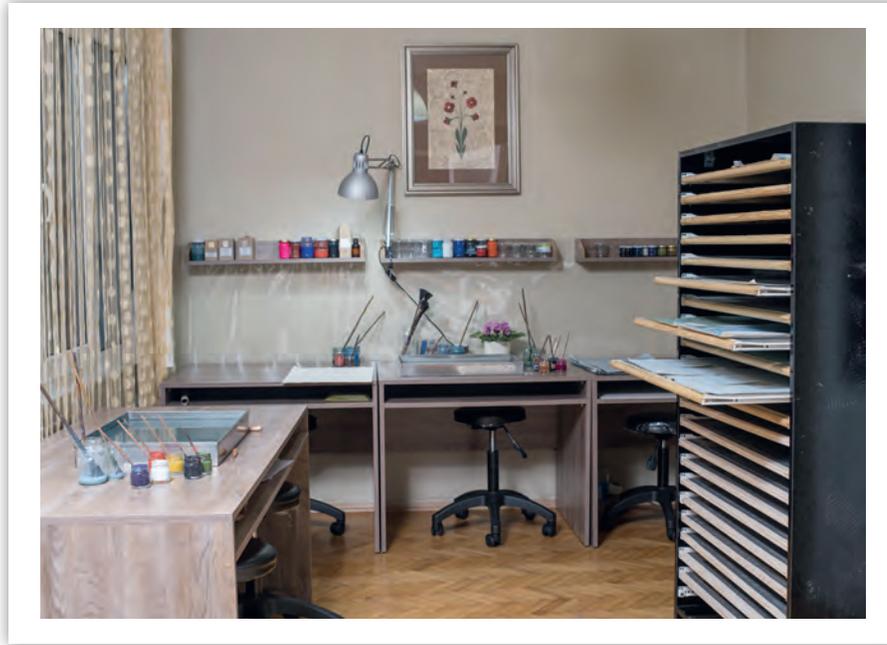
Görsel 2.1: Ebru çeşitleriyle yapılmış Özden Aydın'a ait kolaj eser, Ömer Faruk Özoğul hattı ile "el-Gaffar celle celâluhû"

Ebru, su ve renkli toprakların bir araya gelerek oluşturduğu renk armonisidir. Suyun yüzünde türlü şekillere bürünerek insanı hayrete düşüren bu sanat, Edhem Efendi'nin deyişiyle "sihir gibidir." Orada her şey bir "lahza" içinde olup biter. Kâğıda aktarılan ise ebrucunun iç alemidir.

Fizik ve kimya kanunlarının birlikte hassas bir dengede çalıştığı ebrunun sınırlarını keşfetmek uzun zaman alır. Ebrucu adayı, sabır ve emekle çalışmasını sürdürürken ebrunun renkli ve soyut dünyasının kapısını aralamış olacaktır.

“Battal, gelgit, hatip” gibi terimler her şeyi kendine has olan ebruya aittir. Bununla birlikte ebruculuğa has deyişler de türetilmiştir. Örneğin “Tekne bugün güzel çalışıyor.” dediğinde su ve boya ayarlarının yerinde olduğu, “Tekneyi kurmak.” tabirinde ebru yapmak üzere malzemelerin hazırlandığı, “Tekneye boya serpmek.” ya da “Tekneye boya atmak.” dediğinde ise su yüzeyi kastedilmektedir.

Görsel 2.2: Ebru atölyesi düzeni

Ebru yapımına başlanmadan önce bazı önemli hususlara riayet edilmesi önem arz etmektedir;

- Ebru çalışılacak ortam her zaman temiz ve düzenli olmalıdır (Görsel 2.2).. Ebru; hava, toz ve rüzgâr gibi dış unsurlardan etkilenir. Ortamda bulunan tozlar, hava akımı nedeniyle su yüzeyine düşerse yapılan ebrudaki boya kenara iter ve yüzeyde delikler oluşmasına sebep olur. Bu da emek ve zaman kaybı demektir. Ebru yapımına başlanmadan önce çalışma yapılacak ortam tozlardan arındırılmalı ve temizlenmelidir.
- Organik bir malzeme olan ebru suyu hava sıcaklığından etkilenir. Ortamın çok sıcak olması ebru suyunun hızlı bozulmasına ve bu suyla çalışma zamanının kısalmasına sebep olur. Ortamın soğuk olması ise boya ve yüzey arasında ısı farklılığına sebep olacağı için boyaların davranışını etkiler. İdeal ortam ısı 25 dereceyi geçmemelidir. Usta ebrucular, ideal hava sıcaklığına sahip olması nedeniyle bahar mevsimine “ebru vakti” demişler ve teknelerini bu mevsimde açık tutmuşlardır.
- Ebru yapımında kullanılan malzemelere yağ, sabun, alkol ve diğer kimyasalların bulaşmamasına dikkat edilmelidir. Ebru yapılacak ortamda parfüm gibi yağ ve alkol içeren spreylelerin kullanılması, yemek yenmesi ve ellere krem sürülmesi ebru çalışılırken yüzeyde delikler açılmasına sebep olur. Bu gibi

etkilerin oluşması hâlinde malzemeler mutlaka temizlenmelidir.

- Ebru teknesinin bulunduğu yer gün ışığı almalı veya yapay ışıkla iyi aydınlatılmalıdır.
- Ebru çalışılırken standart ölçülerden daha alçak bir masa tercih edilmelidir. Burada önemli olan sandalyeye oturulduğunda masanın bel seviyesinde olması ve teknenin rahat görülebilmesidir. Kol, bel ve sırt ağrıları yaşanmaması için sandalyeye oturularak çalışılmalıdır. Bu çalışma şekli alışkanlık hâline getirilmelidir. Ayakta çalışmak, hassas bir hareketleri gerektiren çiçekli ve hatip gibi ebrularda şekilleri kontrol etmeyi zorlaştırır. Bu da yapılan ebrunun düzgün olmamasına neden olur.
- Ebru yapımına başlanmadan önce ezilerek hazırlanan veya hazır alınan macun kıvamındaki boyaların her rengi, ana kavanozlarından ihtiyaca göre alınarak başka kavanozlara konur. Boyalar, bir miktar su ve öd ile karıştırılıp bekletilir. Sonrasında su ilave etme ihtiyacı olmaması için su miktarı battal ebru yapımına uygun olacak şekilde ayarlanır.
- Çeşitli renklerde boya hazırlanırken çok sayıda kavanoz ve fırçaya ihtiyaç duyulmaktadır, bunlar kolay ulaşılabilecek yerde tutulmalıdır (Görsel 2.3).

Görsel 2.3: Öd ile bekletilen ebru boyaları

- Ebru çalışması bitirilince kapağı kapatılan boyalar sonraki çalışmalar için saklanır. Azalan boyalar tek kavanozda birleştirilebilir, bu sayede farklı renkler de elde edilmiş olur. Ortamın sıcak olması durumunda ebru suyu bir kovaya boşaltılıp buzdolabında ya da soğuk bir yerde saklanır.
- Tekne, kavanoz, biz ve fırçalar sadece su ile temizlenmelidir. Tekne ilk defa kullanılacaksa mutlaka deterjanla yıkanmalı, iyice durulanmalıdır. Çünkü imalat sırasında tekneye bulaşan bir takım sanayi artıkları ebru suyunun olumsuz etkilenmesine sebep olur.
- Neftli boya hazırlamak için kullanılan pipet ve kavanozlar başka hiçbir amaç için kullanılmamalıdır.

2.1. HAFİF ZEMİN EBRULARI

Hazırlık Çalışması

“İşini elleriyle yapan işçidir, elleri ve beyniyle yapan zanaatkârdır; elleri, beyni ve gönlüyle yapan sanatkârdır.” sözüyle ilgili düşüncelerinizi paylaşınız.

Kâğıdı renklendirmek ve kâğıda doku vermek amacıyla çok hafif tonlarda yapılan ebrulara **hafif zemin ebrusu** ya da **zemin battalı** denir (Görsel 2.4).

Ebru sanatında hatip ebrusu ve çiçekli ebruların yapımına hafif zemin ebrusuyla başlanır. Burada amaç fon oluşturmaktır. Ayrıca akkâse ebruların zemininde de genellikle hafif zemin ebrusu kullanılır. Ebru sanatındaki kullanımları dışında hat, tezhip, cilt, minyatür, kâti’ ve kaligrafi gibi sanatlarda da zemin kâğıdı olarak bu ebru çeşidinin tercih edildiği görülmektedir. Hafif zemin ebruların açık renkli olması üzerine yazılacak yazının veya uygulanacak desenin öne çıkmasını sağlar. Kâğıdı renklendirmek veya hafif bir desen oluşturmak için farklı birkaç rengin çok açık tonları da tercih edilebilir. Battal ebrunun diğer çeşitlerinden farklı olarak boyada kullanılan su miktarı fazladır.

Görsel 2.4: Üç farklı renkle hazırlanmış hafif zemin ebrusu

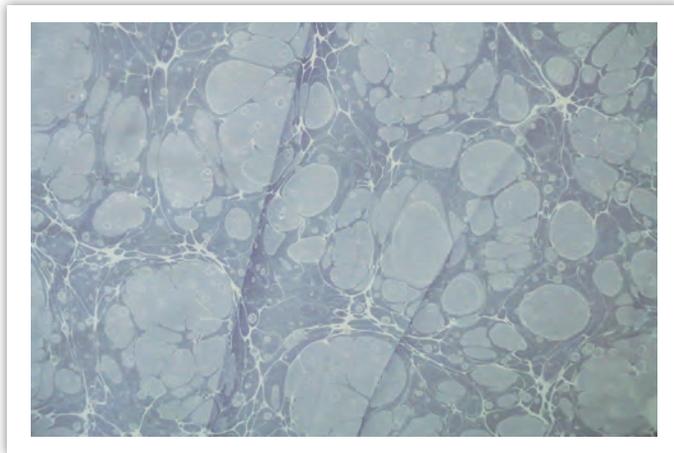

Dikkat

Hafif zemin ebrusunda aynı rengin açık tonu boyanın içindeki öd miktarının artırılmasıyla elde edilir. Öd miktarını artırarak renk tonu elde etmek yalnızca hafif zemin ebruları için geçerlidir. Battal ebruda ise bir rengin açık tonunu elde etmek için öd, beyaz boya kullanılır.

Görsel 2.5: Özden Aydın'a ait hafif zemin ebruları

Görsel 2.6: Tekneye yatırılırken hareket etmiş kâğıt örneği

Görsel 2.7: Tekneye yatırılırken hava boşluğu kalmış kâğıt örneği

Hafif zemin ebrusu teknedeki uygulamaların ilk aşamasıdır (Görsel 2.5). Bu aşamada boya ayarlamak, fırçayı doğru kullanmak, boyayı öbekler oluşturacak şekilde serpebilmek ve kâğıdı su yüzeyine düzgün yatırmak için çok pratik yapmak gerekir. Boyaların tekneye öbekler oluşturacak şekilde düşmesini sağlamak fırça sapının çok sıkı tutulmaması ve fırça vuruşlarında belli bir ritim yakalanmasıyla mümkündür. Ebruya yeni başlayanlar önce fırça kullanımı konusunda kendilerini yetiştirmelidir.

Kâğıt yatırma işlemi de son derece önemlidir. Çünkü uzun zaman ve emek harcanarak yapılan ebrunun kâğıda doğru aktarılması gerekir (Görsel 2.6). Kâğıdı tekneye hava boşluğu bırakmadan ve kaydırmadan yatırmak gerekir. Hava boşluğu, yüzeydeki boyanın kâğıda yapışmasına mâni olur. Kâğıdı sağa sola hareket ettirmek veya kaydırmak ise boyanın kâğıt yüzeyinde dalgalı gibi görünmesine sebep olur (Görsel 2.7).

Okuma Parçası

SUDAKİ EZEL NAKIŞLARI

Bismillahirrahmanirrahim,
 İlâhi yâ Rabbi! Ezeldaki hükmüne uygun olarak bu teknede zuhûr edecek olan nakışların, hilkatinin nakışlarında meknûz olan hikmetini idrâkten âciz olan bu fakirin nefsinin teshîr edip de enâniyetini azdırmasına izin verme! Nefsimi, senin gibi bir Hâlık olma vehminden de bu vehmin tevîd edeceği bir şirk-i hafîden de hubb-ı riyâsetten de kuru, yâ Hâfız! Fakiri 'lâ fâile illallah' sırrının edebiyetle techiz et! Bu tekne başındaki mesaiyi senin zikrinle taltif ve sana olan kulluğumun bir nişanesi olarak kabul et.

Destûr yâ Hakk!

Suya bir damla ateş düştü.

İlk andan su ateşe, ateş suya, ikisi birden güneşe meylett, han-ı kemanın oku, kalbü'l akrebe misafir oldu...

İrade-i cüz'iyesiyle suya bir damla ateş bırakan kul, kâinata yayılan muhabbet ateşinde erirken zamandan mekândan azade, suyun içinde ateşi, havayı, toprağı, Cenâb-ı Hakk'ın, "Ol" emri ilahisiyle toprağın zerrelere suyla canlanmasını, yaratılışın sırrını tefekkür eder.

Ruhundaki ve bedenindeki dünyevi izlerden destûrla arınıp kâinat kitabının sayfasında ez el nakışlarını okumak için suya nazar eden kulun ruhuna, Allah'ın hitabı nâzil olur.

... Ve her canlı şeyi sudan yarattık... (Enbiya 30)

Yaratılış hikmetinden sırlarla kalbi yumuşar, ez el bezminde "Elestübi- rabbiküm" hitabına muhatap olan ruhandan, Allah'ın ana rahminde bir nutfeden üç karanlıkla hâlden hâle kalbederek cisme bürüdüğü bedenine dalga dalga yayılan atif, nazik, hassas titreşimler su üstünde suret bulur.

Alem içre alemlerden, seyyârelerden, kayaların damarlarından, denizlerin dalgalarından, bulutların ince ince nakışlarından, Simurg'a kanat çırpın kuşlardan, ağaçlardan, çiçeklerden zikir halkası kurulur. Kul, irade- i cüz'iyesiyle bu zikir halkasının tam kalbine, ateşin bağrına, arzın, yıldızların, zerrelere halka halka aktığı rû-yı zemîne bir lale ile Allah-u Teala'nın remzini yerleştirir.

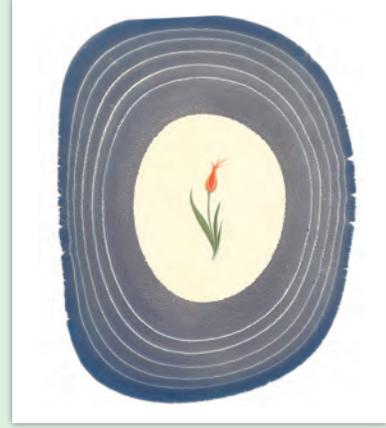
An-ı daimle Allah'ın adını zikreden kâinata ilahi neşeden bir soluk üflenir. Er-Rahîm, El-Kuddûs, El-Mü'min, El-Zâhir, El-Hadi, El-Cebbar, El-Kahhar, Er-Rafi, Et-Tevvâb isim-i celili suyun akışında dile gelir.

Zerreden kürrreye, "Küntü kenze mahfiyyen" sırrına gark olan âlem, su üstünde hâlden hâle girer, ateş büyür, damla damla yayılır, suyun kalbine yeni âlemler dolar, sonra ince ince dağılır, suya karışır.

Kâinatın bir damlada toplandığı yaratılış anından izleri hıfzeden su, perde perde göllere, denizlere, ummanlara kavuşur. Allah'ın buyruğuyla Hz İbrahim'e serinlik gülzarı olan ateşten, Sefa ve Merve arasında Hacer'in ve dahi İsmail'in susuzluğuna derman arayan Hz İbrahim'e ulaşan zemzemden, Kaf Dağı'nın ardında, zulmet diyarında, Hz. Hızır ile Hz. İlyas'ın buluştukları âb-ı hayattan, Hz Yunus'un balığın karnında yüzdüğü suların, Hz. Nuh tufanının kabaran dalgalarından, Afrika'nın bağrını sulayan Nil'in üstündeki sandıktan, Allah'ın takdiriyle Musa'ya yol veren Kızıldeniz'in sularından, susuz kuyulardaki Yusuf'un hasretinden haber veren su, kalp kalp olup kalbinin atışıyla birleşir. Kâinatın ve insanın nakışları suyun üstünde neş ü nemâ bulur.

...

Reyhan Senan, Dergâh Dergisi (Düzenlenmiştir.)

Görsel 2.8: Özden Aydın'a ait kumlu ve çiçekli ebru

1. Uygulama: Hafif Zemin Ebrusu Yapımı

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak hafif zemin ebrusu yapmak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Tekne, su
- Battal fırçaları
- Farklı renklerde hazırlanmış boyalar
- Öd, kavanoz
- Kıvam artırıcı, kâğıt

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler incelenmelidir.
- Gerekli malzeme listesi kontrol edilmeli ve çalışma masasına yerleştirilmelidir.
- Boya hazırlanırken temiz kavanoz ve fırça kullanılması gerektiği unutulmamalıdır.
- Boyanın su üzerine iri damlalar hâlinde düşmemesi için fırça parmağa çok sert vurulmamalıdır.
- Çalışma sırasında atölye içinde yardımlaşmaya özen gösterilmelidir.
- Kişisel bakımın çok önemli olduğu unutulmamalıdır.

Hafif Zemin Ebrusu Yapımı İşlem Basamakları

1. Önceden hazır aldığınız ya da ezerek hazırladığınız macun kıvamındaki boyadan bir tepelime çay kaşığı alıp kavanoza koyunuz (Görsel 2.9).
2. Kavanozun üst seviyesinden yaklaşık iki parmak altına kadar su ilave ediniz, fırça ile karıştırarak boyanın çözünmesini sağlayınız (Görsel 2.10).

Görsel 2.9: Kavanoza boya alma

Görsel 2.10: Su ilave etme

3. Çözünen boyanın içine başlangıç olarak 30 damla kadar öd ilave ediniz (Görsel 2.11).
4. Temizleme kâğıdı ile su yüzeyinde oluşan kaymaksi tabakayı ve önceki işlemlerden kalan boya kalıntılarını alınız (Görsel 2.12).

Görsel 2.11: Öd ilave etme

Görsel 2.12: Zemin ebrusu yapımı

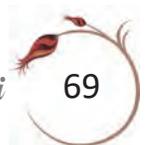
5. Boyayı karıştırdıktan sonra fırçanın ucunu orta kısımdan iki kere hafifçe sıkınız. Bu, fırçadaki fazla boyayı almanızı sağlar (Görsel 2.13).
6. Deneme yapmak için teknenin köşesine bir kere boya serpiniz, boyanın açılma düzeyini kontrol ediniz. Boyanın açılma hızı ile süresi ebru suyunun yoğunluğuna bağlıdır. İdeal kıvamlı ebru suyunun boya 1-2 saniye içinde açılacaktır (Görsel 2.14).

Görsel 2.13: Fırçaya boya alma

Görsel 2.14: Boyanın serpilmesi

7. Fırçanın sapını işaret parmağınıza hafif hafif vurarak boyayı serpiniz. İlk darbede boya düşmeyebilir. Bu yüzden peş peşe birkaç kere vurarak boyanın fırçanın ucuna gelmesini bekleyiniz (Görsel 2.15). Fırçayı çok sert vurmamaya dikkat ediniz. Fırçayı sert vurmanız fırçadaki boyanın büyük bölümünü bitirmenize sebep olur. Ayrıca su yüzeyine kuvvetle çarpan boya yüzeyin biraz altına karışıp tekrar su yüzeyine çıkmaya başlar. Bu durum öbeklerin normalden fazla büyümesine sebep olur ve arzu ettiğimiz görüntüyü bozar.
8. İlk boyanın ayarını tamamladıktan sonra boyayı tekne yüzeyinin tamamına serpiniz. Bu işlemi yapmadan ikinci boyanın ayarını yapmaya başlamayınız (Görsel 2.16).

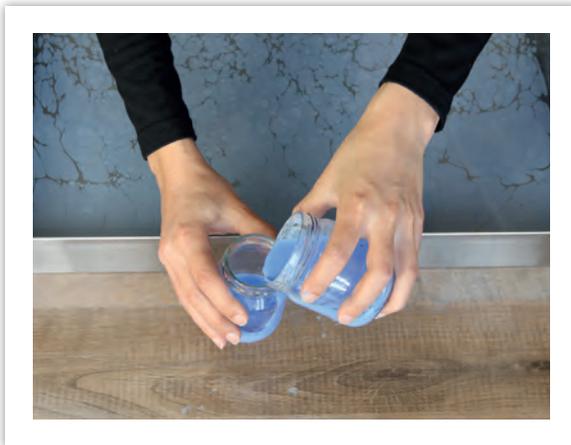

Görsel 2.15: Boya kontrolü yapma

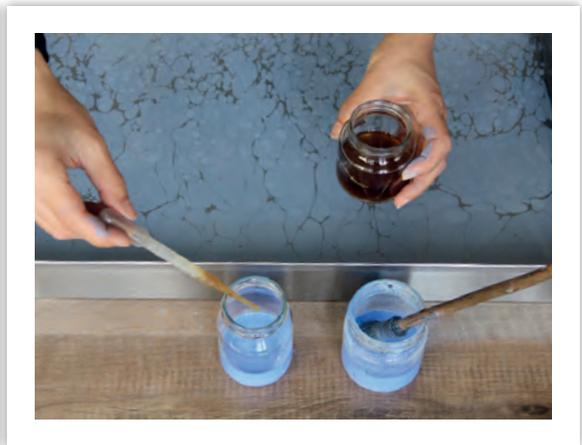

Görsel 2.16: Boya serpmeye

9. İkinci boyayı hazırlamak için ayarını yaptığınız ilk boyanın yarısını başka bir kavanoza aktarınız. Rengi aynı olan bu boyaların sırasını karıştırmamak için kavanozların üzerine numaralarını yazınız ya da farklı biçimlerde kavanozlar tercih ediniz (Görsel 2.17).
10. İkinci boyaya 20 damla öd ilave ediniz (Görsel 2.18).

Görsel 2.17: İkinci boyayı hazırlama

Görsel 2.18: Öd ilave etme

11. Teknenin bir köşesine bir fırça boya serpiniz (Görsel 2.19). Birinci ve ikinci boya arasında renk farkı olup olmadığını kontrol ediniz. Renk farkı çok keskin ya da belli belirsiz olmamalıdır. Boyaya azar azar öd ilave edip her seferinde su yüzeyinde deneyiniz. İstenen renk farkına ulaşmaya çalışınız. Su yüzeyine düşen bir öbeğin yaklaşık 6 cm çapında olması önerilir. Bu boyutu geçmeyecek şekilde öd ilave etmeye devam ediniz. Ödün her ilave edildiğinde tekneye bir fırça boya serpererek boyanın açılma miktarını kontrol ediniz (Görsel 2.20).

Görsel 2.19: Boyayı kontrol etme

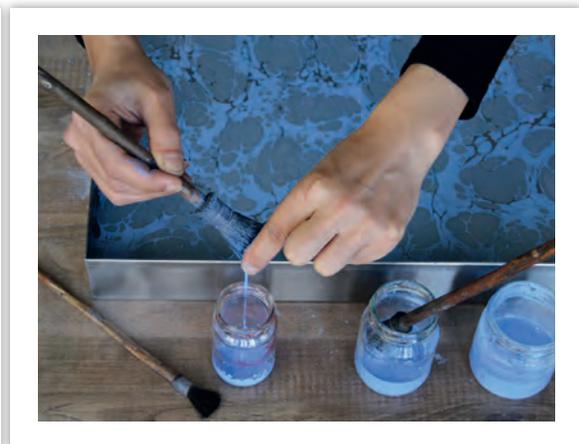

Görsel 2.20: Boyayı kontrol etme

12. İkinci boyanın öd ayarını tamamladıktan sonra boyayı tüm yüzeye öbekler hâlinde serpiniz (Görsel 2.21).
13. Üçüncü boyayı hazırlamak için ilk boyanın içinden az miktarda boya alarak başka bir kavanoza koyunuz. Bu işlemi boyayı fırça yardımıyla iki kere sıkarak da yapabilirsiniz (Görsel 2.22).

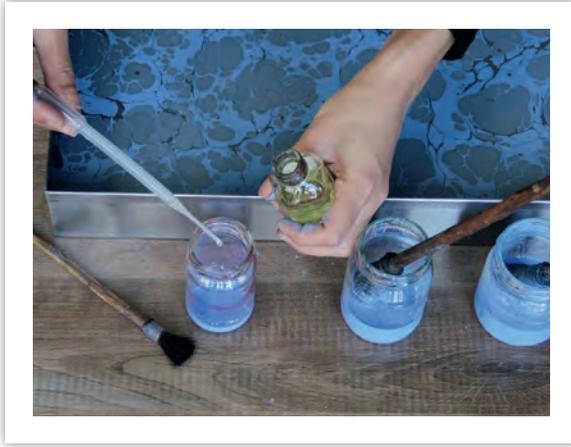
Görsel 2.21: Boyayı serpme

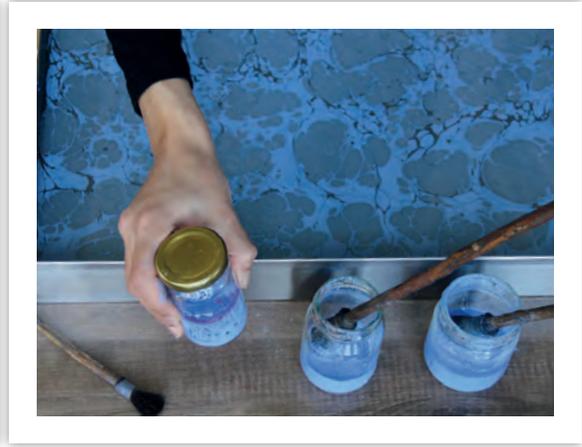
Görsel 2.22: Fırça ile kavanoza boya alma

14. Boyaya pipet yardımıyla neft çeşitlerinden bir damla çam terebentin ekleyiniz (Görsel 2.23). Kullandığınız pipeti başka hiçbir işlemde kullanmayınız. Pipetin üzerine neft için kullandığınıza dair bir işaret koyunuz. Bu pipeti her seferinde yalnızca neft almak için kullanınız.
15. Kavanozu kapağını kapatıp kuvvetle çalkalayınız (Görsel 2.24).

Görsel 2.23: Boya hazırlama

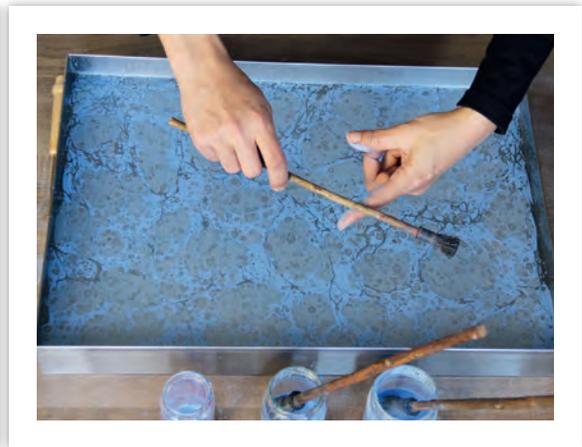

Görsel 2.24: Kavanozdaki boyayı karıştırma

16. Üçüncü boya için serpme fırçası kullanınız (Görsel 2.25). Fırçayı kuvvetle sıkınız. Peçete ile fırçanın misina kısmını siliniz.
17. Boyayı, ellerinizi yukarıda tutarak tekne yüzeyine küçük damlacıklar hâlinde serpiniz. Boyanın tüm yüzeye dengeli dağıldığından emin olunuz (Görsel 2.26).

Görsel 2.25: Fırçayı temizleme

Görsel 2.26: Boyayı serpme

18. Kâğıdı bir köşegeninin uçlarından tutunuz ve hafifçe kavis veriniz. Kâğıdın boşta kalan bir ucunu teknede kâğıda karşılık gelen köşede suya dokundurunuz (Görsel 2.27). Kâğıdı sağa sola hareket ettirmemeye ve kâğıt ile yüzey arasında hava boşluğu kalmamasına dikkat ederek tuttuğunuz köşeleri yavaş yavaş su yüzeyine indiriniz.
19. Kâğıdı biz yardımıyla bir köşesinden tutup kaldırınız. Diğer köşeyi de tutarak teknenin kenarında suyunu sıyırarak çıkarınız (Görsel 2.28).

Görsel 2.27: Kağıdın yerleştirilmesi

Görsel 2.28: Kağıdın kaldırılması

20. Hafif zemin ebrunuzu düz bir yüzeye dikkatlice serip kurumaya bırakınız (Görsel 2.29).

Görsel 2.29: Hafif zemin ebrusu

Dikkat

Ebruyu kâğıda aktardıktan sonra boyaların kâğıt üzerindeki görüntüsünü kontrol ediniz. Boyaların akıp akmadığına ve zemin ebrunun renk tonlarının kullanım amacınıza uygun olup olmadığına karar veriniz. Boyaların su yüzeyindeki görüntüsü ile kâğıttaki duruşu arasında fark olacağını unutmayınız.

Çiçekli ebru ya da hatip ebrusu yapmak üzere hazırlanan zemin boyalarının fazla miktarda öd içermesi bu boyaların su üzerinde açılmamasına sebep olur. Bu nedenle kullanılan öd miktarına dikkat edilmelidir.

2.2. BATTAL EBRULAR

Hazırlık Çalışması

“Emeklemeden yürüyemezsin, yürümeden koşamazsın, koşmadan da uçamazsın.” sözüyle ilgili neler düşünüyorsunuz?

Kitap sanatlarının en renklisi denilebilecek olan ebrunun ilk ve en temel formu battal ebrulardır. Battal ebru, kâğıdı türlü renkle bezemek maksadıyla ortaya çıkmış ve geçmişte daha çok cilt kapaklarını ve yazı pervazlarını süslemiştir (Görsel 2.30). Seyyah George Sandys (Corc Sendiys), “Başlayan Bir Seyahatin Getirdikleri” isimli kitabında Avrupa’da “Türk kâğıdı” olarak bilinen ebrudan söz ederken “Kâğıtlarını garip bir şekilde süslüyorlar. Bu kâğıtlar, kalın ve büyük kısmı renkli desen ve beneklerle boyanıyor. Bunu, suyun içine batırma şeklinde bir hile ile yapıyorlar.” demiştir. Şüphesiz geçmişten bugüne ebru sanatı, teknik ve estetik açıdan gelişim göstermiş; sanatın kullanım alanları da genişlemiştir (Görsel 2.31).

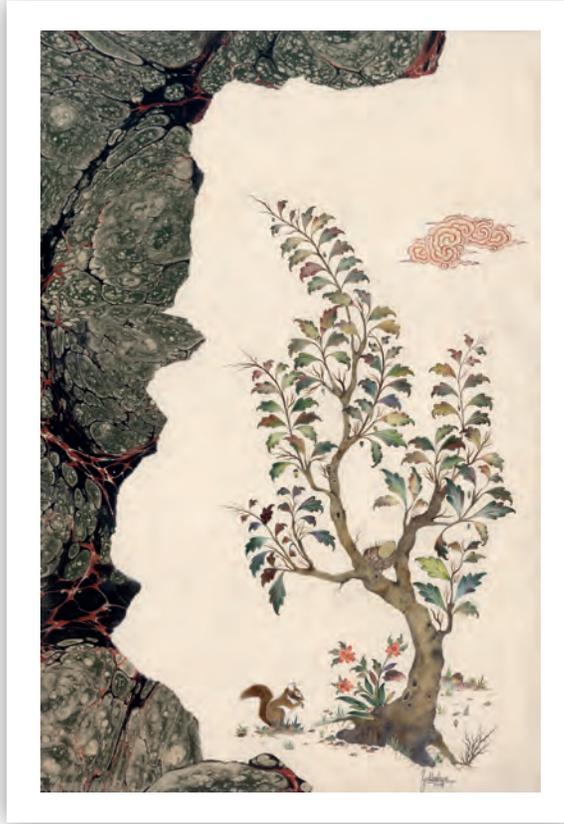
Görsel 2.30: Üzerine yazı yazılmış ebru örneği, 16. yüzyılın son çeyreği (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 2.31: Kemal Batanay tarafından yazılmış celifî tâlik hüsni hat eseri pervazında Mustafa Düzgünman ebrusu ile, “Bâreke llâhu Teâlâ”

Görsel 2.32: Ebru çeşitleriyle yapılmış Özden Aydın'a ait kolaj eser Ömer Faruk Özoğul hattı ile "el-Hakem celle celâluhû"

Görsel 2.33: Ebru Gülbağçe Kurban'a ait ebru ve minyatür örneği

Görsel 2.34: Ebrulu defter ve kubur örneği

Görsel 2.35: M. Sadreddin Özçimi tarafından ebrulanmış minyatür
(Minyatür, Levni, 17. yüzyıl)

Görsel 2.36: Özden Aydın'a ait 'Molekül' isimli üç boyutlu geometrik tasarım

Görsel 2.37: Tezhip Ahmet Demirplak, hüsn-i hat "Yâ Vedûd" Nihat Kağnıcı, ebru eser Özden Aydın

Bilgi Kutusu

Günümüzde battal ebrular, geçmişteki kullanım alanları dışında başlı başına bir sanat eseri olarak tablolar hâlinde kullanılmaktadır (Görsel 2.32, 2.33). Bununla birlikte resimde, minyatürde ve çağdaş sanatların farklı alanlarında sanat eserlerine süsleme unsuru olarak da eşlik etmektedir (Görsel 2.34, 2.35, 2.36, 2.37).

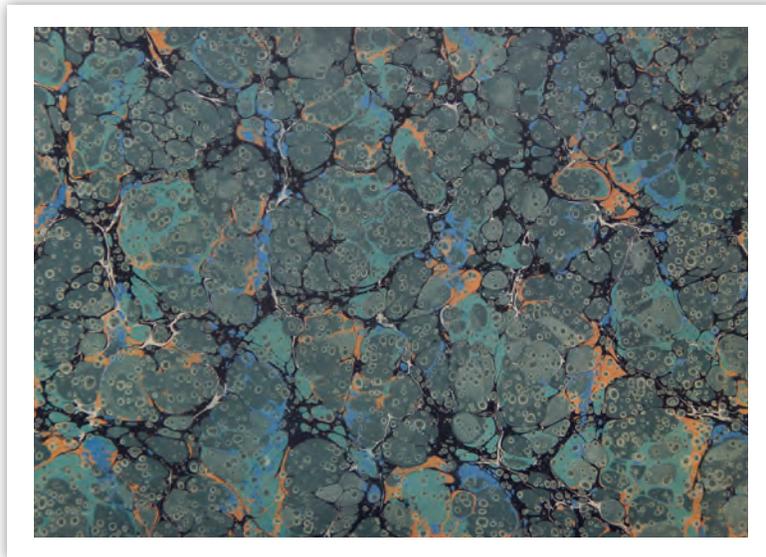
Tekneye atılan boya ların düştüğü gibi bırakıldığı ve müdahale edilmeden kâğıda geçirildiği battal ebru yapımı, görüldüğünden daha zordur. Battal ebruda yeterli beceriye ulaşıldıktan sonra diğer ebruları uygulamak gerekir.

Ebru suyunun kıvamı, boya ların öd ayarı ve fırça kullanımında hâkimiyetin öğrenileceği ilk basamak olan battal ebrularda, sürekli deneme yapılması ve sabırla çalışılması gerekmektedir. Ebrucu, battal uygulaması yaparken suyun yüzey geriliminin müsaade ettiği sayıda renk kullanabilir. Asıl olan birbiriyle uyumlu renklerle göze hoş görünen ve estetik beklentileri karşılayan bir battal ebru yapabilmektir.

Battal ebruda, serpmeye sırasında boya ları birbirinin arasına ya da üstüne denk getirme gibi bir zorunluluk yoktur. Önemli olan serpilmiş boya ların su yüzeyinde dengeli ve eşit dağılmış olmasıdır. İyi bir ebru, kâğıt yüzeyinde hiç boşluk bırakmayacak şekilde zeminin tamamının kapatıldığı ebrudur.

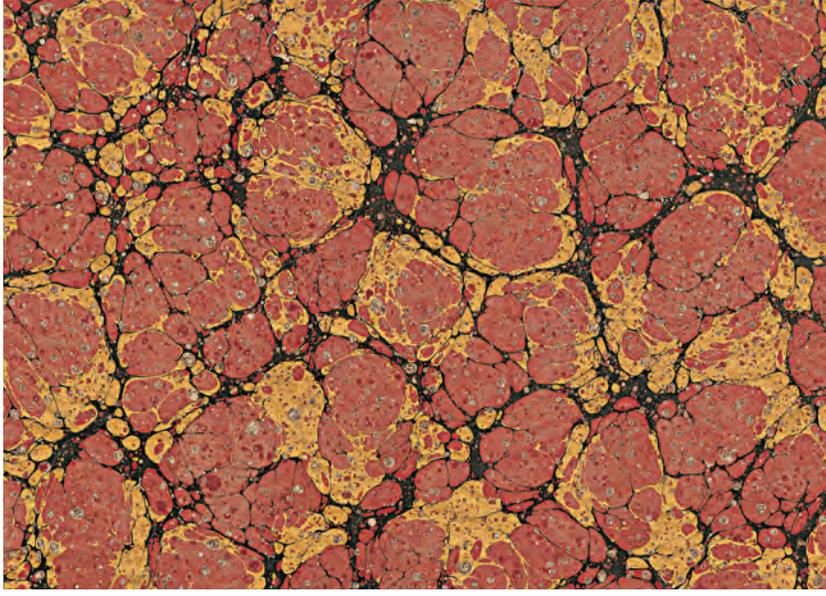
2.2.1. Tarz-ı Kadim Battal Ebru

Ebru denilince akla ilk olarak Türk ebrusunun karakterini yansıtan, kendine has teknik ve deseniyle tarz-ı kadim battal gelmektedir (Görsel 2.38). Ebrunun bu en eski formu, sanatçının iç dünyasını soyut bir dille ve renklerle yansıtmaya müsaade eder. Görsel bir şölen sunan, rengarenk bezenmiş eserler geçmişten günümüze izleyenleri derinden etkilemiştir (Görsel 2.39, 2.40).

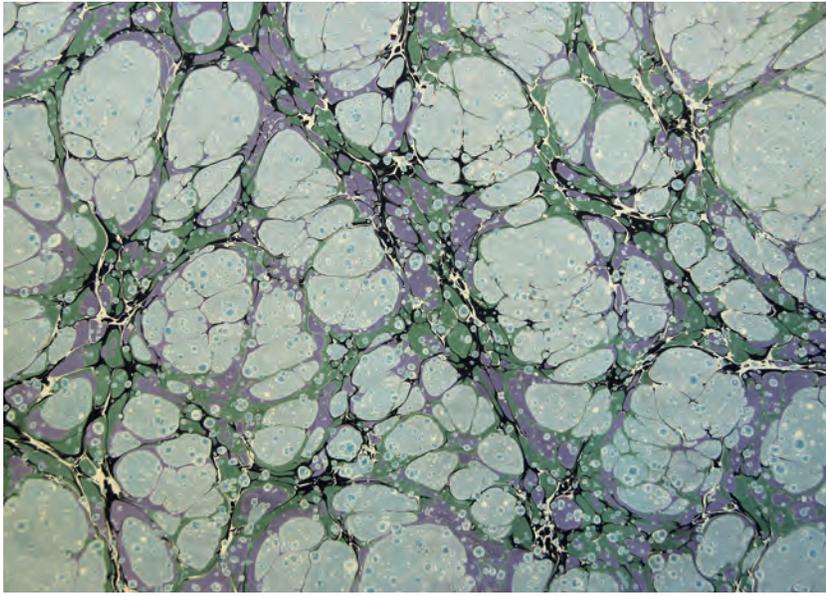

Görsel 2.38: T. Alparslan Babaoğlu'na ait tarz-ı kadim battal ebru

Görsel 2.39: M. Sadreddin Özçimi'ye ait tarz-ı kadim battal ebru

Görsel 2.40: Özden Aydın'a ait tarz-ı kadim battal ebru

2. Uygulama: Tarz-ı Kadim Battal Ebru Yapımı

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak tarz-ı kadim battal ebru yapmak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Tekne, su
- Battal fırçaları
- Farklı renklerde hazırlanmış boyalar
- Öd, kıvam artırıcı
- Kâğıt, kavanoz

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler incelenmelidir.
- Çalışmaya başlamadan önce gerekli olan tüm malzemeler eksiksiz olarak hazırlanmalıdır.
- Çalışma bittiğinde fazla malzemeler özelliklerine göre kaldırılmalıdır.
- Ebru atölyesinin temiz olması gerektiği unutulmamalıdır.
- Uygulamalar, en iyi sonuç alınıncaya kadar devam ettirilmelidir.

Tarz-ı Kadim Battal Ebru Yapımı İşlem Basamakları

1. Önceden hazırlayıp öd ile beklettiğiniz boyalar zamanla olgunlaşıp ebru yapılabilecek hâle gelir. Bu boyalarla istediğiniz renkleri ve tonlarını elde edebilirsiniz. Olgunlaşması için bekletilen boyaların battal ebru yapılabilecek miktarda su içermesi önerilir (Görsel 2.41). Bekletilmiş boyaya su ilave etmekten mümkün olduğunca kaçınınız.
2. Siyah boyadan bir miktar alıp kavanoza koyunuz (Görsel 2.42).

Görsel 2.41: Ebru yapımında kullanılan boyalar

Görsel 2.42: Tarz-ı kadim battal ebru için boya hazırlama

3. Su yüzeyinde oluşan kaymaksi tabakayı ve önceki işlemlerden kalan boya kalıntılarını temizleme kâğıdı ile alınız (Görsel 2.43).
4. Kavanoza biraz öd ekleyip boyayı karıştırınız (Görsel 2.44).

Görsel 2.43: Teknedeki suyu temizleme

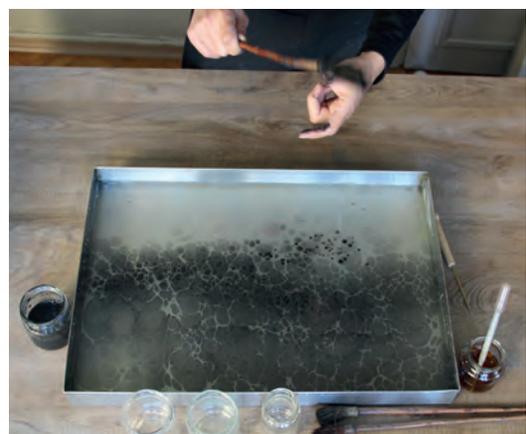

Görsel 2.44: Boya hazırlama

5. Fırçayı orta kısmından iki kere hafifçe sıkınız. Bu, fırçadaki fazla boyayı almanızı sağlar. Boyayı teknenin köşesine bir kere serpiniz (Görsel 2.45). İstenen açılma miktarına ulaşana kadar azar azar öd ilave ediniz.
6. Ödü her ilave ettiğinizde boyayı bir defa serperek kontrol ediniz (Görsel 2.46).

Görsel 2.45: Boyanın kıvamını kontrol etme

Görsel 2.46: Boyayı serpme

7. Doğru öd ayarına ulaştığınızda su yüzeyini boş alan bırakmadan siyah boya ile kaplayınız. Siyah boyayı öbekler hâlinde değil **serpme tekniği** ile atınız (Görsel 2.47).
8. Başka bir kavanoz olarak kendi belirleyeceğiniz bir renk için 4 ve 5. basamaktaki işlemleri tekrar ediniz. İkinci boyaya ilave edilecek öd miktarı, siyah boyayı iterek açılabilir kadar olmalıdır (Görsel 2.48).

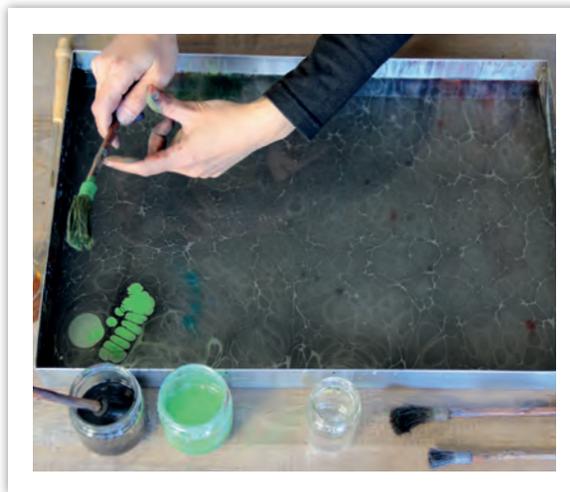

Görsel 2.47: Serpilmiş boya

Görsel 2.48: Öd ilave etme

9. Boyayı tekneye bir kere serpererek açılma miktarını kontrol ediniz. Yeterli değilse azar azar öd ilave edip her seferinde tekrar deneyiniz (Görsel 2.49).
10. Öd ayarı tamamlandıktan sonra boyayı tüm yüzeye **öbekler** oluşturarak rastgele serpiniz (Görsel 2.50).

Görsel 2.49: Boyayı kontrol etme

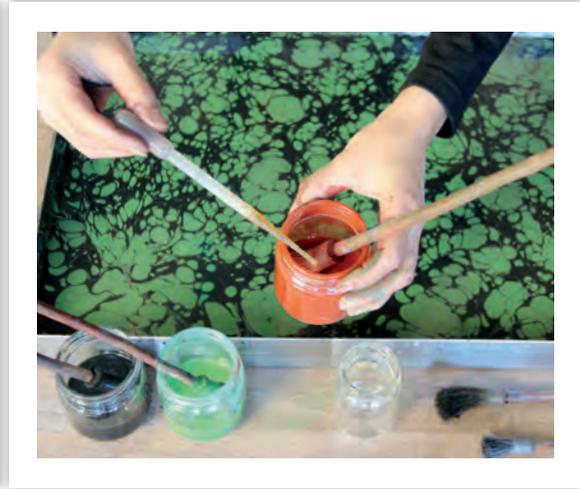
Görsel 2.50: Boyayı serpme

11. Başka bir kavanozda battal ebrunuzun hâkim rengi olacak boyayı hazırlayınız (Görsel 2.51, 2.52). Üçüncü boyanın ilk iki boyayı kenara iterek açılması gerekir. 4, 5 ve 6. işlem basamaklarını tekrar ediniz.

Görsel 2.51: Boya hazırlama

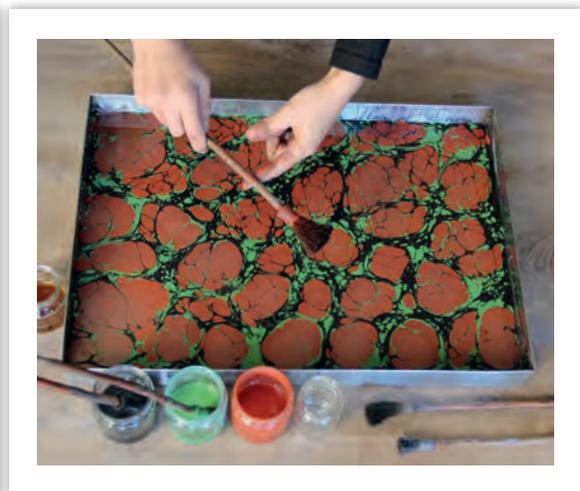

Görsel 2.52: Öd ilave etme

12. Öd ayarı tamamlanan boyayı tüm yüzeye öbekler oluşturarak serpiniz (Görsel 2.53, 2.54). Yüzeyin daha fazla boya alamayacağına karar verdiğinizde serpme işlemini bırakınız. Battalın hâkim rengi tüm yüzeyin büyük bir oranını kaplamalıdır fakat yüzeyi kaplarken öncesinde serptiğiniz boyaların sıkışarak görünmez hâle gelmemesine dikkat ediniz. Battal ebrusunu bu hâliyle veya serpme yaparak kâğıda alabilirsiniz.

Görsel 2.53: Boyayı kontrol etme

Görsel 2.54: Boyayı serpme

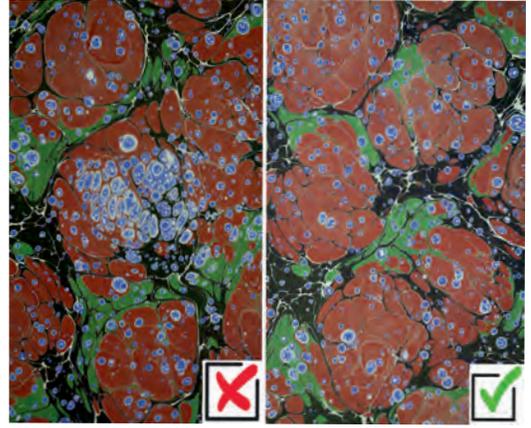

13. Serpme yapmak için farklı bir renkte neftli boya hazırlayınız. Boyayı kavanoza fırça yardımıyla iki kere sıkarak alınız (Görsel 2.55). İçine bir damla neft ilave edip kavanozu çalkalayınız.
14. Serpme fırçasıyla boyayı aldıktan sonra fırçanın misina kısmını peçete ile temizleyiniz. Ellerinizi yukarıda tutarak boyayı tüm yüzeye küçük damlacıklar hâlinde serpiniz.

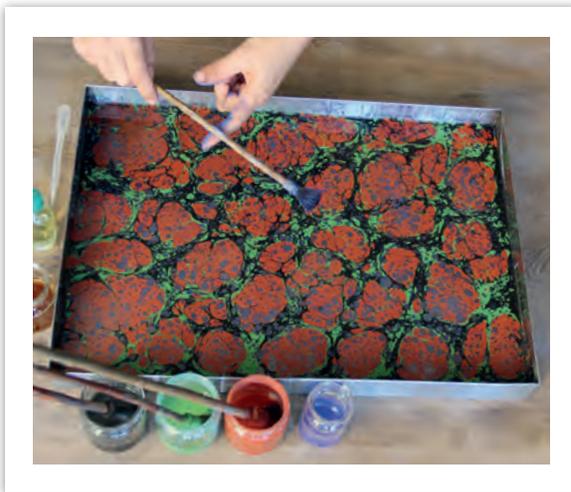

Görsel 2.55: Boya hazırlama

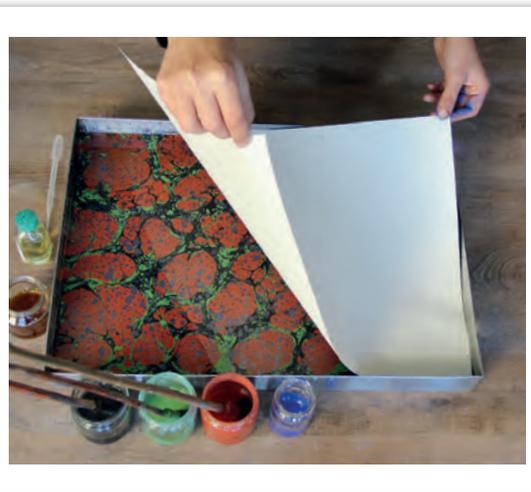

Görsel 2.56: Doğru ve yanlış uygulama

15. Kâğıdı hava boşluğu kalmamasına dikkat ederek yatırınız, sağa sola hareket ettirmemeye özen gösteriniz (Görsel 2.56, 2.57, 2.58).

Görsel 2.57: Boyayı serpme

Görsel 2.58: Kâğıdı yerleştirme

16. Kâğıdı teknenin kenarına sıyrarak çekiniz (Görsel 2.59).

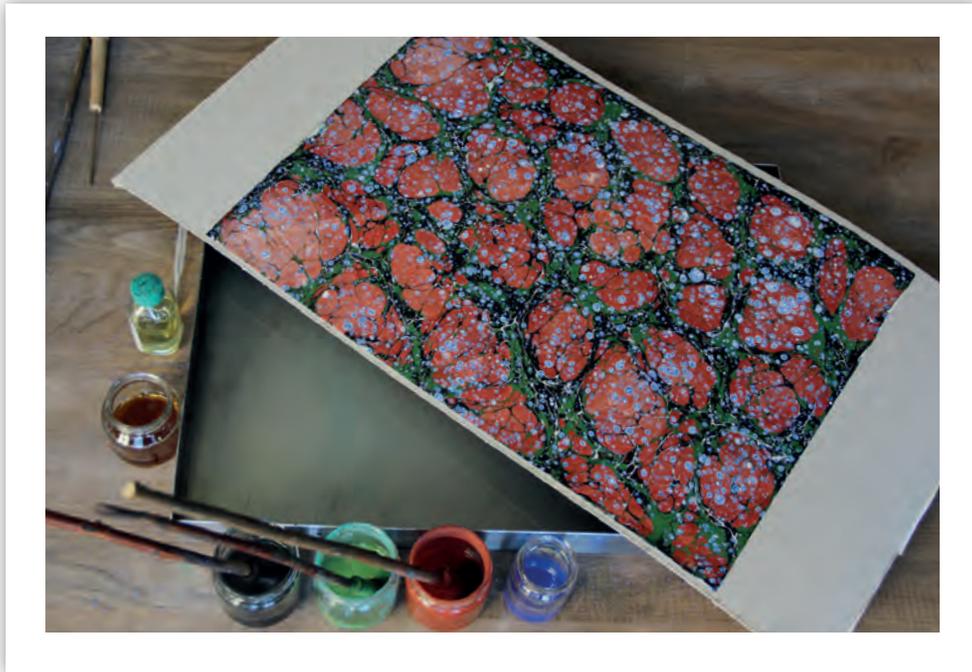
Görsel 2.59: Kağıdı kaldırma

Bilgi Kutusu

Battal ebruda istenen sayıda renk kullanılabilir. Burada önemli olan boya renklerinin birbirine göre ayarlarının doğru yapılması, yüzeyin boya alma kapasitesine göre atılmasıdır. Ancak eski ustalar çok fazla renk kullanmayı tercih etmemişlerdir. Bunun sebebi, yüzey gerilimi fazla olan kitreli suyun çok sayıda rengin su üzerinde açılmasına izin vermeyişi olabilir. Bunun dışında estetik anlayışları da bu tercihin sebebi olabilir. İstenirse üç renkle de göze hoş gelecek battal ebruları yapılabilir. Renk sayısının serpmeye boyası hariç dördü geçmesi tavsiye edilir.

17. Tarz-ı kadim battal ebrunuzu düz bir yüzeye serip kurumaya bırakınız (Görsel 2.60).

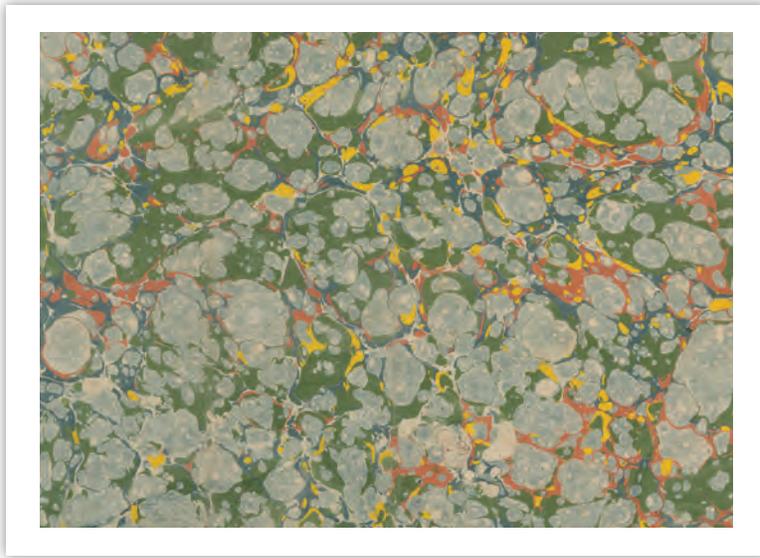

Görsel 2.60: Tarz-ı kadim battal ebru

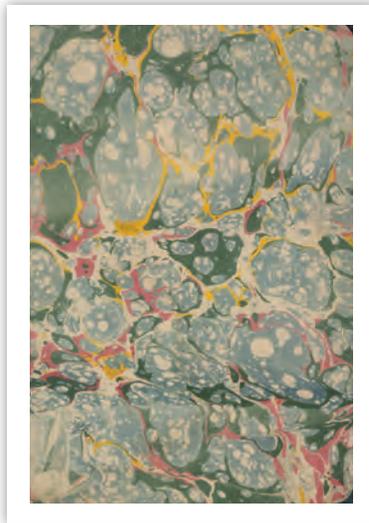

2.2.2. Neftli Battal (Edhem Efendi Battalı)

Hezarfen Edhem Efendi tarafından sıkça yapıldığı için kendi ismiyle anılan ebru çeşididir. Battal ebru yapımında hâkim renk olarak kullanılan boyanın içine neft ilave edilerek yapıldığından **neftli battal ebru** olarak da isimlendirilir. Kullanılan neft sebebiyle boya öbeklerinin etrafında oluşan hareler su damlasına benzemekte ve ebruya derinlik katmaktadır. Neft, bazen sünger dokusuna benzeyen gözenekler oluşturur. Neftli boya, yüzey gerilimine bağlı olarak her serpildiğinde farklı etkiler oluşturduğundan çıkacak sonuç ebruyu yapan kişide heyecan uyandırır (Görsel 2.61, 2.62, 2.63, 2.64).

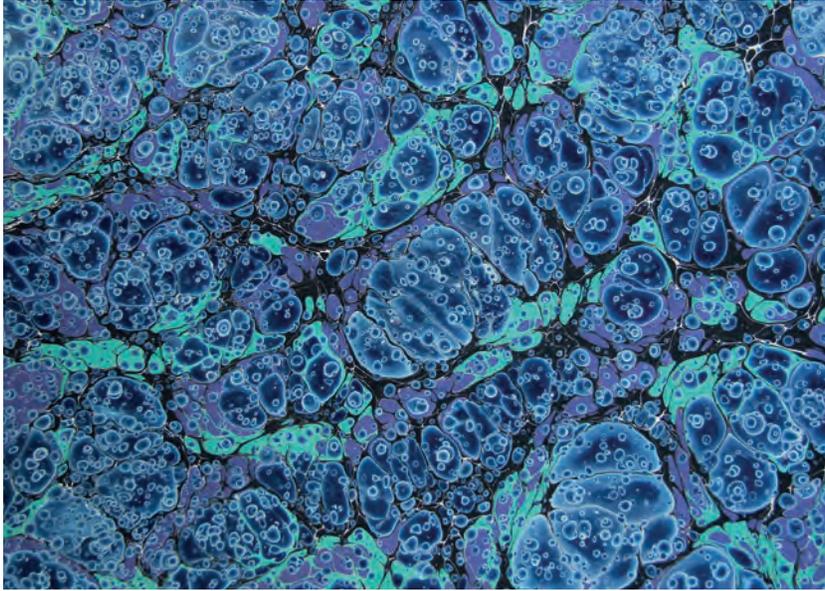
Görsel 2.61: Edhem Efendi'ye ait neftli battal ebru (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 2.62: Edhem Efendi'ye ait neftli battal ebru (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 2.63: Nusret Heggül'e ait neftli battal ebru (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 2.64: Özden Aydın'a ait neftli battal ebru

3. Uygulama: Edhem Efendi Battalı Yapımı

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak Edhem Efendi battalı yapmak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

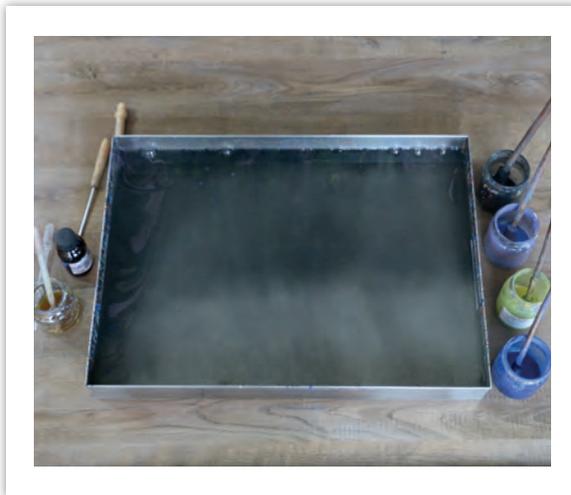
- Tekne, su
- Kâğıt, kavanoz
- Battal fırçaları
- Farklı renklerde hazırlanmış boyalar
- Öd, kıvam artırıcı

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler incelenmelidir.
- Neftli battal yapılırken kullanılan terebentin ve parafin gibi malzemeler yağ içeriklidir. Ebru kâğıda alındıktan sonra su yüzeyinde kalan neft artıkları bir sonraki ebru yapımında yüzey gerilimini artırır ve boyaların açılmasını zorlaştırabilir. Bu sebeple diğer ebruya başlanmadan önce yüzeyin birkaç kere kâğıt ile temizlenmesi tavsiye edilir.
- Neftli battal yapımı sırasında yüzeyde kalan yağ artıkları bir sonraki ebruda yüzeyde delikler açabilir. Bu sebeple ebru çeşitleri çalışılırken neftli battalın en sona bırakılması önerilir.

Edhem Efendi Battalı Yapımı İşlem Basamakları

1. Uygulama 2’de anlatıldığı şekilde battal ebru boyalarını hazırlayınız (Görsel 2.65).
2. Su yüzeyindeki boya artıklarını ve kaymaksı tabakayı temizleme kâğıdı ile alınız (Görsel 2.66).

Görsel 2.65: Edhem Efendi battalı yapımına hazırlık

Görsel 2.66: Tekne hazırlığı

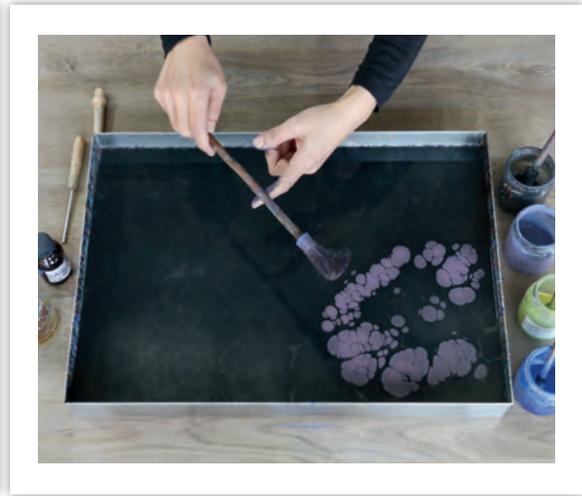

3. Siyah boyayı, fırça yardımıyla su yüzeyini tamamen kapatacak şekilde serpiniz (Görsel 2.67).
4. İkinci boyayı öbekler oluşturacak şekilde rastgele serpiniz. Bu aşamadan sonra hâkim rengine geçebilirsiniz ya da farklı herhangi bir renk daha kullanabilirsiniz (Görsel 2.68, 2.69).

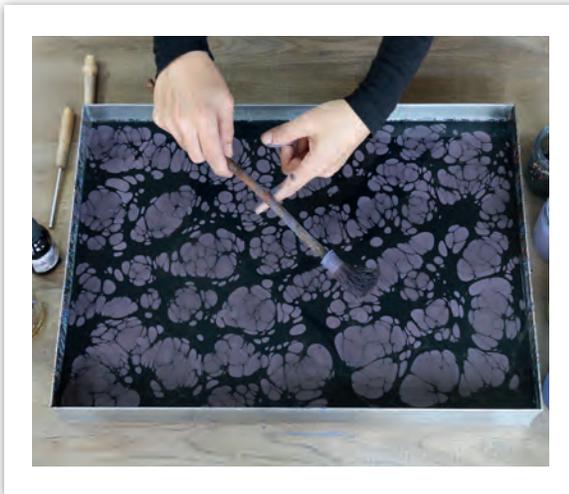

Görsel 2.67: Boya serpme

Görsel 2.68: İkinci boyayı kontrol etme

5. Tercihe bağlı olarak üçüncü renginizi öbekler oluşturarak rastgele serpiniz. Öbekleri siyah alanlara denk gelecek şekilde serpmeniz renk dengesini sağlamanıza yardımcı olur (Görsel 2.70).

Görsel 2.69: Boyayı serpme

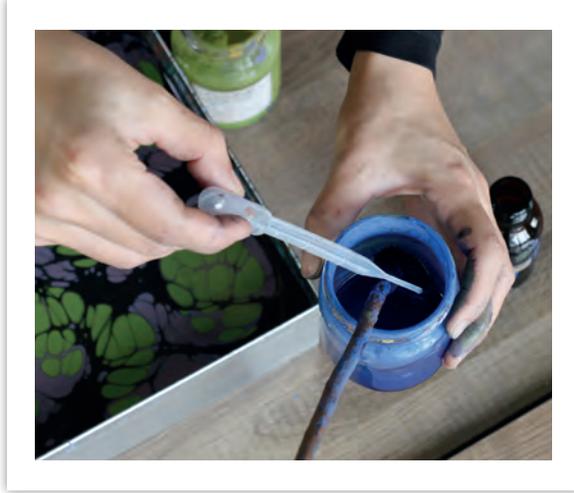

Görsel 2.70: Üçüncü boyayı serpme

6. Hâkim renginiz olan boyayı tüm yüzeye serpmeden önce boyanıza pipet yardımıyla bir ya da iki damla terebentin ilave ediniz (Görsel 2.71). Terebentin yerine neft çeşitlerinden parafini de kullanabilirsiniz. Farklı neftlerin farklı etkiler yaratacağını unutmayınız.
7. Kavanozu, kapağını kapatıp kuvvetle çalkalayınız (Görsel 2.72).

Görsel 2.71: Boyaya neft ilave etme

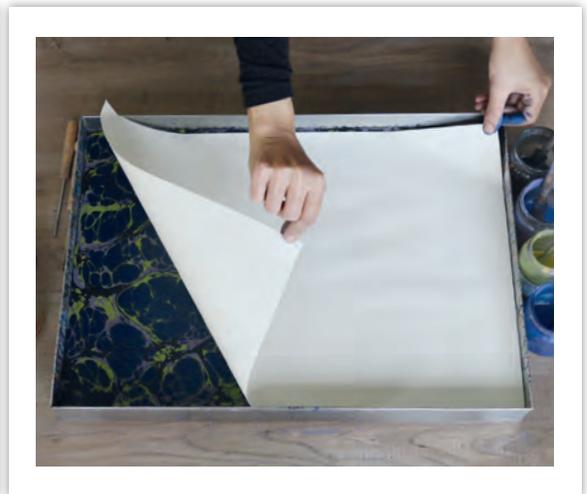

Görsel 2.72: Boyayı karıştırma

8. Battal fırçasıyla boyayı tüm yüzeye öbekler oluşturarak serpiniz (Görsel 2.73). Neftli battal uygulamalarında kullanmak üzere belirlediğiniz battal fırçasının üzerine bir işaret koyup daima bu işlem için kullanmanız önerilir.
9. Kâğıdı yüzeyde hava boşluğu kalmamasına dikkat ederek yatırınız (Görsel 2.74).

Görsel 2.73: Boyayı serpme

Görsel 2.74: Kâğıdı yerleştirme

10. Kâğıdı teknenin kenarına sıyrarak çekiniz (Görsel 2.75).

Görsel 2.75: Kâğıdı kaldırma

11. Edhem Efendi battalınızı düz bir zeminde kurumaya bırakınız (Görsel 2.76).

Görsel 2.76: Edhem Efendi battalı

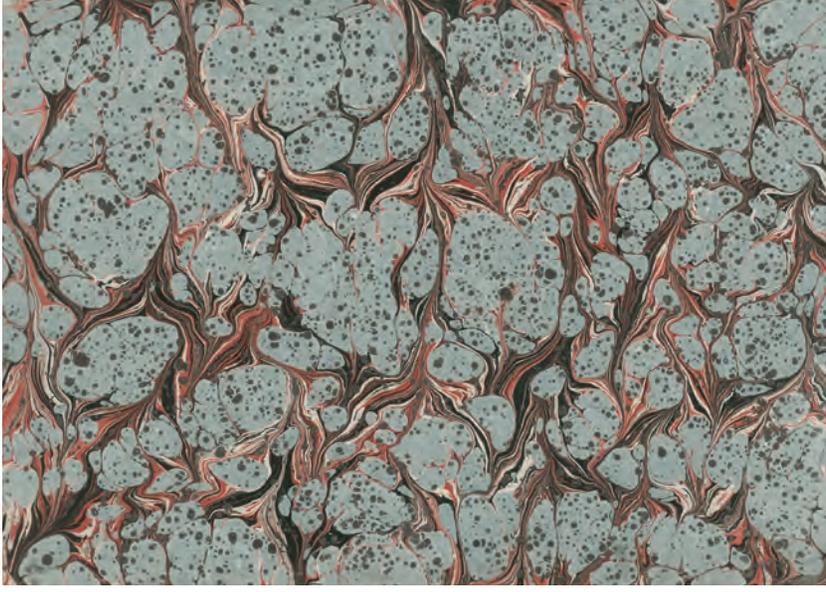
2.2.3. Mustafa Düzgünman Ebrusu

Battal ebru yapımında ilk boyaya hatta bazen ikinci boyaya da bizle karıştırmak suretiyle şal deseni verilir. Bu işlem, sonrasında serpilmiş öbeklerin arasında damarlı bir görüntü oluşturur. Aynı işlem hafif zemin ebrularında ilk boyaya da uygulanabilir. Mustafa Düzgünman boyanın yüzeyi tam olarak kapamadığı durumlarda hep bu işlemi uygulamıştır.

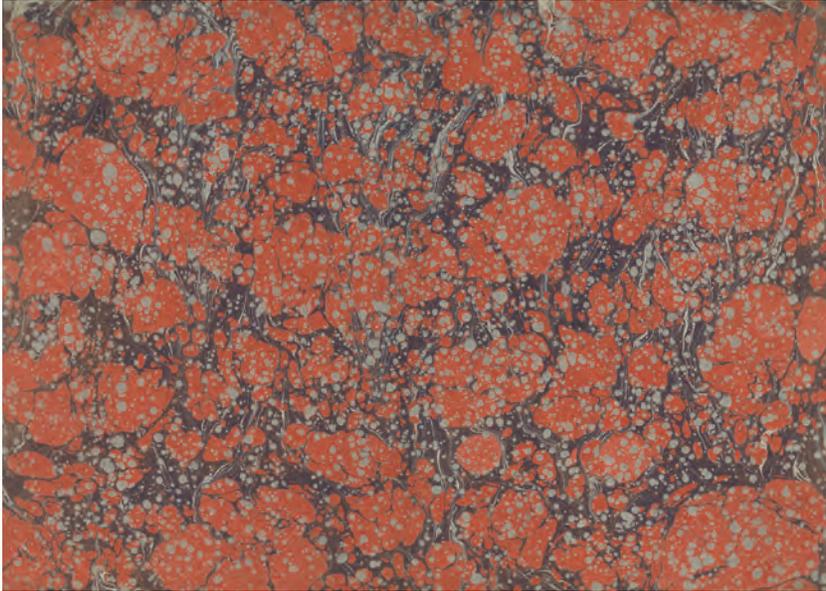
Mustafa Düzgünman; hocası Necmettin Okyay'dan öğrendiği ebru sanatını geliştirmiş, kendine has bir üslup yakalamış ve ebrunun tekâmülüne önemli katkılarda bulunmuştur (Görsel 2.77). Vefatından sonra onun tarzı ebrular "Mustafa Düzgünman battal" olarak isimlendirilmiştir. Yetiştirdiği talebeler sayesinde ebru sanatının günümüze ulaşmasında köprü vazifesi görmüştür (Görsel 2.78, 2.79).

Görsel 2.77: Mustafa Düzgünman'a ait battal ebru (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 2.78: Mustafa Düzgünman'a ait battal ebru (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 2.79: Mustafa Düzgünman'a ait battal ebru (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Mustafa Düzgünman

Eylül 1983

Görsel 2.80: Mustafa Düzgünman ebru çalışırken

MUSTAFA DÜZGÜNMAN

Ebru üstadı Mustafa Düzgünman (1920-1990) İstanbul Üsküdar Sultantepe’de doğdu (Görsel 2.70). Babası, aynı semtte bulunan Abdülbaki Efendi ve Aziz Mahmut Hüdâyî Camilerinin imamlığını yapan Saim Efendi’dir. İlköğrenimini tamamladıktan sonra babasının Üsküdar çarşısındaki aktar dükkânında çalışmaya başladı. 1938 yılında, annesinin dayısı hattat Necmettin Okyay onu, hocalık yaptığı Devlet Güzel Sanatlar Akademisinin Türk Tezyinî (süsleme) Sanatları Bölümüne kaydettirdi. Burada Necmettin Okyay’dan ve diğer hocalardan eski tarz cilt ve ebru öğrenerek kısa zamanda başarısıyla dikkat çekti. Çeşitli sebepler yüzünden bir süre sonra okuldan ayrılarak tekrar baba mesleği olan attarlığa döndü ve yaşamının sonuna kadar bu mesleği sürdürdü. Akademi’deki öğrencilik yıllarında “şemse” denilen klasik cildin güzel örneklerini imal eden Düzgünman, bir süre sonra o sırada çok az talep gören bu sanatı da terk etmek zorunda kaldı. Özellikle 1957’den itibaren daha fazla zaman ayırdığı ebru sanatıyla meşguliyetini ise ölümüne kadar sürdürdü.

Düzgünman, çeşitli konularda yeniliğe açık olduğu hâlde ebru sanatında klasik anlayışa sınımsız bağlı kalmıştır. Hocası Necmettin Okyay’ın ebru sanatına kazandırdığı çiçekli ebru çeşitlerine papatyayı eklemiş, ayrıca çiçek şekillerini de düzeltmiştir. Ebruculuğa 1940 yılında başlamış ve vefatına kadar elli yıl sürdürmüştür. 1967’den itibaren çeşitli sergiler açan ve bazı sergilere katılan Düzgünman, hem eserleriyle hem de yetiştirdiği öğrencilerle bu sanatın tanınmasına ve yayılmasına önemli katkılarda bulunmuştur.

Mustafa Düzgünman, sanatını icra etmekle beraber tasavvufu da ilgilenmiştir. Bu konuda Hafız Eşref Ede, Muzıka-i Hümayunda yetiştirdiği için “Mızıkali” lakabıyla anılan Hafız Muhittin Tanık, Tâcettin Yalım ve Hüsnü Sarier gibi önemli hocalardan istifade etmiştir.

1953-79 yılları arasında Aziz Mahmud Hüdâyî Dergâhının türbedarlığını yapan Düzgünman, halk ağızıyla, koşma tarzında şiirler de yazmıştır. Bunlar arasında, ebrunun tarihçesi, özellikleri ve mahiyetini anlatan yirmi kıtalık **Ebrunâme** adlı şiiri en tanınmışıdır.

Düzgünman’ın, tespihler, yazı levhaları, kendi ebruları, şemse tarzında yaptığı kitap kapları, kutu ve çerçevelerden oluşan koleksiyonu bulunmaktadır. Eski tarz körüklü fotoğraf makinesiyle emisyonlu cama kaydettiği 1000’e yakın hat örneğinin, bazıları Kalem Güzeli ve İslam Mirasında Hat Sanatı adlı eserlerde yer almıştır.

Diyanet İslam Ansiklopedisi (Düzenlenmiştir.)

Sıra Sizde**EBRÛNÂME**

Ebrû demek “ebr” demek yâni gökteki bulut
 Âb-ı rû da tutar ma’nâ su yüzüdür et şuhûd
 Bir kelâm-ı fârisîdir ebrû insân kaşları
 Her tevcîhesezâdır kim ma’nâsı da pek velûd

Dest-i zenkde ezilir hep renkli cism-i boyalar
 Sarı zırnık inatçıdır ebrûcuyu oyalar
 Zırnık lâhur gülbahar al ebrûda hep esasdır
 Bu dört renkle çok renk olur bu cümbüşte neler var

Bu çeşitli boyaların cilvegâhı teknedir
 Rahm-i mâder gibi sanki reng-i vusla teşnedir
 Tekne içre kitre mahlûl bekler sırr-ı fitratı
 Bazen tutar bazen tutmaz bir acâib nesnedir

Ayrı ayrı çanaklarda boyaların kıvâmı
 Su öd ile ayarlanır başlar işin devamı
 Kitreli su üzerine fırçalarla boyalar
 Serpilerek nakşedilir kâğıda çıkar tamâmı

Ta’rîf gerçi kolay amma tatbikatda güçlük var
 Tecrübesiz yapılırsa insân olur bî-karar
 Görünüşe aldanıp da çok kolaymış deme sen
 Bir ihtisâs işidir bu âşık olan er yapar

Ebrû yapan seyredende gam kasâvet bulunmaz
 Gönülleri tenşît eder zevkle doyum olunmaz
 Yapan hayran bakan hayran alan satan hep hayran
 Bu ebrûdan zevk almayan ebrûcuya yâr olmaz

Ben ebrûya âşık oldum düşdüm onun peşine
 Leylâ gibi nazlar etti yaramadı işime
 Bir aralık isyân ettim görmedim hiç iltifât
 İnsâf edip yüzün güldü işler açtı başıma

...

Mustafa Düzgünman, Türk Ebrûsu (Düzenlenmiştir.)

Yukarıdaki şiiri okuyunuz. Ebru sanatı ile ilgili tanımları, örnekteki gibi altını çizerek işaretleyiniz.

4. Uygulama: Mustafa Düzgünman Ebrusu Yapımı

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak Mustafa Düzgünman ebrusu yapmak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Tekne
- Su
- Battal fırçaları
- Farklı renklerde hazırlanmış boyalar
- Öd, kavanoz
- Kıvam artırıcı
- Kâğıt
- Biz

Uygulama için Öneriler

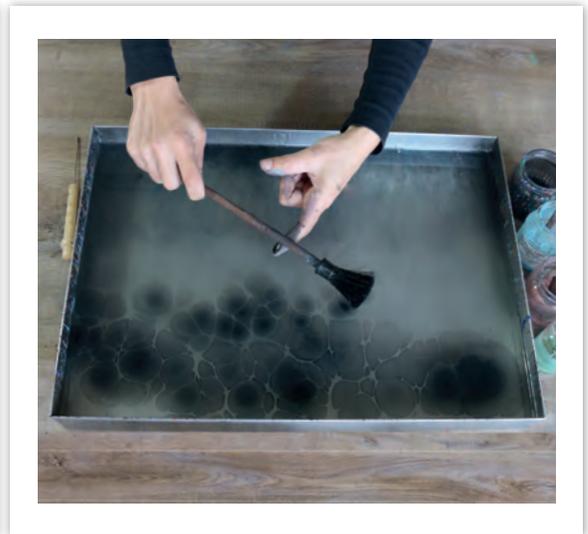
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler incelenmelidir.
- Mustafa Düzgünman'a ait ebru çalışmalarının araştırılarak incelenmesi önerilir.

Mustafa Düzgünman Ebrusu Yapımı İşlem Basamakları

1. Battal ebru boya larını hazırlayınız (Görsel 2.81).
2. Temizleme kâğıdı ile su yüzeyini aldıktan sonra siyah boyayı fırça yardımıyla tüm yüzeye serpiniz (Görsel 2.82).

Görsel 2.81: Mustafa Düzgünman ebrusuna hazırlık

Görsel 2.82: Boya serpmeye

3. İkinci boyayı renk dengesine dikkat ederek öbekler hâlinde rastgele serpiniz (Görsel 2.83, 2.84).

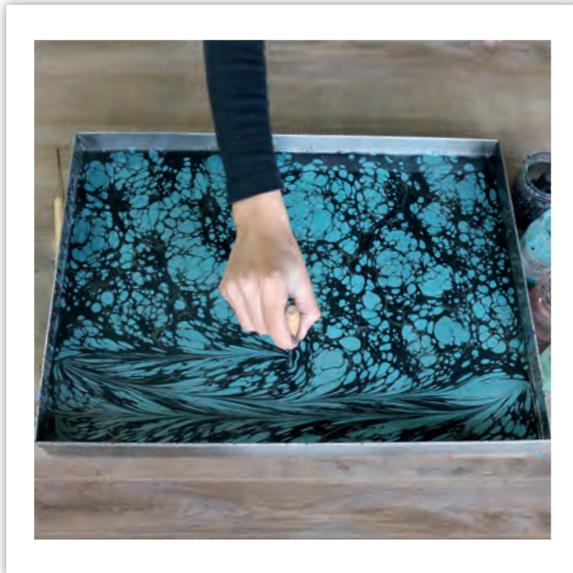

Görsel 2.83: İkinci boyayı kontrol etme

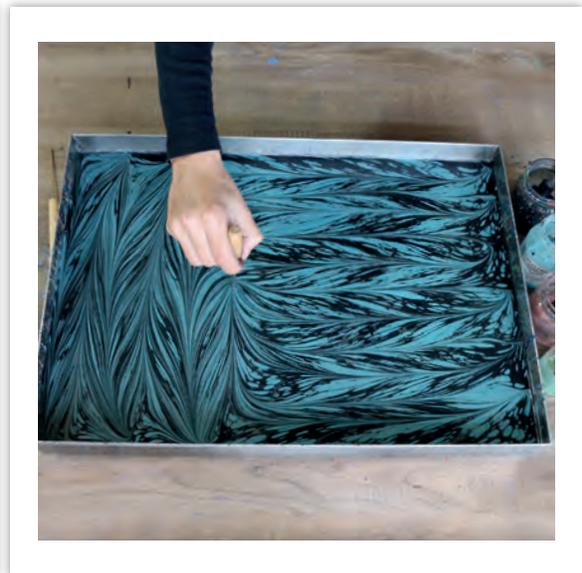

Görsel 2.84: Boyayı serpme

4. Bu aşamada kalın bir biz yardımı ile boyalara gelgit işlemi (Görsel 2.85, 2.86) uygulayınız (bk. uygulama 2.3.1.).

Görsel 2.85: Biz ile gelgit yapma

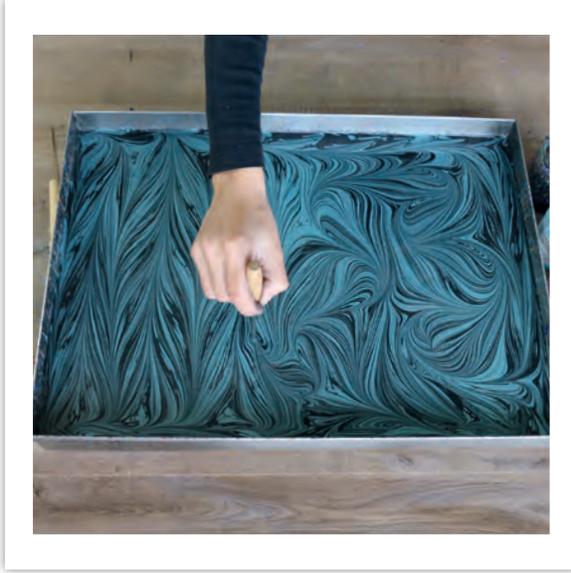

Görsel 2.86: Biz ile farklı yöne gelgit yapımı

5. Oluşan düz çizgileri rastgele karıştırınız (Görsel 2.87).
6. Hâkim renginiz olan boyayı öbekler oluşturacak şekilde tüm yüzeye serpiniz. Öbeklerin arasında kalan renklerin kaşa benzeyen desenler oluşturduğunu göreceksiniz (Görsel 2.88).

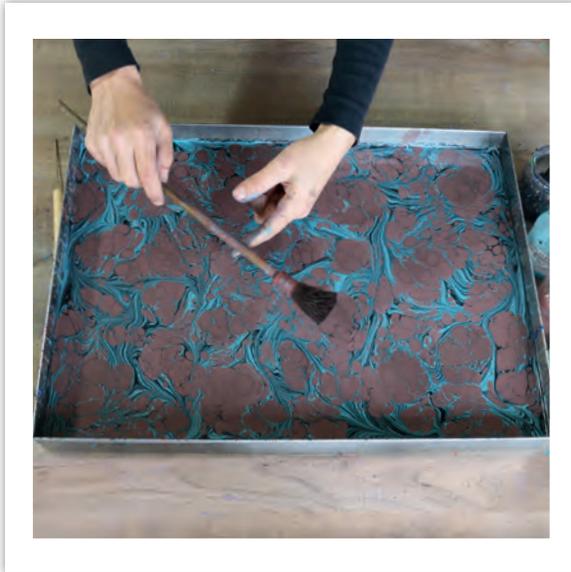

Görsel 2.87: Çizgileri karıştırma

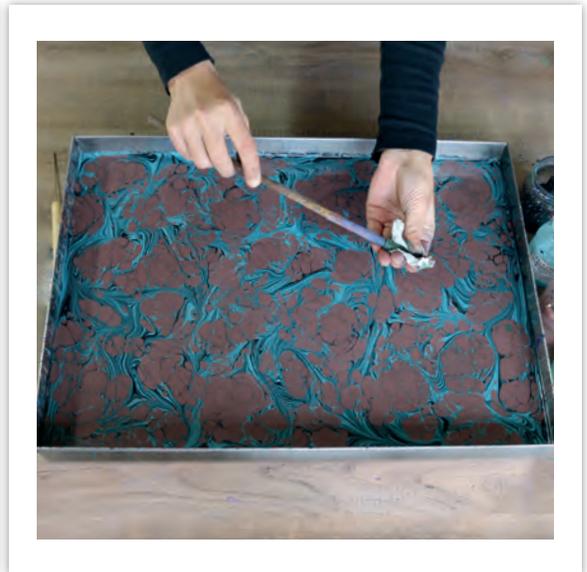

Görsel 2.88: Boyayı kontrol etme

7. Ebrunuza uygun renkte neftli boya hazırlayınız. Fırçaya aldığınız boyanın fazlasını kâğıt peçeteye siliniz (Görsel 2.89, 2.90).

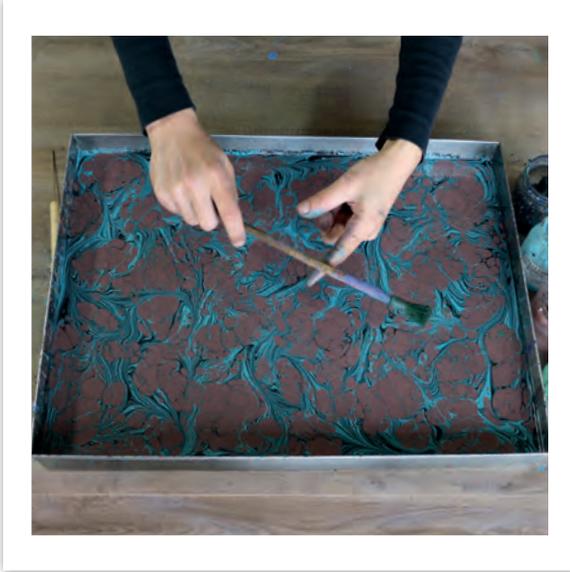
Görsel 2.89: Boyayı serpme

Görsel 2.90: Fırçadaki fazla boyayı alma

8. Neftli boyayı serpme fırçası ile tüm yüzeye serpiniz (Görsel 2.91).
9. Kâğıdı yüzeye dikkatlice yatırınız (Görsel 2.92).

Görsel 2.91: Boyayı serpme

Görsel 2.92: Kağıdı yerleştirme

10. Kâğıdı teknenin kenarına sıyrarak çekiniz (Görsel 2.93).
11. Mustafa Düzgünman ebrusunu düz bir zeminde kurumaya bırakınız (Görsel 2.94).

Görsel 2.93: Kağıdı kaldırma

Görsel 2.94: Mustafa Düzgünman ebrusu

Okuma Parçası

GALATA MEVLEVÎHÂNESİ

Görsel 2.95: Galata Mevlevîhânesi Müzesi

Galata Mevlevîhânesi veya diğer adıyla Kulekapısı Mevlevîhânesi (Görsel 2.95), İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan eski bir mevlevîhânedir. Günümüzde Galata Mevlevîhânesi Müzesi adıyla müze olarak faaliyet göstermektedir.

Yüzyıllar boyunca musiki ile bilimi bir arada kaynaştıran Mevlevîhânenin Türk kültürüne etkileri büyük olmuştur. Mevlevîhânelerin çevresinde toplanan pek çok kişi, güzel sanatların birçok dalında öğrenim görmüş ve alanlarında kendilerinden söz ettirmeyi başarmıştır. Müze olarak hizmet veren bu mekânda Mevlevîhânelerde yetişmiş ve Türk kültür sanat hayatına yön vermiş birçok sanatkârın eseri sergilenmektedir.

İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Türkiye Kültür Portalı

Sıra Sizde

İşlenen konuların ve yapılan uygulamaların kalıcılığı açısından mümkünse Galata Mevlevîhânesini, değilse mümkün olan başka bir ebru sergisini ziyaret ediniz.

Hazırlayacağınız bir gezi planı dâhilinde Galata Mevlevîhânesine (veya başka bir ebru sergisine) gezi düzenleyiniz. Aşağıdaki maddeleri göz önüne alarak planlama yapınız.

1. Gezi planına ailelerinizi ve öğretmenlerinizi de dâhil ediniz.
2. Gezi planı öncesi mutlaka müzeden randevu alınız.
3. Mevlevîhâneye giderseniz içinde bulunan Mustafa Düzgünman'a ait ebru galerisini dikkatli inceleyiniz. Farklı bir ebru sergisine giderseniz ebru çalışmaları arasındaki farklılıkları dikkatli inceleyiniz.
4. Müzeye giderken gördüğünüz ilginç hususları ve farklı sanat çalışmalarını not almayı unutmayınız.

2.3. GELGİT EBRUSU

Hazırlık Çalışması

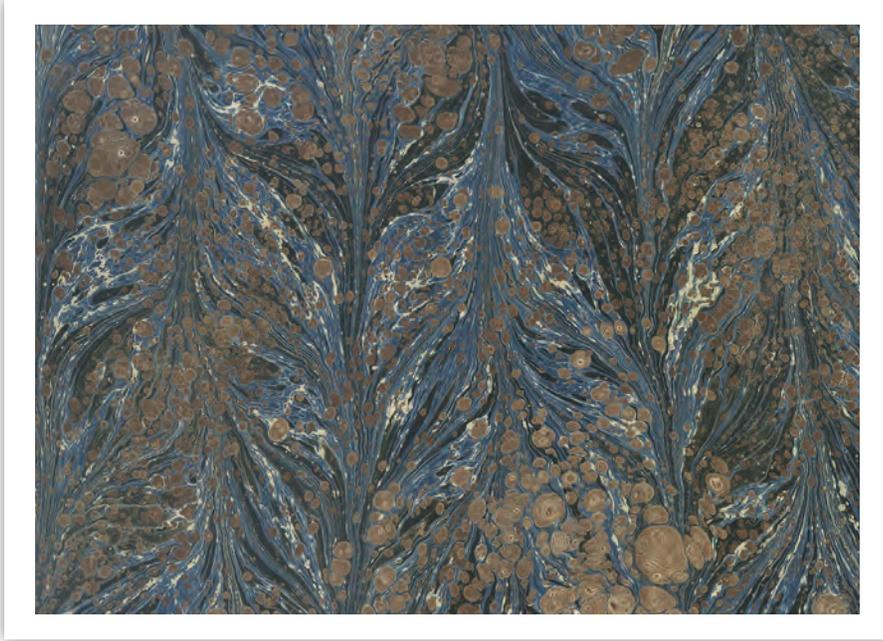
Güneş ve Ay'ın buldukları konumlarda gözlemlenen değişiklikler neticesinde, çekim kuvvetine bağlı olarak oluşan deniz ve okyanuslardaki su seviyesinde meydana gelen yükselme ve alçalmalara metcezir denir. Bu doğa olayının ebru sanatı ile ilişkisi hakkındaki düşüncelerinizi paylaşınız.

Yapımına battalla başlanan ilk ebru çeşidi gelgit ebrusudur (Görsel 2.96). Suya bizle hareket vermek ve teknede oluşan görüntüyü seyretmek son derece keyiflidir. Biz ile yapılan bu işlem neticesinde boyalar esneyerek düz çizgilere dönüşür. Yan yana çizilmiş gibi görünen renkli çizgilerin ayırt edilebilmesi için genellikle kontrast renkler tercih edilir (Görsel 2.96, 2.97, 2.98). Aynı rengin yakın tonlarını tercih etmek, karıştırma işlemi sonunda tek renk hissi uyandıracaktır.

Gelgit ebrusunda kullanılacak renk sayısında bir kısıtlama yoktur. Ancak siyah ve nefli serpmeye boyası hariç üç rengi geçmemesi önerilir.

Görsel 2.96: Fuad Başar'a ait gelgit ebrusu (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 2.97: Necmettin Okyay'a ait gelgit ebrusu (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 2.98: Mustafa Düzgünman'a ait gelgit ebrusu (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

5. Uygulama Gelgit Ebrusu Yapımı

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak gelgit ebrusu yapmak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Tekne, su
- Battal fırçaları
- Farklı renklerde hazırlanmış boyalar
- Öd, kıvam artırıcı
- Kâğıt, kavanoz
- Biz

Uygulama için Öneriler

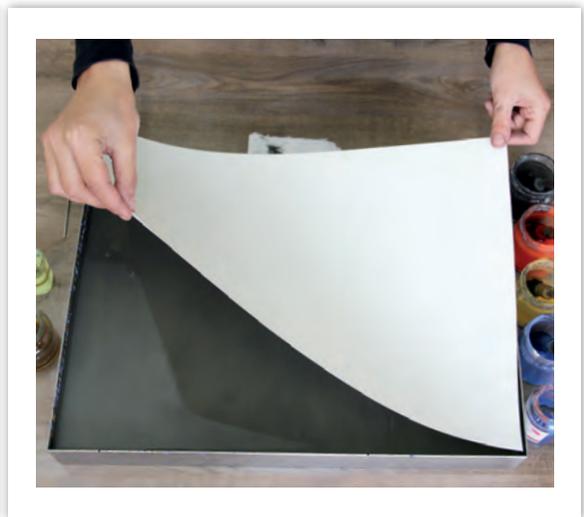
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler incelenmelidir.
- Eksik araç gerecin çalışmayı aksatacağı ve zaman kaybı olacağı unutulmamalıdır.
- Gelgit ebrusunda su yüzeyi biz ile karıştırıldığı için boya damlaları esneyerek renkli çizgilere dönüşür. Karıştırma sonucunda oluşacak renkli çizgilerin belirgin olabilmesi için kontrast renklerin kullanılması önerilir.

Gelgit Ebrusu Yapımı İşlem Basamakları

1. İstenen renklerde battal ebru boya larını hazırlayınız (Görsel 2.99).
2. Temizleme kâğıdı ile su yüzeyinde oluşan kaymaksı tabakayı ve önceki işlemlerden kalan boya kalıntılarını alınız (Görsel 2.100).

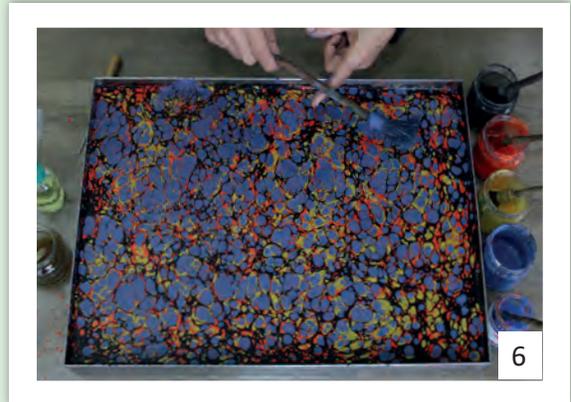
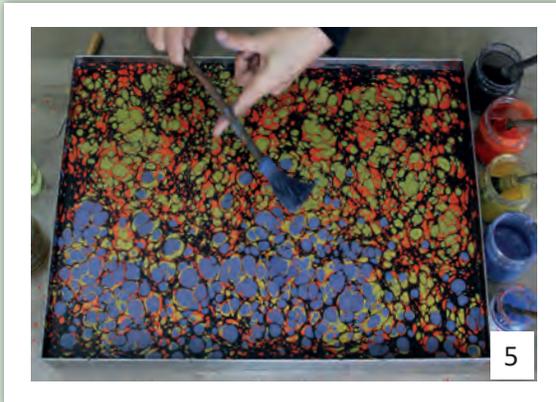
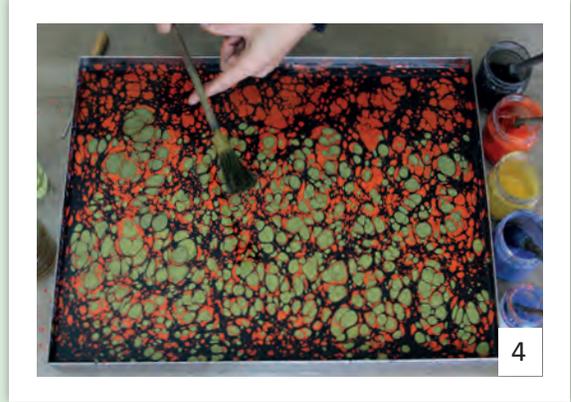
Görsel 2.99: Gelgit ebrusu malzemeleri

Görsel 2.100: Tekneyi temizleme

3. Renk dengesini sağlamak için bütün boyaları serperek uygulayınız. Serpme tekniğinde ellerinizi tekdenden uzaklaştırmanız gerekir. Bu, ebrunuzda renk dengesini yakalayabilmede size yardımcı olur (Görsel 2.101).

Görsel 2.101: Gelgit ebrusu yapımı

- İstedığınız kenardan başlayarak ona paralel olacak şekilde biz ile doğrusal çizgi çiziniz. Çizginin bittiği yerden bizi kaldırmadan dönüp öncesine ters yönde bir çizgi daha çiziniz. Çizgilerin arasındaki mesafe ne çok fazla ne de çok az olmalıdır. Ebru suyunun yoğunluğu ve kullandığınız bizin kalınlığı çizgi aralığınızı belirleyecektir. Yoğunluğu az olan suda boyalar daha kolay şekil aldığı için çizgi aralıklarınızı geniş tutabilirsiniz. Yoğunluğu fazla olan suda ise boyalar kolay şekil almaz bu sebeple çizgi aralığınız dar olmalıdır (Görsel 2.102).
- Yukarıdaki yönergelere uyarak tüm yüzeyi eşit aralıklı çizgilerle gelgit yaparak tamamlayınız (Görsel 2.103).

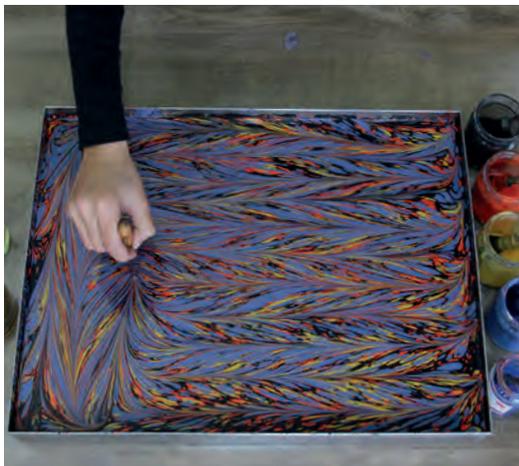

Görsel 2.102: Biz ile çizgi çekme

Görsel 2.103: Gelgit yapma

- 4 ve 5. işlem basamaklarını diğer kenar için de uygulayınız (Görsel 2.104, 2.105).

Görsel 2.104: Gelgit çizgilerini yapma

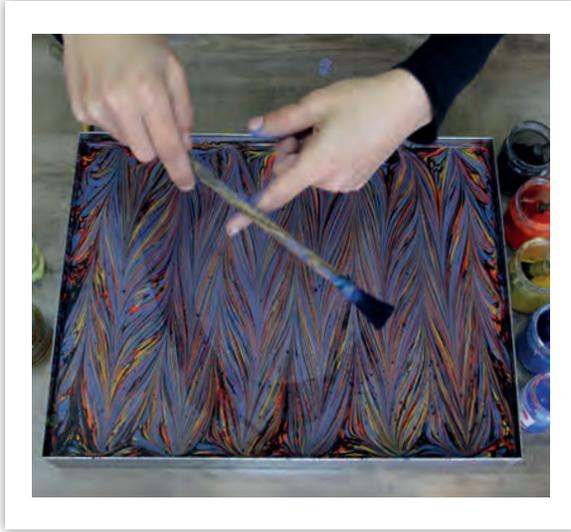

Görsel 2.105: Farklı yöne gelgit yapma

7. Gelgit ebrusuna uygun renkten bir miktar boyayı kavanoza alınız. Boyaya bir damla neft ilave edip karıştırınız. Karışımı küçük damlacıklar şeklinde yüze serpiniz. Bu aşamada hazırladığınız boyaya neft ilave etmeden de serpme işlemi yapabilirsiniz (Görsel 2.106).
8. Kâğıdı yüze dikkatlice yatırınız, üzerindeki suyu teknenin kenarında sıyırarak çekiniz (Görsel 2.107).

Görsel 2.106: Nefli boya serpme

Görsel 2.107: Kağıt yerleştirme

9. Gelgit ebrusunu düz bir zeminde kurumaya bırakınız (Görsel 2.108).

Görsel 2.108: Gelgit ebrusu

Sıra Sizde

Aşağıdaki ebru çalışmasıyla ilgili verilen soruları kısaca cevaplayınız.

Görsel 2.109: Arzu Güzin Terzi'ye ait ebru

Verilen ebru örneğinde hangi tarza yakın ebru kullanılmıştır?
...

Verilen ebru örneğinde, uygulama sırasında hangi yardımcı araçlar kullanılmış olabilir?
...

Verilen örnek incelendiğinde bazı bölgelerde beyaz damarlar görülmektedir. Sizce bunun nedeni nedir?
...

Verilen örnekte hangi renkler ağırlıklı kullanılmıştır?
...

Aynı malzeme ve imkânlar verildiğinde siz nasıl bir desen oluştururdunuz?
...

2.3.2. Taraklı Ebru

Battala gelgit işlemi uygulandıktan sonra tarak yardımıyla tekrar yüzeyin üzerinden geçilmesi ile oluşan ebrular **taraklı ebru** ismini alır (Görsel 2.110).

Taraklı ebru ülkemizden ziyade Batı'da çok sevilmiş, değişken iğne aralıklarıyla üretilen taraklar sayesinde birbirinden farklı desenler oluşturulmuştur. Batı'da yapılan ebrulara bakıldığında boyaların fırça yerine, biz veya pipetle damlatıldığı örneklerle de rastlanmaktadır (Görsel 2.111, 2.112). Gelgit ebrusunda geçerli bütün kurallar ondan sonra uygulanan taraklı ebrular için de geçerlidir.

Görsel 2.110: Fuad Başar'a ait taraklı ebru (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 2.111: Özden Aydın'a ait taraklı ebru

Görsel 2.112: T. Alparslan Babaoğlu'na ait taraklı ebru

6. Uygulama Taraklı Ebru Yapımı

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak taraklı ebru yapmak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

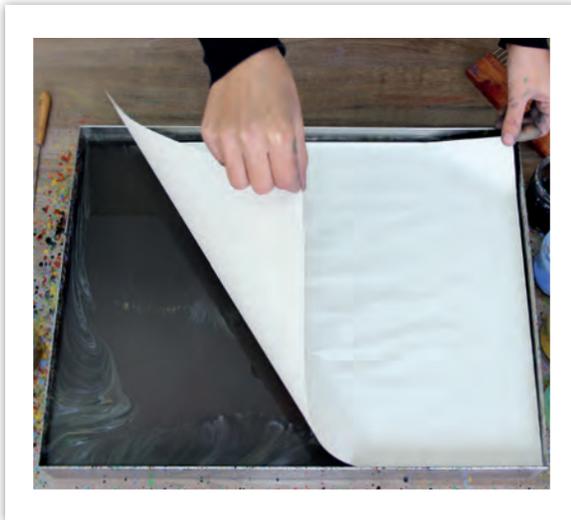
- Tekne, su
- Battal fırçaları
- Farklı renklerde hazırlanmış boyalar
- Öd, kıvam artırıcı
- Kâğıt, biz, kavanoz
- Tekne genişliğine uygun tarak

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler incelenmelidir.
- Taraklı ebru ile ilgili farklı görseller araştırılmalı ve incelenmelidir.
- Taraklı ebruda boyalar biz ve tarak yardımıyla karıştırılacağı için renkler belirsizleşir. Bu, taraklı ebrunun tek renk ile yapıldığı izlenimi uyandırır. Bu sebeple kontrast renkler kullanılmalıdır. Ayrıca karıştırma işlemi sebebiyle boyalar akma yapabileceğinden olgunlaşmış boyalar tercih edilmeli ve boyanın ayarları doğru yapılmalıdır.

Taraklı Ebru Yapımı İşlem Basamakları

1. İstenen renklerde battal ebru boyalarını hazırlayınız (Görsel 2.113).
2. Su yüzeyini temizleme kâğıdı ile temizleyiniz (Görsel 2.114).

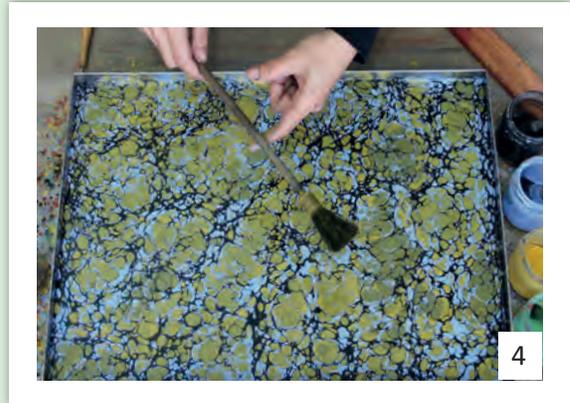
Görsel 2.113: Ebru suyunu temizleme

Görsel 2.114: Suyu kâğıtla temizleme

3. Önceki uygulamalarda anlatıldığı gibi boyları tekneye serperek atınız (Görsel 2.115).

Görsel 2.115: Taraklı ebru yapımı

4. Serpme işlemi tamamladıktan sonra gelgit ebrusu yapınız (Görsel 2.116, 2.117). Bu aşamada dikkat etmeniz gereken husus gelgit ebrusu yapımına hangi kenardan başlayacağınızdır. Kullanacağınız tarak teknenin kısa kenarı uzunluğundaysa gelgit yapımına uzun kenardan başlamalısınız. Uzun tarak için bunun tam tersi geçerlidir (Görsel 2.113, 2.118).

Görsel 2.116: Bizle gelgit yapma

Görsel 2.117: Gelgit yapma

Görsel 2.118: Farklı yöne gelgit yapma

Görsel 2.119: Gelgit yapma

5. Gelgit işlemi tamamlandıktan sonra tarağın iğne uçlarını temizleyiniz. Uçların kuru ve temiz olduğundan emin olunuz (Görsel 2.120).
6. Tarağı, tekne ile aynı uzunluktaki kenarından suya daldırınız. Tarağın tahta kısmındaki iki ucunu teknenin kenarlarına yerleştiriniz (Görsel 2.121).

Görsel 2.120: Tarağı peçete ile temizleme

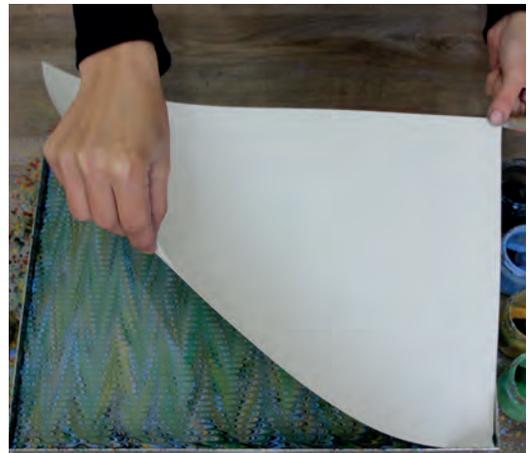

Görsel 2.121: Tarağı tekneye yerleştirme

7. Tarağın yukarı-aşağı yönlü hareket etmemesine dikkat ederek karşı kenara kadar dikkatlice çekiniz. İşlemi bitirdiğinizde tarağın uçlarını mutlaka temizleyiniz. Aksi takdirde tarağın ucuna bulaşık kuru-yan boya kalıntılarını sonradan temizlemek zahmetli olacaktır. Taraklı ebrudan sonra derseniz şal deseni yapabilirsiniz. Tarak işleminden sonra petrolü ya da petrolsüz boya serpmeyiniz (Görsel 2.122).
8. Kâğıdı tekneye dikkatlice yatırınız ve teknenin kenarına sıyırarak çekiniz (Görsel 2.123).

Görsel 2.122: Tarağı su üzerinde hareket ettirme

Görsel 2.123: Kağıdı yerleştirme

9. Taraklı ebrunuzu düz bir zeminde kurumaya bırakınız (Görsel 2.124).

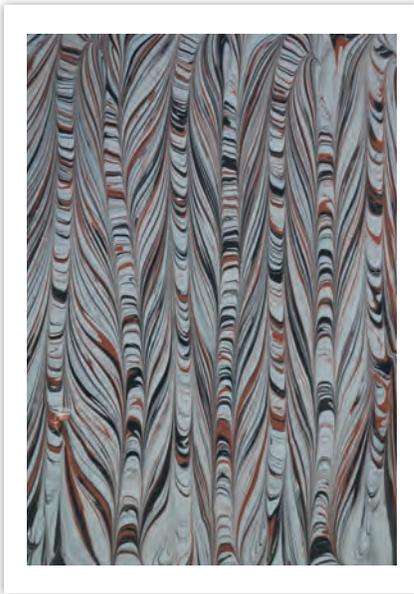

Görsel 2.124: Taraklı ebru

Sıra Sizde

Aşağıdaki ebru çalışmasıyla ilgili verilen soruları kısaca cevaplayınız.

Görsel 2.125: Sümeyye Kılaç'a ait ebru

Verilen örnekte hangi tarza yakın ebru kullanılmıştır?

...

Verilen ebru örneğinde uygulama sırasında hangi yardımcı araçlar kullanılmış olabilir?

...

Verilen örnek incelendiğinde bazı bölgelerde ince ve kalın çizgiler görülmektedir. Sizce bunun nedeni nedir?

...

Verilen örnekte hangi renkler ağırlıklı kullanılmıştır?

...

Aynı malzeme ve imkânlar verildiğinde siz nasıl bir desen oluştururdunuz?

...

2.3.3. Şal Ebrusu

Teknede gelgit ebrusu yapıldıktan sonra birbirini takip eden “S” ler çizilerek oluşturulan ebrulara **şal ebrusu** denir (Görsel 2.126). Şal ebruları deniz dalgasına benzeyen görüntüsüyle su yüzü sanatı olan ebrunun karakterini en iyi şekilde yansıtır. Şal ebruları levha pervazlarında sıklıkla tercih edilir (Görsel 2.127).

Görsel 2.126: Mustafa Düzgünman'a ait şal ebrusu (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 2.127: Özden Aydın'a ait şal ebrusu

7. Uygulama: Şal Ebrusu Yapımı

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak şal ebrusu yapmak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Tekne, su
- Battal fırçaları
- Farklı renklerde hazırlanmış boyalar
- Öd, kıvam artırıcı, biz
- Kâğıt, kavanoz

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler incelenmelidir.
- Eksik araç gerecin çalışmayı aksatacağı ve zaman kaybı olacağı unutulmamalıdır.
- Ebru uygulaması sırasında atölyenin içinde çok sakın hareket edilmelidir.
- Temizlik alışkanlığı ebruda başarıyı artıracaktır.

Şal Ebrusu Yapımı İşlem Basamakları

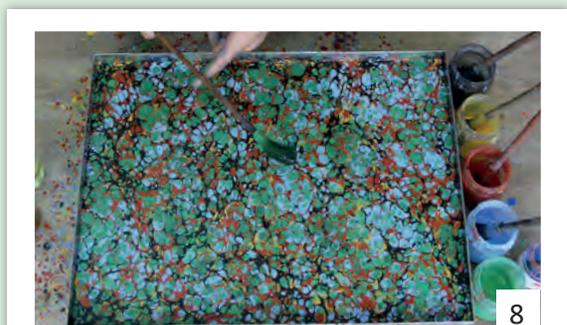
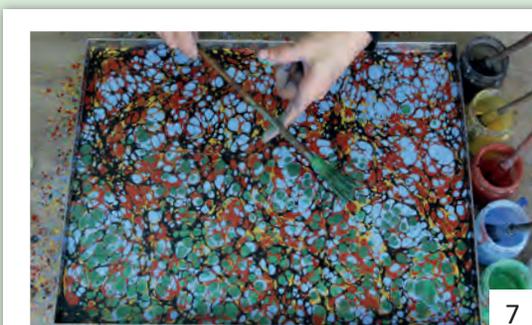
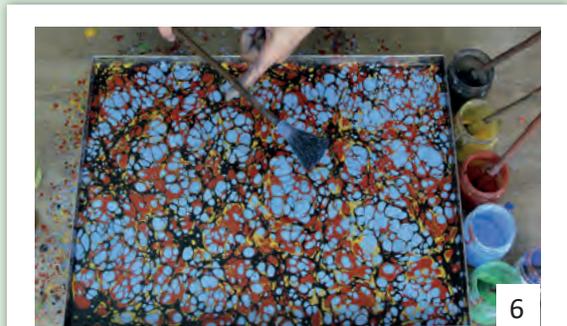
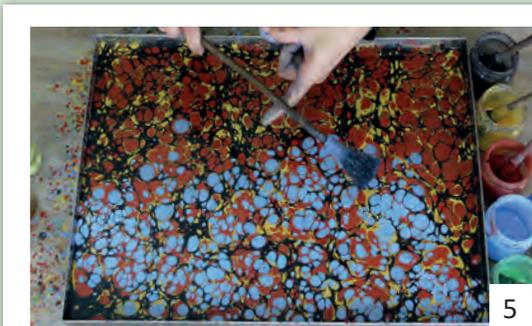
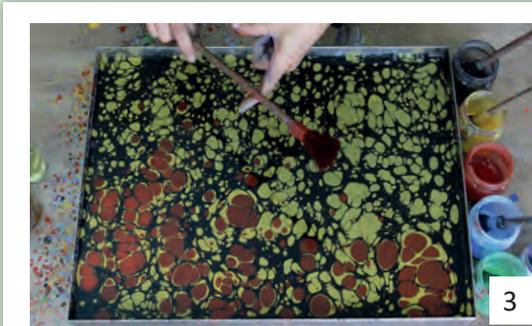
1. Şal ebrusu yapmak için önce istenen renklerde battal ebru boyası hazırlayınız. Su yüzeyini kâğıt ile temizleyiniz (Görsel 2.128).

Görsel 2.128: Suyu kâğıtla temizleme

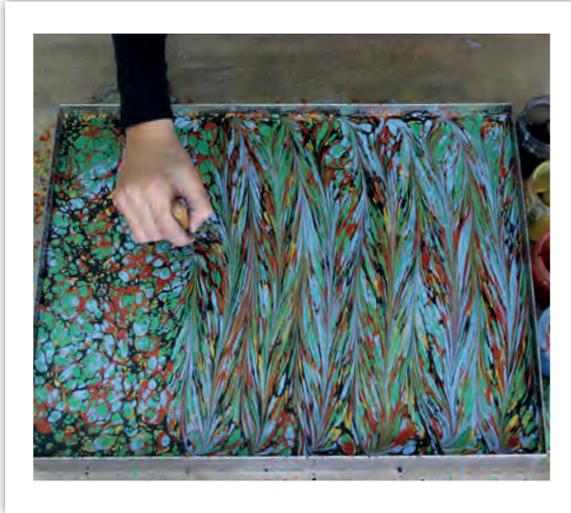
2. Renklerin dengeli dağılmasına dikkat ederek boyaları serpiniz (Görsel 2.129).

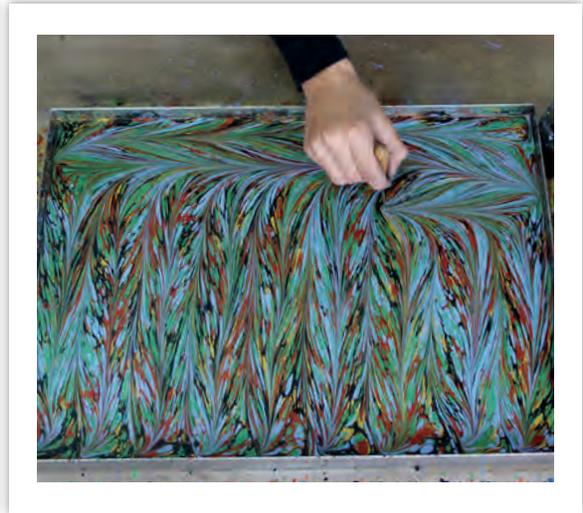
Görsel 2.129: Şal ebrusu yapımı

3. Serpme işlemi tamamlandıktan sonra gelgit ebrusu yapınız (Görsel 2.130, 2.131).

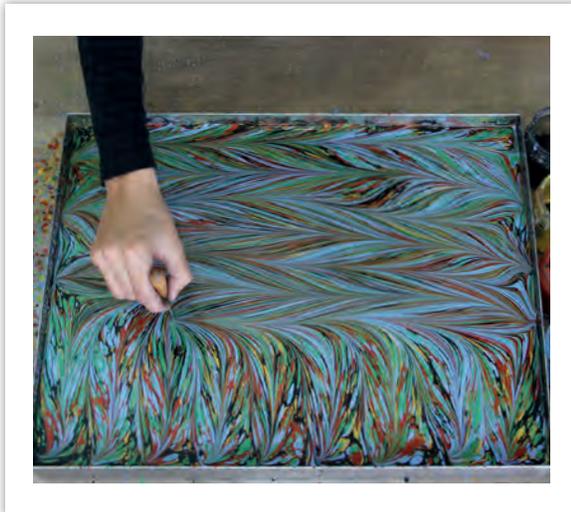

Görsel 2.130: Gelgit yapma

Görsel 2.131: Farklı yöne gelgit yapma

4. Kalın bir biz yardımıyla birbirini takip eden “S”ler yaparak gelgit ebrusunu karıştırınız (Görsel 2.132,133).

Görsel 2.132: Bizle şekil verme

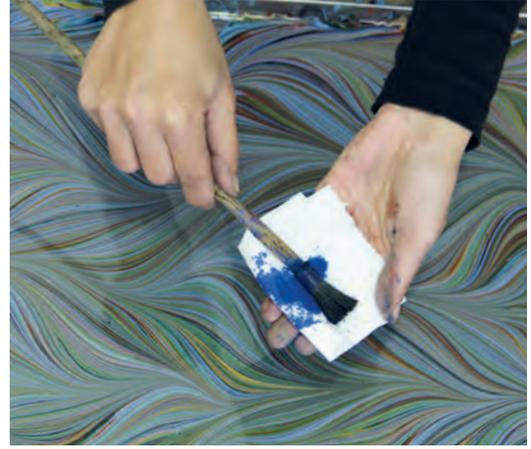
Görsel 2.133: Bizle şekil verme

5. Şal ebrusunu serpme yapmadan da kâğıda alabilirsiniz (Görsel 2.134).
6. Serpme yapmak için şal ebrusuna uygun bir renk seçiniz. Boyaya bir damla neft ilave ettikten sonra kavanozu çalkalayarak neft ile boyanın karışmasını sağlayınız. Serpme boyasının çok küçük düşmesi için fırçayı kâğıt peçeteye silerek fazla boyayı alınız (Görsel 2.135).

Görsel 2.134: Bizle şekil verme

Görsel 2.135: Fırçadaki fazla boyayı alma

7. Boyayı tüm yüzeye eşit dağılacak şekilde serpiniz. Boya damlalarının çapı 2 milimetreyi geçmemelidir. Bu aşamada boyaya neft ilave etmeden de serpme yapabilirsiniz (Görsel 2.136).
8. Kâğıdı, su yüzeyine dikkatli şekilde yatırınız ve teknenin kenarına sıyrarak çekiniz (Görsel 2.137).

Görsel 2.136: Neftli boya serpme

Görsel 2.137: Boyayı kâğıda alma

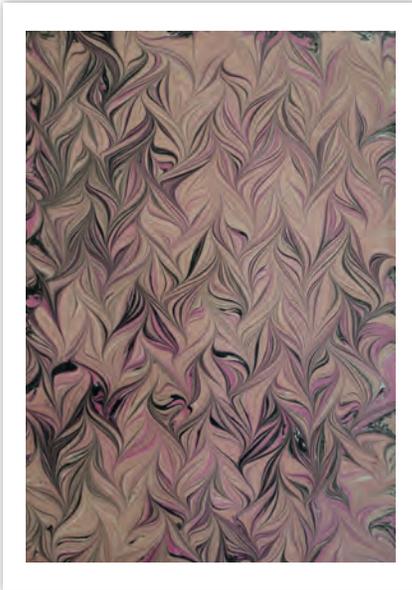
9. Şal ebrusunu düz bir zeminde kurumaya bırakınız (Görsel 2.138).

Görsel 2.138: Şal ebrusu

Sıra Sizde

Aşağıdaki ebru çalışmasıyla ilgili verilen soruları kısaca cevaplayınız.

Görsel 2.139: Hatice Kübra Sarıoğlu'na ait ebru

Verilen örnekte hangi tarz ebru kullanılmıştır?

...

Verilen ebru örneğinde, uygulama sırasında hangi yardımcı araçlar kullanılmış olabilir?

...

Verilen örnek incelendiğinde bazı bölgelerde koyu lekeler (tonlar) görülmektedir. Sizce bunun nedeni nedir?

...

Verilen örnekte hangi renkler ağırlıklı kullanılmıştır?

...

Aynı malzeme ve imkânlar verildiğinde siz nasıl bir desen oluştururdunuz?

...

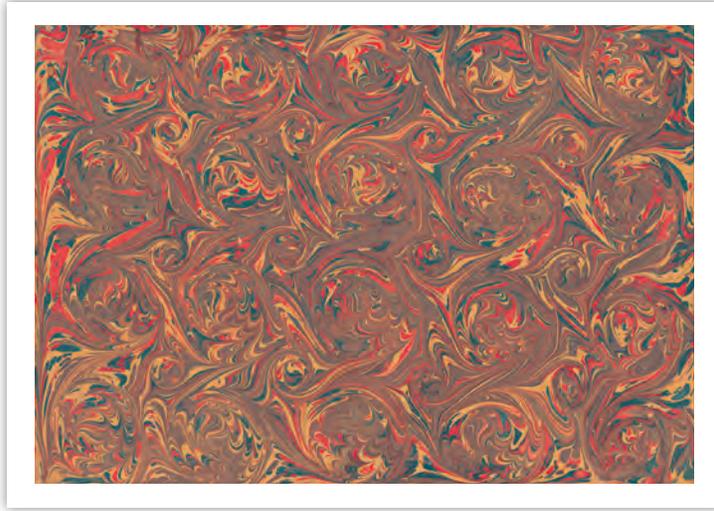
2.4. BÜLBÜL YUVASI EBRUSU

Hazırlık Çalışması

Sanat eserlerinin doğayı taklit etmesiyle ilgili düşüncelerinizi paylaşınız.

Küçük damlalar hâlinde serpilip battal ebrusuna kalın bir yardımcıyla spiraller çizilmesi ile oluşan ebrulara **bülbül yuvası ebrusu** denir (Görsel 2.140). Eski bir tarz olan bülbül yuvası çok beğenildiği için geçmişten günümüze sıkça uygulanmış, özellikle cilt kapaklarında kullanılmıştır. Bülbül yuvası ebrusu gelgit veya taraklı ebrulardan sonra da uygulanabilir (Görsel 2.141).

Görsel 2.140: M. Sadreddin Özçimi'ye ait bülbül yuvası ebrusu

Görsel 2.141: Özden Aydın'a ait bülbül yuvası ebrusu

8. Uygulama: Bülbul Yuvası Ebrusu Yapımı

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak bülbul yuvası ebrusu yapmak.

Süre: 2 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Tekne
- Su, kavanoz
- Battal fırçaları
- Farklı renklerde hazırlanmış boyalar
- Öd, kıvam artırıcı
- Kâğıt, biz

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler incelenmelidir.
- Farklı kaynaklardan teknikle ilgili görsellerin incelenmesi önerilir.
- Bülbul yuvası ebrusu yapımında bu iş için özel tasarlanmış taraklar da kullanılabilir.
- Çalışma bitiminde malzemeler kaldırılmalı ve çalışma masası temizlenmelidir. Temizlik ve düzen alışkanlığı kazanmak başarıyı artıracaktır.
- Deneme yapılan ebruların arka yüzüne kime ait olduğuna dair bir işaret konulmalıdır.

Bülbul Yuvası Ebrusu Yapımı İşlem Basamakları

1. İsteddiğiniz renklerde battal ebru boya ları hazırlayınız (Görsel 2.42).

Görsel 2.142: Bülbul yuvası ebrusu yapımı

2. ÖĞRENME BİRİMİ

2. Temizleme kâğıdı ile su yüzeyini temizleyiniz (Görsel 2.43).
3. Siyah boyayı boşluk kalmayacak şekilde tüm yüzeye serpiniz (Görsel 2.44).

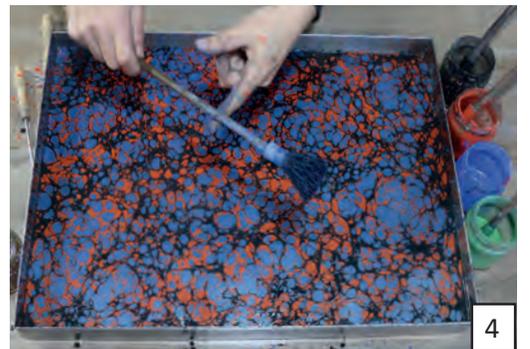
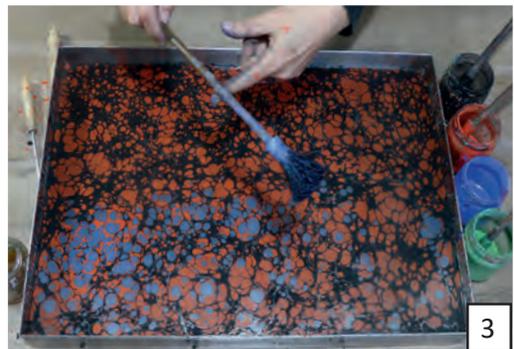

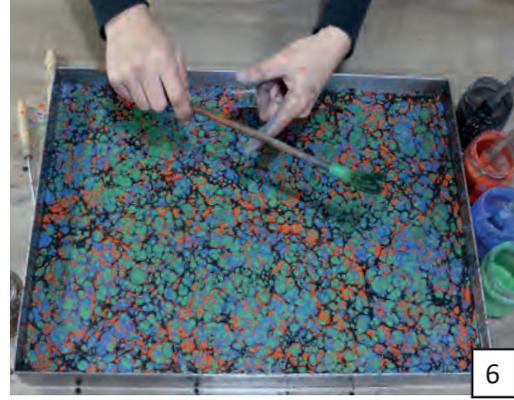
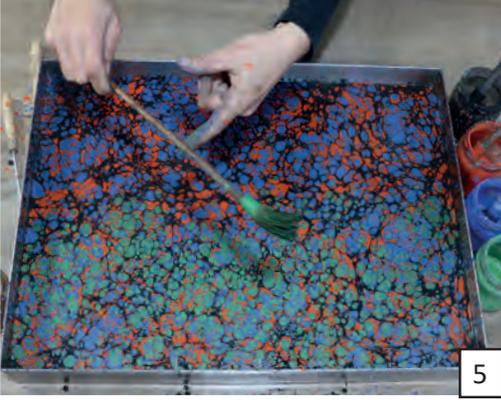
Görsel 2.143: Suyu temizleme

Görsel 2.144: Boya serpme

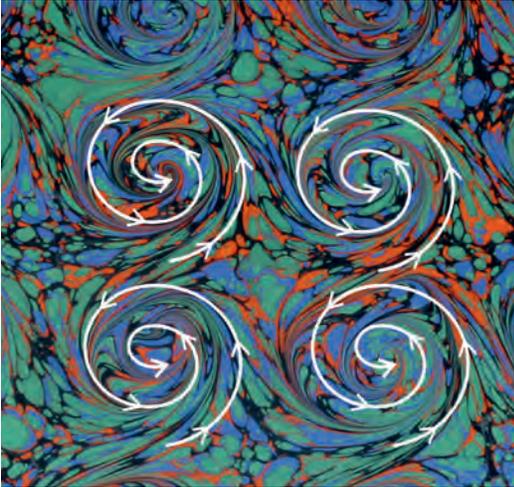
4. Sonraki boya(lar)ı sırasıyla, serpme yöntemi ile tekneye atınız. Bülbül yuvası ebrusunda boya damlalarının çapının 1 santimetreyi geçmemesi önerilir. Doğru sonuç alabilmek için siyah boya dışındaki renklerde, damlalarınız ilk boyadan son boyaya doğru giderek küçülmelidir (Görsel 2.45).

Görsel 2.145: Bülbul yuvası ebrusu yapımı

5. Serpme işlemi bitirdikten sonra kalın bir biz yardımıyla 35x50 cm tekne için kısa kenar boyunca alt alta 4 adet spiral yapınız (Görsel 2.46). Spiralleri dışarıdan merkeze doğru çiziniz (Görsel 2.47).

Görsel 2.146: Bizle spiraller çizme

Görsel 2.147: Bizle spiral çizme

6. Bu işlemi uzun kenar boyunca yan yana 5 adet spiral olacak şekilde sürdürünüz (Görsel 2.148, 2.149).

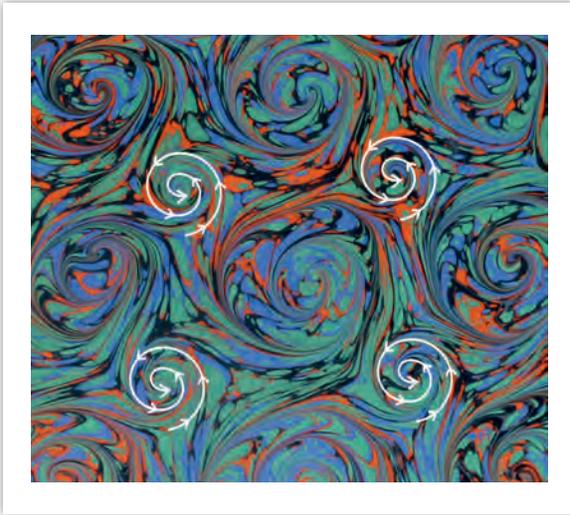

Görsel 2.148: Spiral çizme

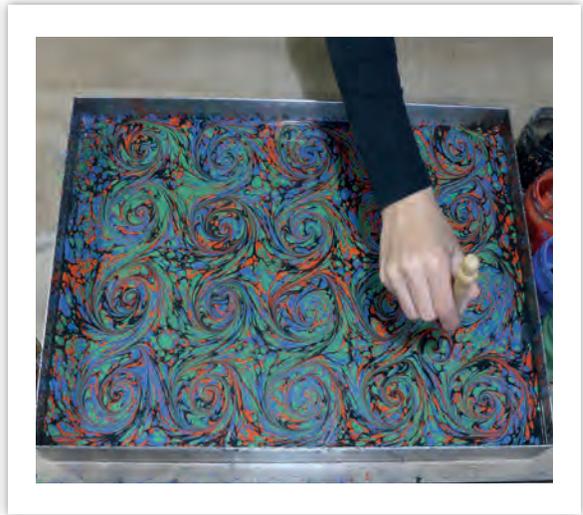

Görsel 2.149: Tamamlanmış spiraller

7. Spirallerin arasında oluşan boşluklara aynı işlemi bu kez küçük boyutta yapınız. Bu işlem için önceden daha ince bir biz kullanmanız önerilir (Görsel 2.150, 2.151).

Görsel 2.150: Küçük spiraller yerleştirme

Görsel 2.151: Ara boşluklara spiral çizme

8. Bülbul yuvası ebrusuna neftli ya da neftsiz boya serpmeyiniz (Görsel 2.152).
9. Ebru tamamlandıktan sonra kâğıdı dikkatlice su yüzeyine yatırınız (Görsel 2.153).

Görsel 2.152: Şekillerin bitmiş hali

Görsel 2.153: Kağıt yerleştirme

10. Kâğıdı teknenin kenarına sıyrarak çekiniz (Görsel 2.154).
11. Bülbul yuvası ebrunuzu düz bir yerde kurumaya bırakınız (Görsel 2.155).

Görsel 2.154: Kağıdı kaldırma

Görsel 2.155: Bülbul yuvası ebrusu

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde verilen bilgileri doğru-yanlış açısından değerlendiriniz. Doğru olanların başına (D), yanlış olanlara (Y) yazınız.

- () Ebru teknesi ilk defa kullanılıyorsa çok temiz olmalıdır.
- () Battal ebruda bir rengin açık tonunu elde etmek için öd değil, beyaz boya kullanılır.
- () Battalın hâkim rengi tüm yüzeyde küçük damlacıklar hâlinde olmalıdır.
- () Yoğunluğu az olan suda boyalar biz yardımıyla daha kolay şekil alır.
- () Taraklı ebruda boyalar biz ve tarak yardımıyla karıştırılacağı için renkler netleşir.

B) Aşağıda boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle doldurunuz.

1. Ebru yapımında ideal ortam ısısı dereceyi geçmemelidir.
2. Havada bulunan toz ebrudaki boyları kenara iter ve oluşmasına sebep olur .
3. Hafif zemin ebrusunda aynı rengin diğer tonu boyanın içindeki miktarının artırılmasıyla yakalanır.
4. Teknede kâğıdı sağa sola hareket ettirmek boyanın kâğıt yüzeyinde gözükmesine sebep olur.
5. Taraklı ebrular ebrusundan sonra uygulanır.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi ebru suyunu bozan nedenlerden değildir?

- A) Ebru yapılacak ortamın ısısı
- B) Malzemelerin saklanma koşulları
- C) Kullanılan suyun kireç içermesi
- D) Teknedeki suya deterjan karışması
- E) Ebru teknesinin aydınlık ortamda olması

2. Aşağıdaki battal ebruların hangisinde boyada kullanılan su miktarı daha fazladır?

- A) Gelgit
- B) Hafif zemin
- C) Tarz-ı kadim
- D) Edhem Efendi
- E) Mustafa Düzgünman

3. Tekneye öbekler hâlinde neftli boya serpilerek yapılan ebru çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şal
- B) Taraklı
- C) Gelgit
- D) Bülbül yuvası
- E) Edhem Efendi

4. Aşağıdakilerden hangisi ebru çalışmasında kullanılan malzemeler kaldırılırken dikkat edilmesi gerekenlerden biri değildir?

- A) Azalan boyalar tek kavanozda birleştirilmeli.
- B) Boyaların kapağı kapatılıp havayla temas etmemesi sağlanmalı.
- C) Ebru suyu bir kovaya boşaltılıp sıcak bir yerde saklanmalıdır.
- D) Tekne, kavanoz, biz ve fırçalar özel kimyasallarla temizlenmelidir.
- E) Neftli boya kavanozları başka amaçlar için kullanılmamalıdır.

5. Ebru teknesi ve fırça kullanımıyla ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Temizleme kâğıdı ile suda bulunan önceki işlemlerden kalan boya kalıntıları alınmalıdır.
- B) Boya serpilirken elde tutulan fırça parmağa çok sert vurulmalıdır.
- C) Boyanın su üzerine istenenden büyük damlalar hâlinde düşmesi önlenmelidir.
- D) Fırçanın üzerindeki fazla boya parmakla sıkılarak tahliye edilmelidir.
- E) Teknenin bir köşesine boya serpilerek öd ayarını anlamak için deneme yapılmalıdır.

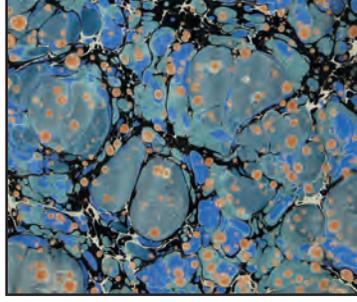
6. Zemin ebru uygulaması için yapılması gerekenler aşağıdakilerden hangisinde doğru sıralama ile verilmiştir?

- A) Kullanılacak boya hazırlanır, boya ayarı yapılır, boya serpilir ve ebru kâğıda aktarılır.
- B) Kullanılacak boyalar hazırlanır, teknedeki ebru suyu kâğıtla temizlenir, boya serpilir, ikinci boya serpilir, üçüncü boya serpilir ve ebru kâğıda aktarılır.
- C) Kullanılacak boya hazırlanır, teknedeki ebru suyu kâğıtla temizlenir, boya ayarı yapılır, boya serpilir, ikinci boya hazırlanır, ikinci boya serpilir, üçüncü boya hazırlanır, üçüncü boya serpilir ve ebru kâğıda aktarılır.
- D) Kullanılacak tüm boyalar hazırlanır, tekne temizlenir, boyalar arka arkaya serpilir ve ebru kâğıda aktarılır.
- E) Kullanılacak boya hazırlanır, boyalar serpilir ve ebru kâğıda aktarılır.

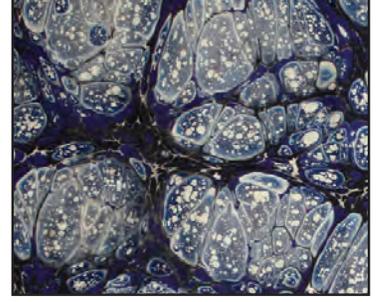
7.

1

2

3

Yukarıda numaraları gösterilen ebru çalışmalarından hangisinde ya da hangilerinde neft, battal fırçası ile atılmıştır?

- A) Yalnız 1
- B) Yalnız 2
- C) Yalnız 3
- D) 1 ve 2
- E) 1, 2 ve 3

Ç) Aşağıdaki soruların cevabını yazınız.

Ebru çalışmalarında kâğıt yüzeyindeki desenlerde meydana gelen hataları nedenleri ile açıklayınız?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ebru çalışmalarında atölyenin düzenli ve temiz olmasının önemini açıklayınız?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

III. ÖĞRENME BİRİMİ

Hatip Ebrusu Çeşitleri

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Çark-ı Felek Motifli Hatip Ebrusu ve Yapımı
- Yürek Motifli Hatip Ebrusu ve Yapımı
- Yonca Motifli Hatip Ebrusu ve Yapımı
- Hatip-i Mütenevvia Ebrusu ve Yapımı
- Yıldız Motifli Hatip Ebrusu

ANAHTAR KAVRAMLAR

- çark-ı felek
- yürek
- yıldız
- hatip-i mütenevvia
- biz
- zemin

3.1. HATİP EBRULARI

Hazırlık Çalışması

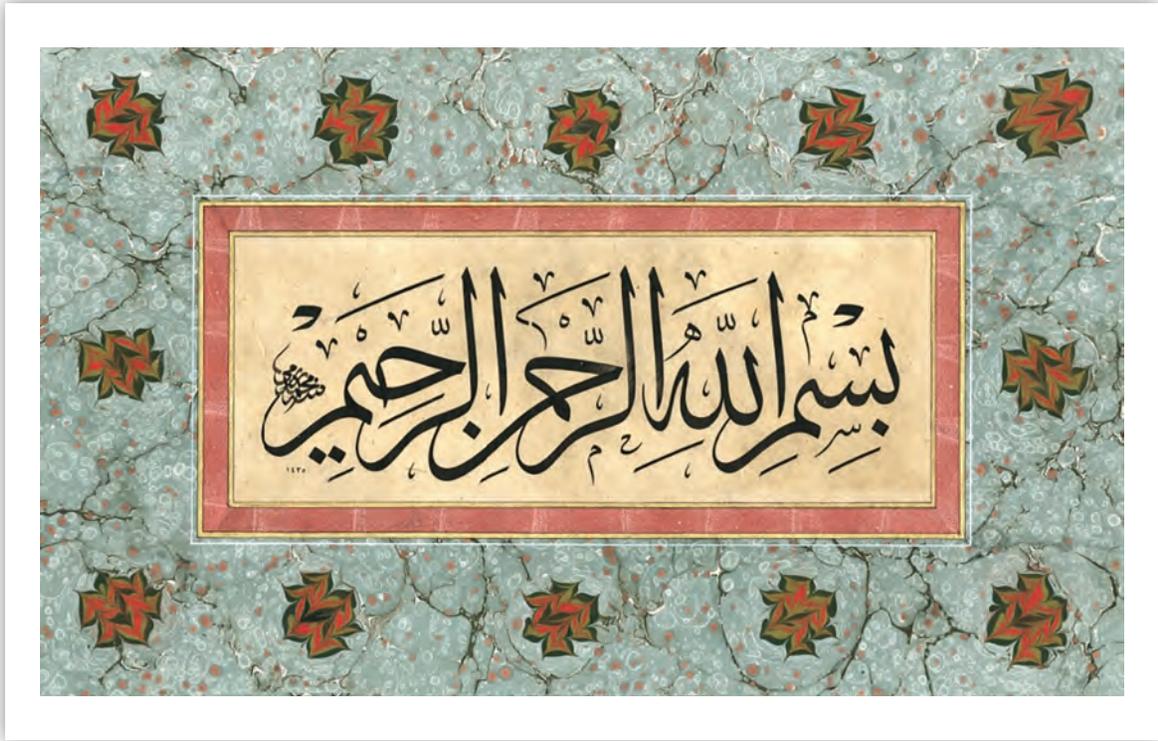
1. Ebru yapımında ölçü ve oranın estetiğe etkileri ile ilgili düşüncelerinizi paylaşınız.
2. Yan yana getirilen renklerin birbirine olan etkileri hakkında düşündüklerinizi paylaşınız (Görsel 3.1).

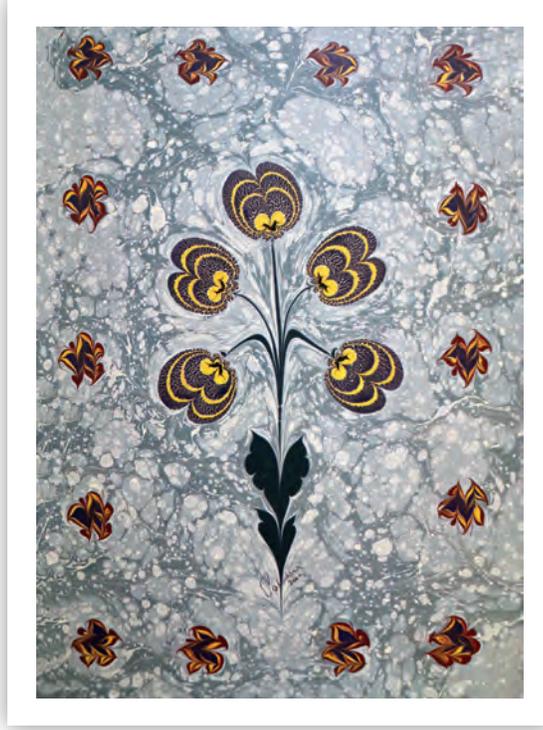
Görsel 3.1: Özden Aydın'a ait çark-ı felek motifli kolaj eser Ömer Faruk Özoğul hattı ile, Esmâ-ül Hüsna'dan "El-Kâbid celle celâlühü"

Hatip ebruları, Ayasofya Camii imam-hatibi Mehmet Efendi (?-1773) tarafından çok sık yapıldığı için bu ismi almıştır. Aynı merkeze iç içe damlatılan boyalar yaklaşık 4 cm çapında dairelere dönüşür (Görsel 3.2). Bu dairelere biz yardımı ile içten dışa veya dıştan içe hareket verilerek çeşitli motifler oluşturulur. Bunların en yaygın olanları çark-ı felek (Görsel 3.3), yürek, çift yürek, taraklı yürek, yonca, yıldız vb. motiflerdir. Hatip çeşitleri arasında teknik anlamda bir farklılık olmamasına rağmen motiflerin benzedikleri şekiller nedeniyle bu isimler verilmiştir. Yaygın olarak kullanılan motiflerin dışında ebrucular farklı deneyimler yaparak yeni motifler de üretmişlerdir (Görsel 3.4).

Hatip ebruları diğer ebru çeşitleri gibi yazıların pervazlarında ve yazı koltuklarında, cilt sanatında yan kâğıdı olarak kullanılır. Üzerine yazı yazmak veya yazılı akkâse yapmak üzere kenarı hatiplerle çevrelenmiş ebrulu kâğıtlar da üretilmektedir. Çiçekli ebrularda hatip motiflerinin süsleme unsuru olarak kullanıldığı örnekler de mevcuttur.

Görsel 3.2: Fuad Başar'a ait yazı pervazında kullanılan hatip ebrusu Mehmet Memiş hattı ile "Bismillâhirrahmânirrahîm"

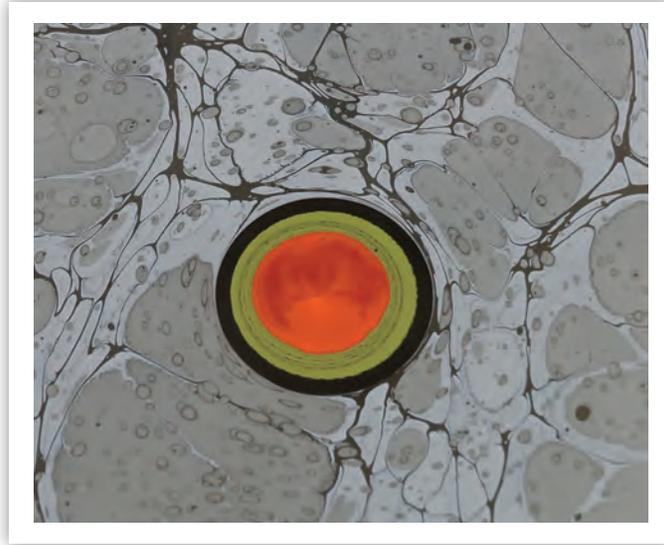

Görsel 3.3: M. Sadreddin Özçimi'ye ait çiçekli ebru çark-ı felek motifi ile

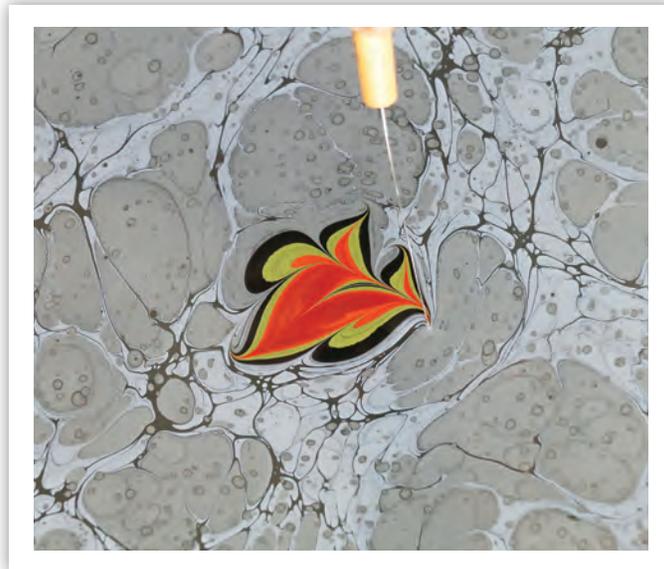

Görsel 3.4: Ebru Gülbahçe Kurban'a ait çark-ı felek motifli hatip ebrusu üzerine zerendud Fevzi Günüş hattı ile "Bismillâhirrahmânirrahîm"

Tekneye hazırlanan zemin ebrusu üzerine biz ile eşit aralıklarla çapları aynı olan üç veya dört farklı renk iç içe damlatılır (Görsel 3.5). Motifin daha belirgin olmasını sağlamak için ilk renk koyu (genellikle siyah) tercih edilir. Damlatılan ilk rengin üzerine ikinci, üçüncü hatta istenirse dördüncü renk de kullanılabilir. Böylece iç içe farklı renklerde halkalardan oluşmuş daireler elde edilir. Bu dairelere **ince bir biz** yardımıyla, **bizi suya fazla daldırmadan** hareket verilir. Böylelikle çeşitli formlarda hatip motifleri üretilir (Görsel 3.6).

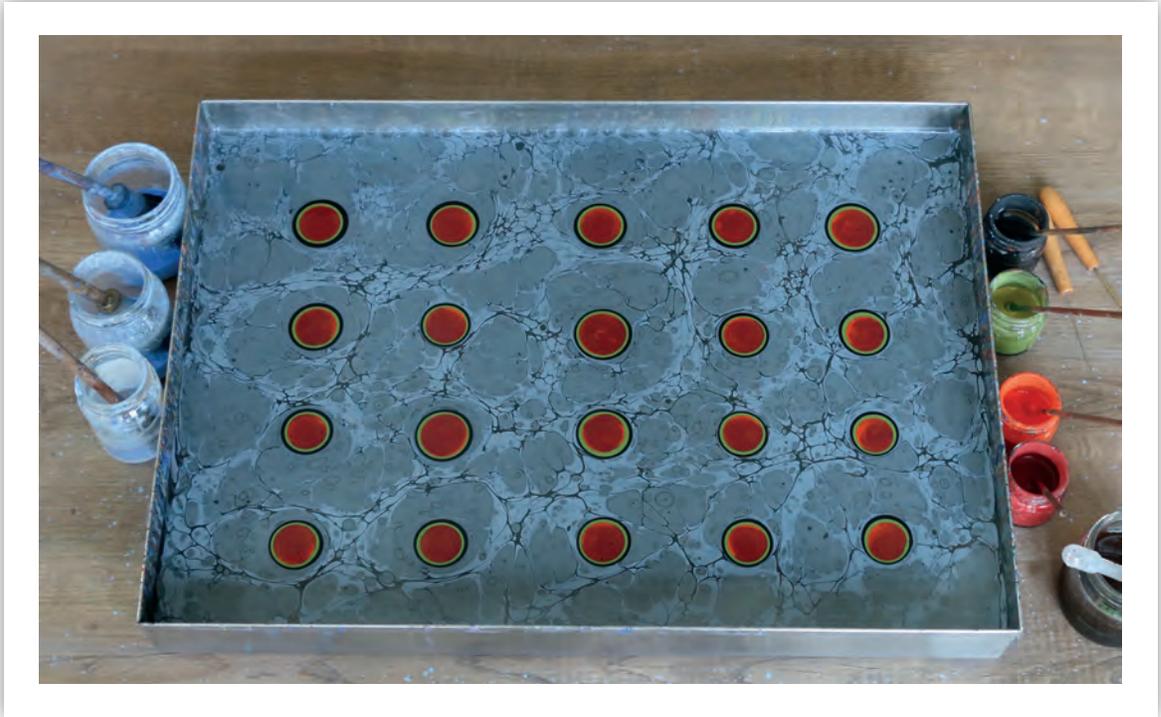
Görsel 3.5: İç içe damlatılan boyaların renkli halkalar şeklinde görülmesi

Görsel 3.6: Daireye hatip şekli verilmesi

3. ÖĞRENME BİRİMİ

Hatip ebrusundaki motif sayısı teknenin boyutuna göre değişkenlik gösterir. Bu yüzden boyaları damlatmadan önce tekne ölçüsüne göre kenar boşluklarının ve hatipler arasındaki boşlukların iyi planlanması gerekir. Hatip ebrusunun dış kenarlarında bırakılan boşluklar birbirine eşit olmalıdır. 35x50 cm'lik teknenin uzun kenarına 5, kısa kenarına 4 daire olacak şekilde ilk rengin yerleştirilmesi ideal olmalıdır (Görsel 3.7). Yazı pervazlarında kullanılmak üzere yapılan hatip ebrularında ise ebru yapımına başlanmadan önce yazının kenar uzunluğuna göre hatip sayısının ve motiflerin yönünün planlanması önem arz eder.

Görsel 3.7: 35x50 cm tekne için hatip düzeni

Hatip ve çiçek boyları hemen hemen aynı şekilde hazırlanır. Hatip boylarının içindeki boya miktarı battal boylarına göre daha fazladır. 40 cc kavanozun üçte biri boya, kalanı su olmalıdır. Bu oranın boyların özgül ağırlıklarının farklı olması sebebiyle boyanın çeşidine ve rengine göre değiştiği unutulmamalıdır. En nihai karar teknede denemek suretiyle verilir.

Boyların önceden hazırlanıp öd ile bekletilmesi olgunlaşmış parlak bir hâl almasını ve akmadan kâğıda yapışmasını sağlar (Görsel 3.8).

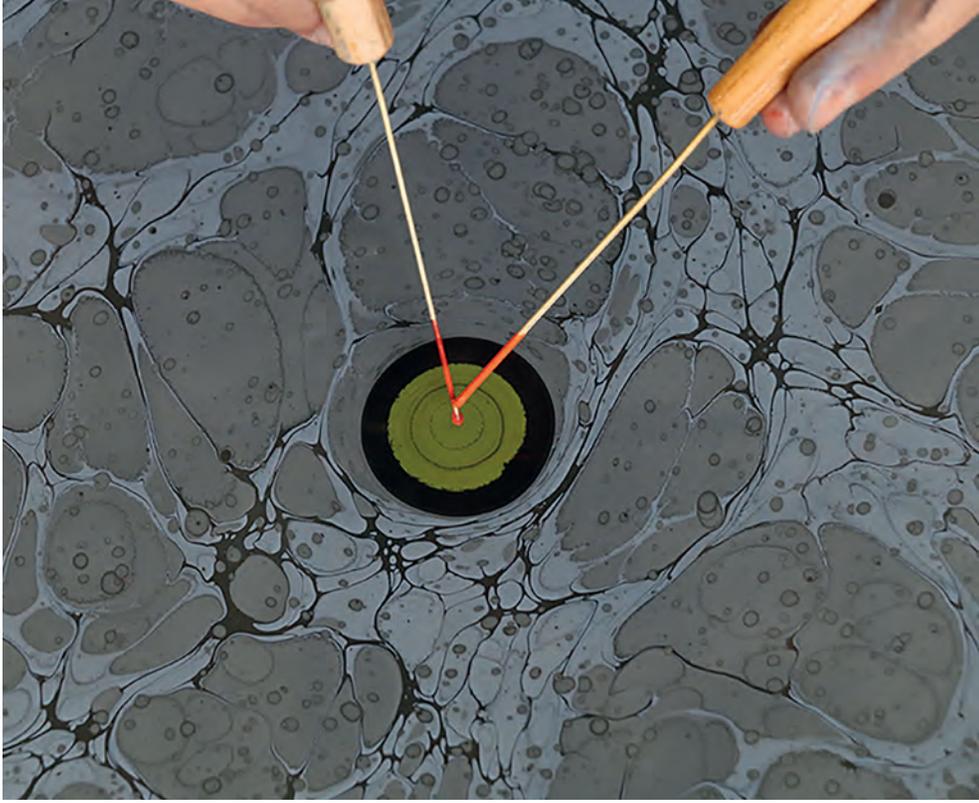
Görsel 3.8: Hatip ebrusu yapmak üzere önceden hazırlanıp öd ile bekletilen boyalar

Boya ayarının **orta kalınlıkta** bir biz yardımıyla damlatılarak yapılması önerilir. Hatip ebrusu yapılırken de boyalar aynı biz ile damlatılmalıdır. İç içe konan boyalar halka şeklinde görünür. Bu halkaların aynı kalınlıkta görünmesi için hatip boyalarının her biri aynı miktarda açılmalıdır. Bu, yapılacak ebru çeşidine göre değişmekle beraber halkaların 3-4 cm çapında olması idealdir. Boyalar bu ölçüye ulaşıncaya kadar öd ilave edilmeli, boya her seferinde tekne de denenmelidir.

Dikkat

- Dairelerin büyüklüklerinin eşit olması için her seferinde aynı miktarda boya almak gerekir. Bu sebeple her boya alışıta, biz, kavanozun aynı seviyesine kadar daldırılmalıdır. Bize alınan boya miktarını etkileyen diğer husus da kavanozun derinliğine bağlı olarak içindeki boyanın seviyesidir. Boya seviyesi fazla olduğunda bize alınacak boya miktarı artar. Hatip boyaları için 40 cc ölçüsünde kavanoz kullanmak idealdir. Ayarlanan boylarla ebru yapılırken küçük çapta daire elde etmek istenirse ince biz kullanılabilir. Bunun tersi de geçerlidir. Biz kalınlığı ile alınan boya miktarı doğru orantılıdır.
- Boyalar kullanılmadıkça dibe çöker. Bu sebeple boya damlatmaya başlanmadan önce karıştırma fırçası ile boyayı mutlaka karıştırmak gerekir.
- Boya, iki bizi birbirine dokundurarak da damlatılabilir. Bu işlemde boyalar biz üzerinde birbirine tam olarak karışmadığı için hareli bir görüntü elde edilir. Koyudan açığa doğru geçen hareli renk, hatip motifine derinlik katar.

Görsel 3.9: İki biz kullanarak boyayı harelendirme işlemi

- Zemin battalı için hazırlanan boyada aşırı öd kullanımından kaçınılmalıdır. Bu, yüzeydeki gerilimi artıracığından hatip boyalarının açılmasını zorlaştırır (Görsel 3.9). Yüzey öde doymuşsa öd konulmasına rağmen hatip boyaları açılmayabilir. Bu gibi durumlarda yeni bir zemin boyası hazırlanması önerilir.
- Boyalar yüzeye ilk damlatıldıklarında bazen önce açılır sonra küçülmeye başlar. Boyanın bir miktar küçülmesi normaldir fakat boyutu yarıya inecek kadar küçülüyorsa bu boyaya öd ilave edilmesi gerekir. Aksi hâlde boya kâğıda tutunamayıp akacaktır. Açılmasını tamamlayıp bir miktar küçüldükten sonra boyanın çapı istenen ölçüye gelmelidir.
- Bazı çeşitlerde en son damlatılan boya hatip motifinin hâkim rengi olarak görünür. Bunun için son boyanın çapı diğerlerine göre biraz daha büyük ayarlanabilir.

Okuyalım

HATİB MEHMET EFENDİ

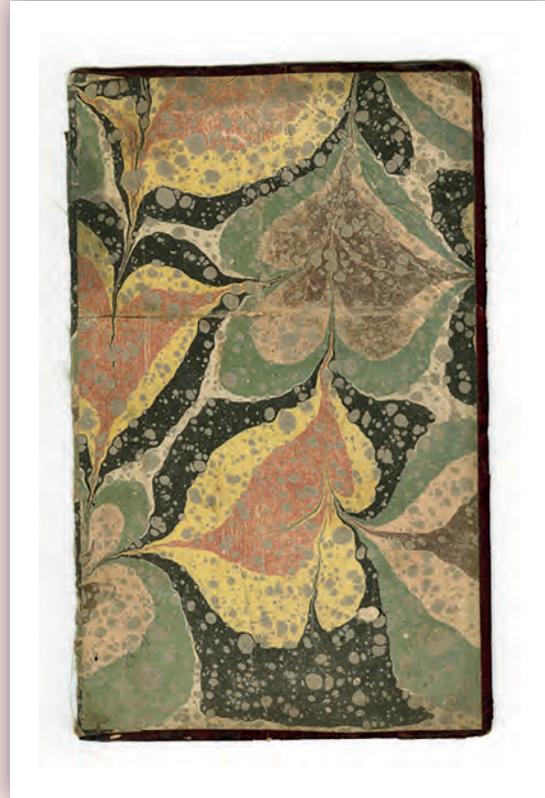
Ayasofya Camii hatibi Mehmet Efendi (?-1773) İstanbul'da doğdu. Babasının adı Ahmet'tir. Tuhfe-i Hattatin adlı kaynakta kendisinden "Pir-i mübarek" olarak bahsedilmesi nedeniyle hat sanatçısı olduğunu anlıyoruz. Mehmet Efendi'nin Türk ebru tarihi içinde önemli bir yere sahip olmasının sebebi kitrenin kıvamını artırmasıdır. Böylece o tarihe kadar sulu kıvamlı teknelerde yapılan ancak soluk renklerin elde edilebildiği ebrular yerine, Mehmet Efendi kitrenin kıvamını artırarak daha canlı renklerle ve kontrol edilebilir desenlerle ebru yapımını başarmıştır (Görsel 3.10). Bunun yanı sıra Hatib Mehmet Efendi, o zamana kadar yapılan battal ebrulara yenilik katarak kitreli su yüzeyindeki boyalara müdahale etmiş, kendi adıyla anılan hatip ebrusunu bulmuştur. Bu değişiklik beraberinde çiçekli ebruların oluşmasını da sağlamıştır. Mehmet Efendi ayrıca çark-ı felek, yürek, yıldız, taraklı ebru örneklerini ebru sanatına kazandırmıştır.

Mehmet Efendi'nin kumlu ve nefli ebru yapımında da müstesna güzellikteki eserlerine rastlanır. III. Ahmed devrinde kitap sanatlarına verilen büyük değerin bir göstergesi olarak bu dönemde hazırlanan kıta ve murakkaların iç ve dış pervaz tezyinatında Mehmet Efendi'nin ebruları kullanılmıştır.

Hatib Mehmed Efendi, ikamet ettiği Sirkeci Hocaapaşa semtindeki evinde çıkan bir yangında kurtarmak istediği eserleriyle beraber yanarak hayatını kaybetmiştir.

Mehmed Efendi'den 150 yıl sonra aynı sanatı devam ettirenlerden Necmeddin Okyay (1883-1976), onun eserlerini dikkatle inceleyerek aynı üslûpta mükemmel ebrulu eserler ortaya koymuştur.

Diyaret İslam Ansiklopedisi (Düzenlenmiştir.)

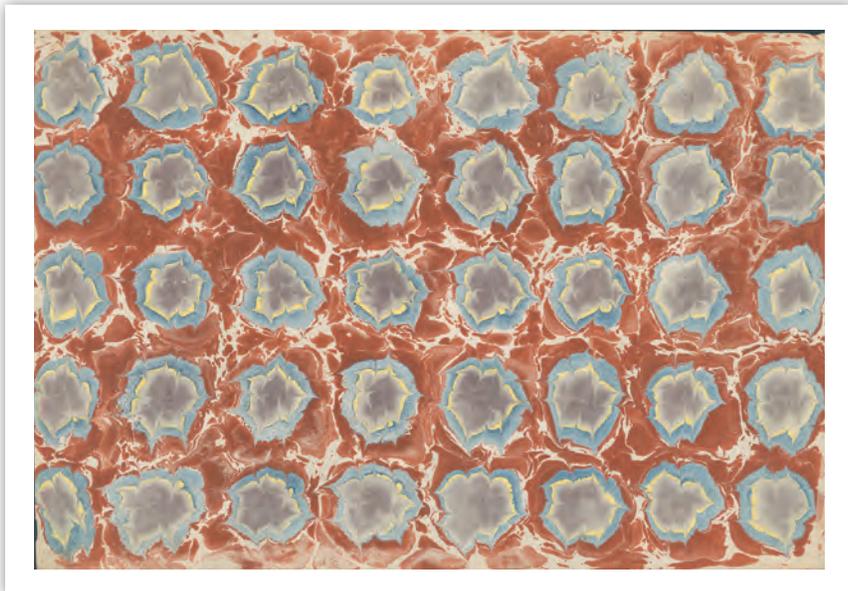
Görsel 3.10: Hatib Mehmet Efendi'ye ait ebru
(Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

3.1.1. Çark-ı Felek

Zemin üzerine iç içe damlatılan boyalara biz yardımı ile önce ters “Z” sonra “N” hareketi yapılarak oluşturulan motife **çark-ı felek** adı verilir (Görsel 3.11, 3.12, 3.13, 3.14). Bu motif, Hatip Mehmet Efendi'nin sıklıkla çalıştığı ve hatip ebrusu denince ilk akla gelen çeşittir. Geçmiş örnekler incelendiğinde muhtemelen kitre kullanımından kaynaklı, hatip formlarının daha dairesel olduğu görülür. Bu, kitrenin yüzey geriliminin fazla olmasıyla ilgilidir.

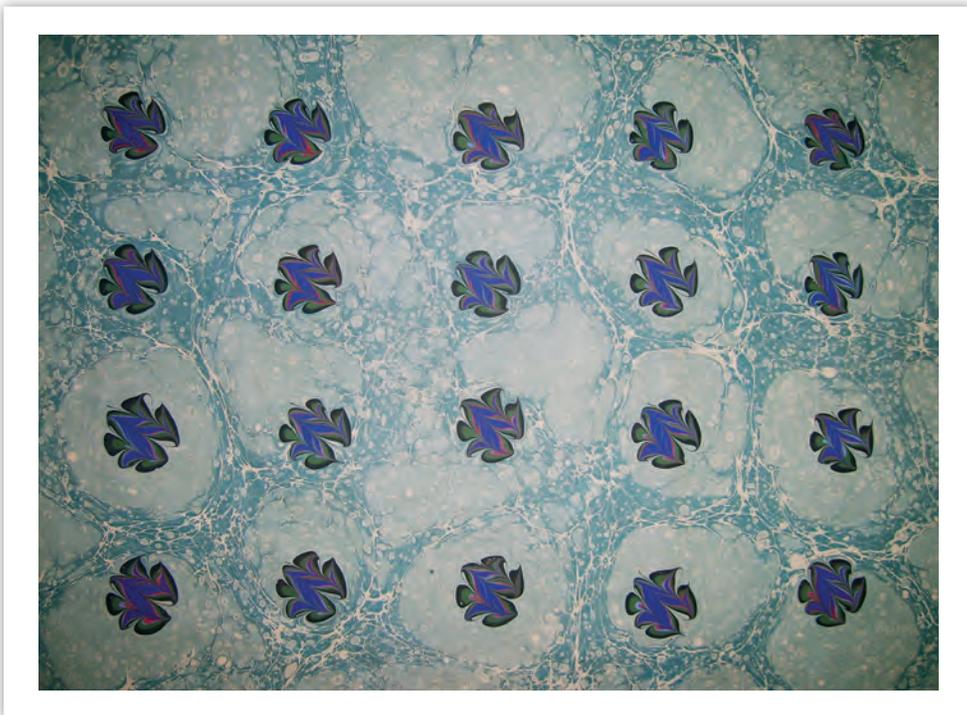
Görsel 3.11: Hatib Mehmet Efendi'ye ait çark-ı felek motifli hatip ebrusu (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 3.12: Necmettin Okyay'a ait çark-ı felek motifli hatip ebrusu (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

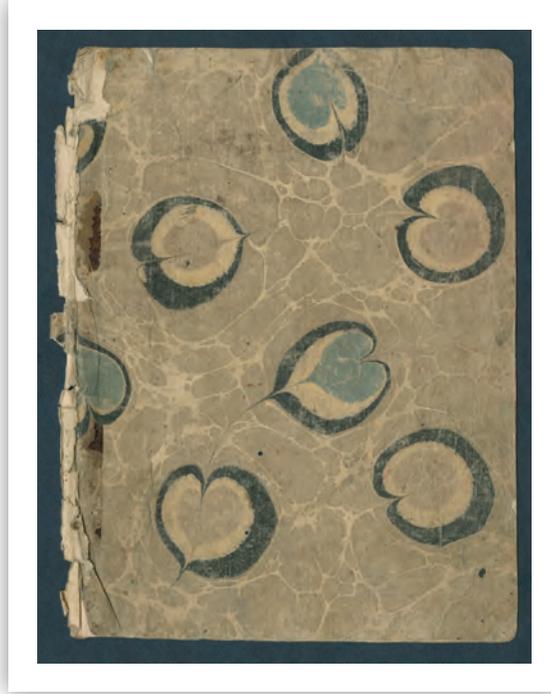
Görsel 3.13: Mustafa Düzgünman'a ait çark-ı felek motifli hatip ebrusu (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 3.14: Özden Aydın'a ait çark-ı felek motifli hatip ebrusu

3.1.2. Yürek

Zemin üzerinde oluşturulan renkli dairelerin biz yardımı ile ortasından bir çizgi çekilerek ikiye bölünmesiyle oluşan motife **yürek** denir. Yürek şekline benzediği için bu ismi almıştır (Görsel 3.15, 3.16, 3.17, 3.18).

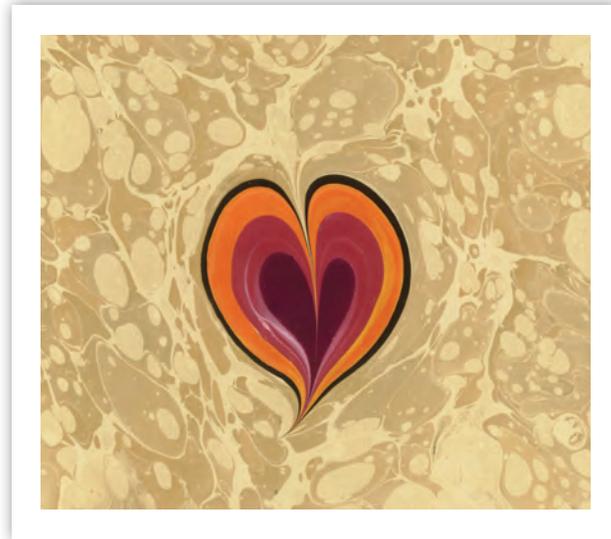
Görsel 3.15: Hatib Mehmet Efendi'ye ait yürek motifli hatip ebrusu (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 3.16: Sacit Okyay'a ait yürek motifli hatip ebrusu (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

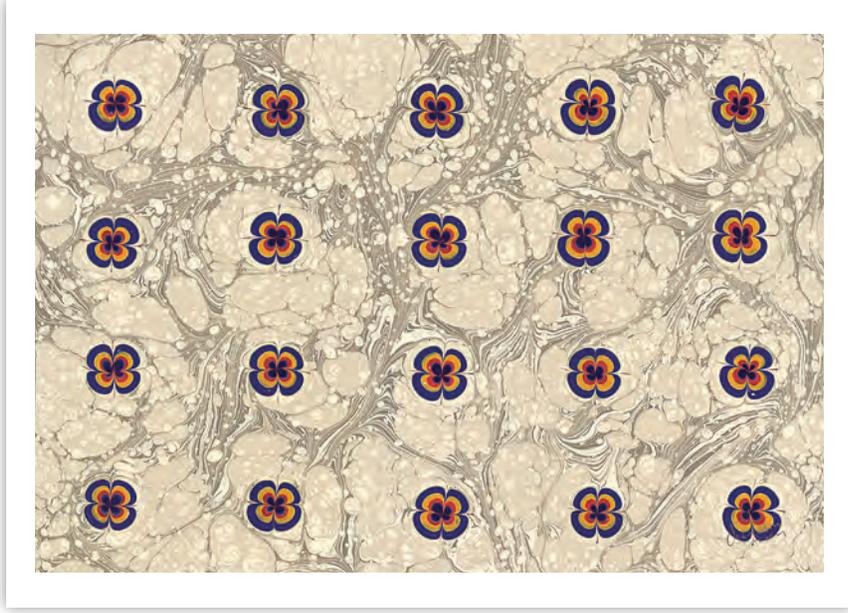
Görsel 3.17: T. Alparslan Babaoğlu'na ait yürek motifli hatip ebrusu

Görsel 3.18: Özden Aydın'a ait yürek motifli hatip ebrusu detayı

3.1.3. Yonca

Dairelerin önce sağdan ve soldan sonra aşağıdan ve yukarıdan dört eşit dilime bölünmesiyle oluşturulan motiflere **yonca** denir (Görsel 3.19). Dört yapraklı yoncaya benzediği için bu ismi almıştır. Çiçekli ebru çeşitlerinden biri olan gelincikte de aynı işlem uygulanır (Görsel 3.20).

Görsel 3.19: M. Sadreddin Özçimi'ye ait yonca motifli hatip ebrusu

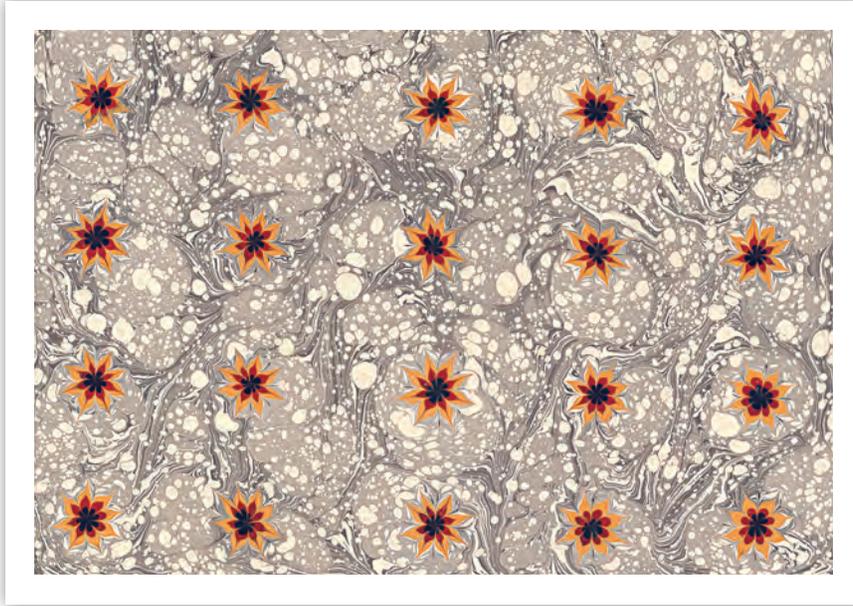

Görsel 3.20: Özden Aydın'a ait hatip ebrusu detayı

3.1.4. Yıldız

Dıştan içe altı ya da daha fazla dilime bölündükten sonra dilimlerin uçlarının dışa doğru çekilmesiyle oluşturulan motiflere **yıldız** denir. Yıldıza benzediği için bu ismi almıştır (Görsel 3.21).

Yıldız motifi, yapımı uzun süren ve hassas bir hareketleri gerektiren hatip çeşididir (Görsel 3.22).

Görsel 3.21: M.Sadreddin Özçimi'ye ait yıldız motifli hatip ebrusu

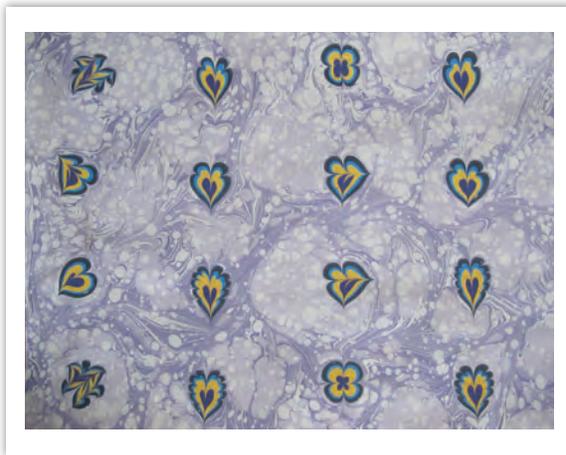
Görsel 3.22: Özden Aydın'a ait hatip ebrusu detayı

3.1.5. Hatib-i Mütenevvia

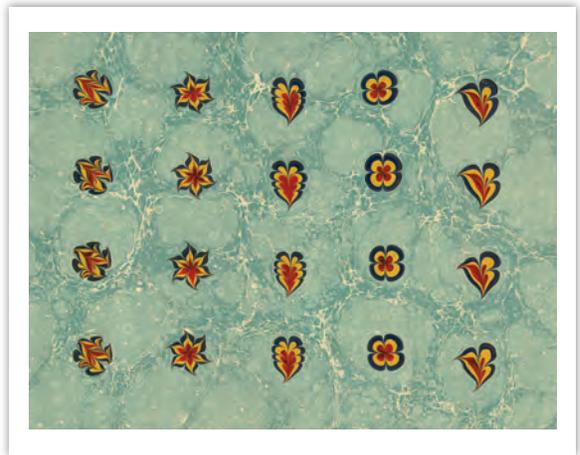
Muhtelif hatip desenlerinin bir arada kullanılmasıyla oluşan ebruya **hatib-i mütenevvia** denir. Çiçekli ebrularla birlikte yapılan örnekleri de mevcuttur (Görsel 3.23, 3.24, 3.25).

Görsel 3.23: Mustafa Düzgünman'a ait hatib-i mütenevvia ebrusu (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 3.24: M. Sadreddin Özçimi'ye ait hatib-i mütenevvia ebrusu

Görsel 3.25: Özden Aydın'a ait hatib-i mütenevvia ebrusu

3.2. HATİP EBRUSU UYGULAMA

1. Uygulama: Çark-ı Felek Motifli Hatip Ebrusu Yapımı

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak çark-ı felek motifli hatip ebrusu yapmak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Tekne, su
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Farklı renklerde hazırlanmış boya
- Öd, kavanoz
- Kıvam artırıcı
- Kâğıt
- Biz

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler incelenmelidir.
- Uygulama öncesi verilen örnek fotoğraflar incelenmelidir.
- Ebru yapımında dikkat edilecek konular hatırlanmalıdır.

Çark-ı Felek Motifli Hatip Ebrusu Yapımı İşlem Basamakları

1. Çark-ı felek motifli hatip ebrusu yapmak için öncelikle istediğiniz renklerde hafif zemin ebrusu hazırlayınız (Görsel 3.26).

Görsel 3.26: Zemin ebrusu yapımı

- Öd ile beklettiğiniz boya ların ayarını yapmak için önce siyah boyayı tekneye biz yardımıyla damlatınız. Hatip ebrusu yapımında şekillerin etrafında kontur gibi görünmesi ve hatip şeklini ortaya çıkarması için ilk renk, koyu tercih edilir (Görsel 3.27). Eğer boyayı daha önce ayar yaparak kullandıysanız boya öd içerdiği için açılma miktarını kontrol etmeniz gerekir. Bu kontrolü yapmadan boyaya öd ilave etmeyiniz.
- Boyanın açılma miktarı az ise boyaya birkaç damla öd ilave edip tekrar deneyiniz (Görsel 3.28).

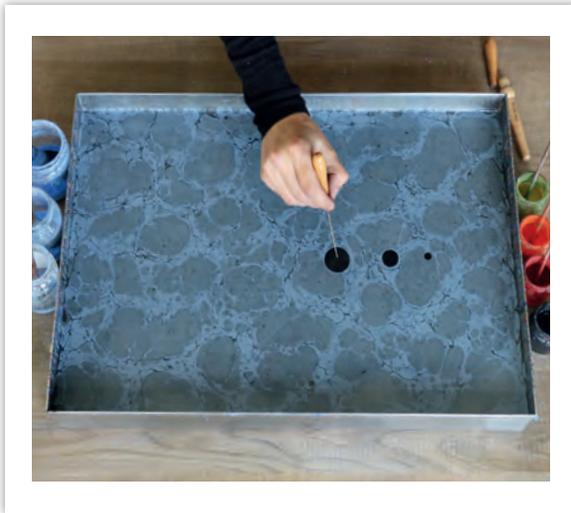

Görsel 3.27: Boya ayarı yapma

Görsel 3.28: Öd ilave etme

- Boya yı tekneye biz yardımıyla damlatıp açılma miktarını kontrol ediniz. Oluşan dairenin çapı 3-4 cm olmalıdır (Görsel 3.29). İstenen büyüklüğe gelene kadar boyaya öd ilave ederek açılma miktarını kontrol ediniz.
- İkinci boyayı yüzeye damlatıp açılma miktarını kontrol ediniz (Görsel 3.30).

Görsel 3.29: Boyanın kontrol edilmesi

Görsel 3.30: Boya ayarı yapma

6. İstenen büyüklüğe ulaşmak için birkaç damla öd ilave ediniz (Görsel 3.31).
7. Ödü her ilave ettiğinizde boyayı teknedede deneyiniz. Boya açıldıktan sonra bir miktar küçülebilir. Eğer boyanız küçülüyorsa küçülme durduğundaki çapı 3-4 cm olmalıdır (Görsel 3.32).

Görsel 3.31: Boya ayarı yapma

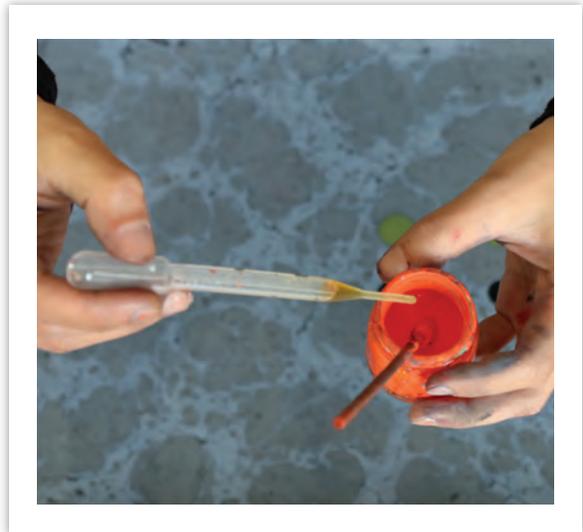

Görsel 3.32: Boya ayarı yapma

8. Üçüncü boya için yukarıdaki işlem basamaklarını tekrarlayınız. Boyanızın açılma miktarı önceki boya ile aynı olmalıdır (Görsel 3.33, 3.34, 3.35).

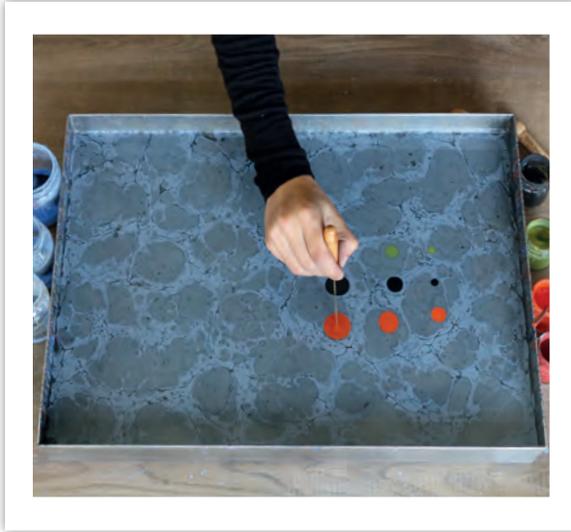
Görsel 3.33: Boya ayarı yapma

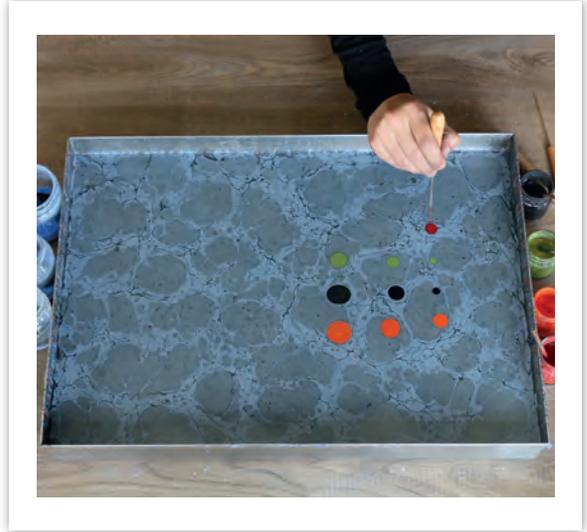
Görsel 3.34: Boya ayarı yapma

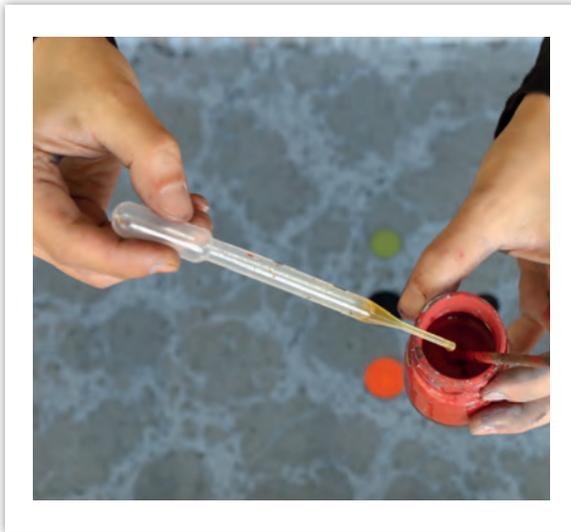
9. Dördüncü boyanın ayarını da yukarıda anlatıldığı gibi yapınız. Son boyanız çark-ı felek şeklinin ortasında hâkim renk olarak görünecektir (Görsel 3.36, 3.37, 3.38).

Görsel 3.35: Boya ayarı yapma

Görsel 3.36: Boya ayarı yapma

Görsel 3.37: Boya ayarı yapma

Görsel 3.38: Boya ayarı yapma

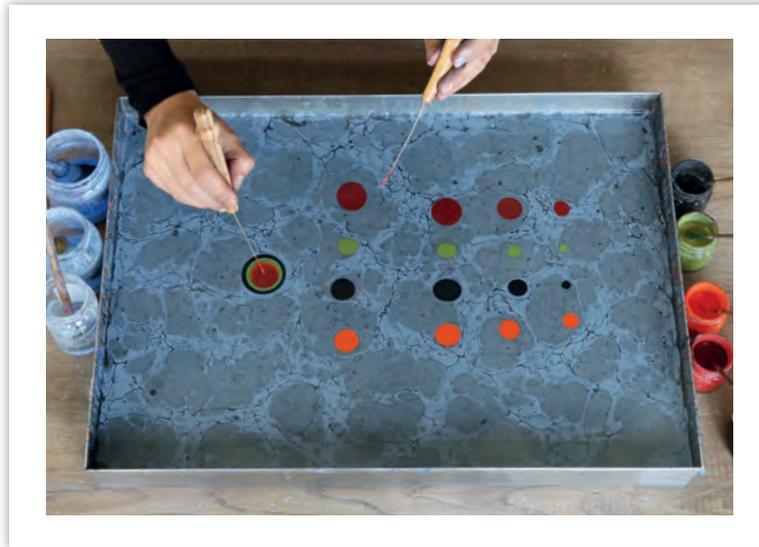
10. Ayarını yaptığınız boyaları, aynı merkez noktasına planladığınız sırayla damlatınız. İç içe damlatılan boyalar, halka şeklinde görünür. En son damlatılan boya tam bir dairedir (Görsel 3.39, 3.40, 3.41).

Görsel 3.39: Boya ayarı yapma

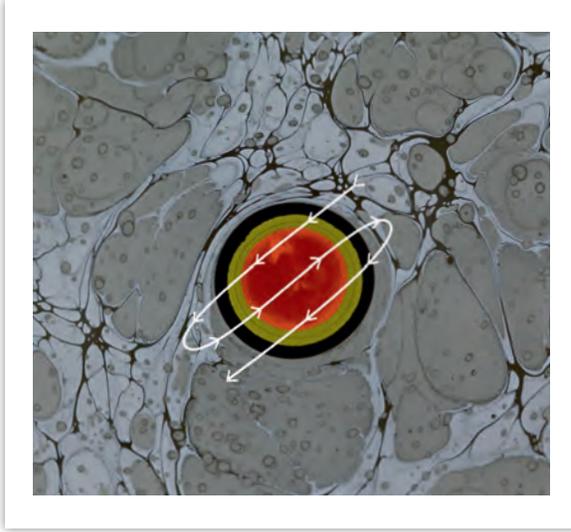
Görsel 3.40: Çark-ı felek motifi uygulama

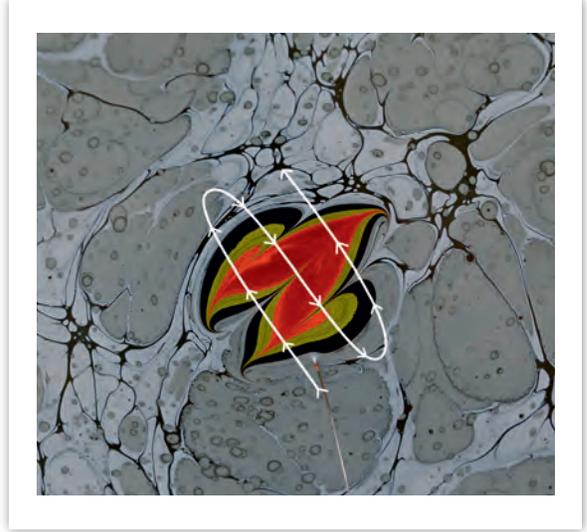
Görsel 3.41: Çark-ı felek motifi uygulama

11. Boyaları iç içe damlatarak oluşturduğunuz daireyi **eşit aralıklarla 4'e bölmek için ince bir biz yardımıyla ters "Z" hareketi** yapınız (Görsel 3.42).
12. Oluşan şekli yine eşit aralıklarla 4'e bölmek için ters "Z" hareketini bitirdiğiniz yerden dönüp bu sefer "N" hareketi yapınız (Görsel 3.43, 3.44).

Görsel 3.42: Daireye çark-ı felek şekli verilmesi

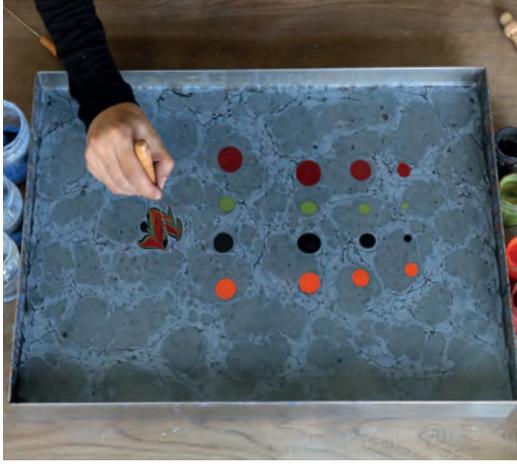
Görsel 3.43: Daireye çark-ı felek şekli verilmesi

Görsel 3.44: Çark-ı felek motifi

13. Yapılan boya ayarının sonucunu değerlendirmek için deneme ebrusunu kâğıda alınız (Görsel 3.45,3.46).

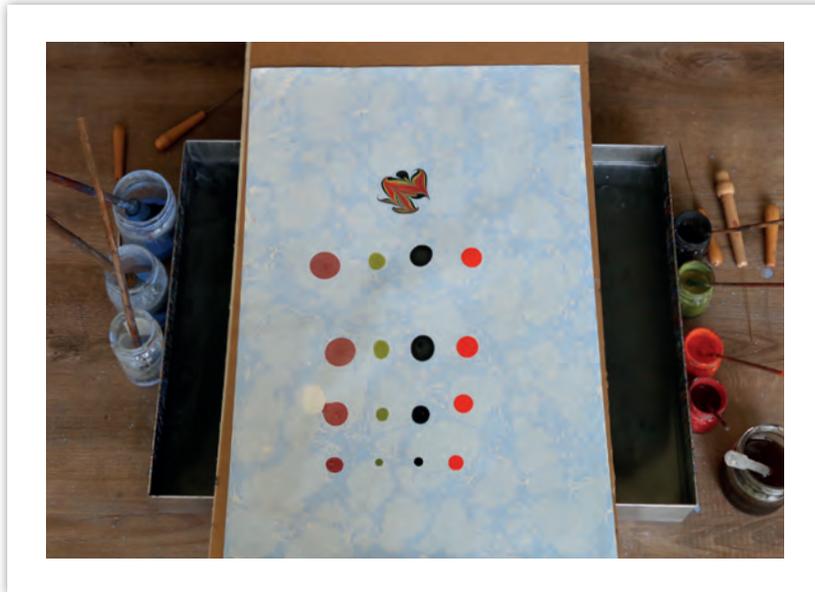

Görsel 3.45: Damlatılan boyanın şekillendirilmesi

Görsel 3.46: Deneme uygulaması

14. Yaptığınız boya ayarında eksiklerinizi tamamlayınız, hatalı işlemleri düzeltiniz. Boyalarda akma tespit ederseniz akan boyaya birkaç damla **öd** ilave ediniz. Çatlayan boyalara damlalık ile **su** ve **öd** ilave edip yeniden deneyiniz. Bu işlemlerden sonra sorun hâlâ devam ediyorsa öğretmeninizden yardım isteyiniz. Ebru yapımında pek çok faktörün birbirini etkilediğini unutmayınız (Görsel 3.47).

Görsel 3.47: Deneme çalışması

15. Temizleme kâğıdı ile yüzeyi temizledikten sonra zemin ebrusu yapınız. İlk rengi, ayar yaptığınız bizi kullanarak teknenin köşesine, iki kenardan da eşit mesafe bırakarak damlatınız (Görsel 3.48).
16. Boyayı kısa kenar boyunca her dairenin arasında eşit mesafe olacak şekilde 4 farklı noktaya damlatınız (Görsel 3.49).

Görsel 3.48: İlk boyanın damlatılması

Görsel 3.49: İlk boyanın damlatılması

17. Boyayı uzun kenar boyunca her dairenin arasında eşit mesafe olacak şekilde 5 farklı noktaya damlatınız (Görsel 3.50, 3.51).

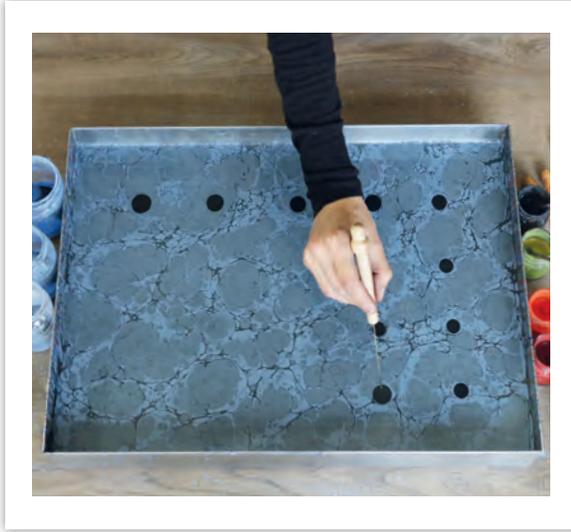
Görsel 3.50: İlk boyanın damlatılması

Görsel 3.51: İlk boyanın damlatılması

18. Aynı mesafeleri koruyarak uzun kenar boyunca 5 sırayı tamamlayınız (Görsel 3.52, 3.53).

Görsel 3.52: İlk boyanın damlatılması

Görsel 3.53: İlk boyanın damlatılması

19. İkinci boyayı siyah dairelerin merkezine damlatınız (Görsel 3.54, 3.55).

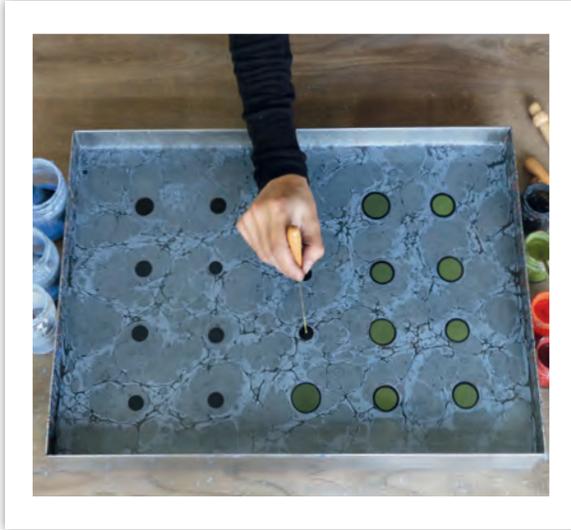
Görsel 3.54: İlk boyanın damlatılması

Görsel 3.55: İkinci boyanın damlatılması

20. Tüm dairelere sırayla bu işlemi uygulayınız (Görsel 3.56, 3.57).

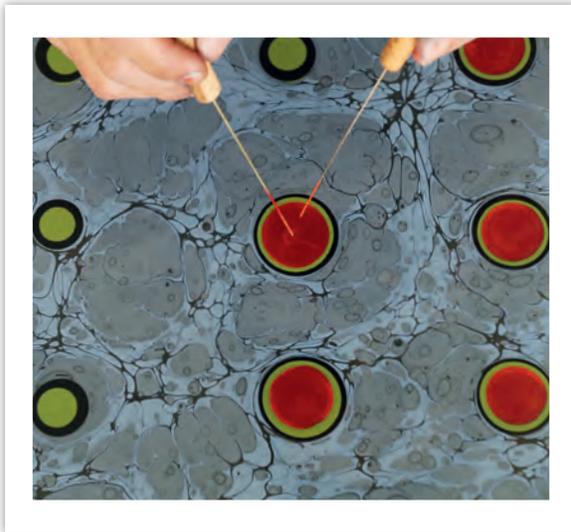
Görsel 3.56: İkinci boyanın damlatılması

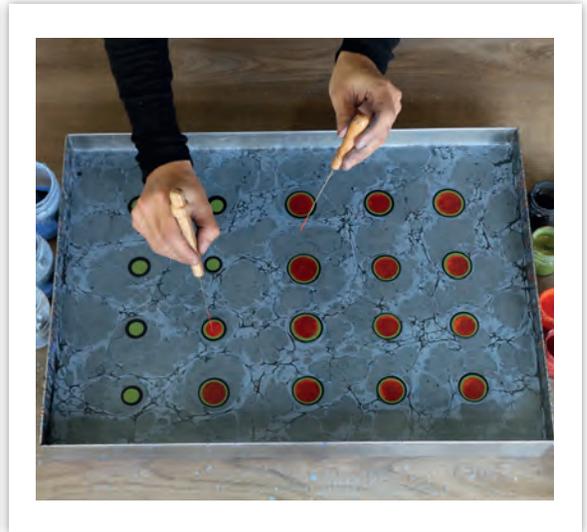
Görsel 3.57: İkinci boyanın damlatılması

21. Son iki boyayı sırayla ayrı ayrı damlatabileceğiniz gibi bizleri birbirine dokundurarak da damlatabilirsiniz. Bu işlem boyanın hareli görünmesini sağlar (Görsel 3.58).

22. Tüm dairelere bu işlemi uygulayınız (Görsel 3.59).

Görsel 3.58: Üçüncü boyanın damlatılması

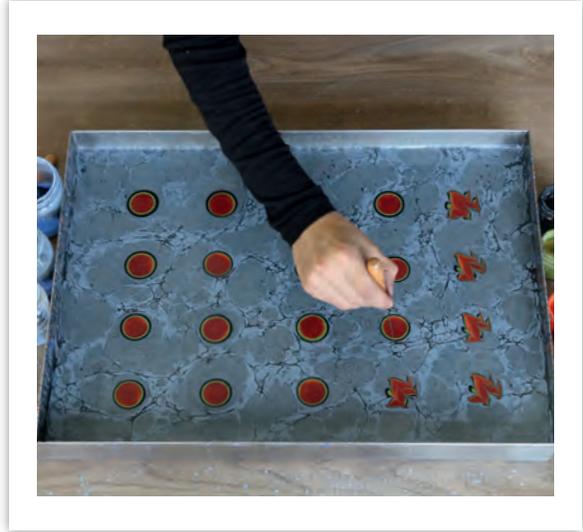
Görsel 3.59: Üçüncü boyanın damlatılması

23. Damlatma işlemi tamamlandıktan sonra ince bir biz yardımıyla Görsel 3.42 ve 3.43'te gösterildiği gibi önce ters "Z" sonra "N" hareketi yaparak dairelere çark-ı felek şekli veriniz (Görsel 3.61).

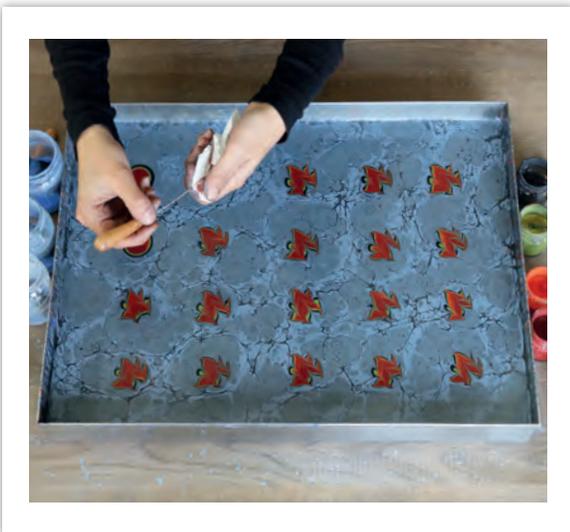
Görsel 3.60: Üçüncü boyanın damlatılması

Görsel 3.61: Bizle şekil verme

24. Şekil verme işlemi sırasında, bizi su yüzeyinden her kaldırdığınızda ucunu peçete ile siliniz. Aksi takdirde boyanın ucunda kalan su diğer motifte delik oluşmasına sebep olacaktır (Görsel 3.62).

25. Kâğıdı hava boşluğu kalmayacak şekilde, sağa sola hareket ettirmeden su yüzeyine dikkatlice yatırınız (Görsel 3.63).

Görsel 3.62: Biz temizleme

Görsel 3.63: Kağıdı yerleştirme

3. ÖĞRENME BİRİMİ

26. Suyunu teknenin kenarında sıyırarak kâğıdı çekiniz (Görsel 3.64).

27. Çark-ı felek motifli hatip ebrunuzu düz bir zeminde kurumaya bırakınız (Görsel 3.65).

Görsel 3.64: Kağıdı kaldırma

Görsel 3.65: Çark-ı felek motifli hatip ebrusu

Sıra Sizde

Aşağıdaki ebru çalışmasıyla ilgili verilen soruları kısaca cevaplayınız.

Görsel 3.66: Hatice Kübra Başbuğ'a ait hatip ebrusu

Verilen ebru örneğinde hangi hatip çeşidine yakın ebru kullanılmıştır?

...

Verilen ebru örneğinin uygulaması sırasında hangi yardımcı araçlar kullanılmış olabilir?

...

Verilen örnekte hangi renkler ağırlıklı kullanılmıştır?

...

Aynı malzeme ve imkânlar verildiğinde siz nasıl bir desen oluştururdunuz?

...

2. Uygulama: Yürek Motifli Hatip Ebrusu Yapımı

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak yürek motifli hatip ebrusu yapmak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Tekne, su
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Farklı renklerde hazırlanmış boya
- Öd, kavanoz
- Kıvam artırıcı
- Kâğıt
- Biz

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen hatip ebrusu konusu okunmalıdır.
- Kitapta verilen yürek motifli hatip ebrusu ile ilgili görseller incelenmelidir.
- Uygulama sırasında malzemelerin dikkatli ve titiz kullanılmasına özen gösterilmelidir.
- Ebru uygulaması sırasında dikkat edilmesi gereken konular hatırlanmalıdır.

Yürek Motifli Hatip Ebrusu Yapımı İşlem Basamakları

1. İstedığınız renklerde zemin boyası hazırlayınız ve hatip boyalarının ayarını yapınız. Hatip ebrusuna başlamak için zemin ebrusu yapınız (Görsel 3.67).

Görsel 3.67: Zemin ebrusu yapımı

2. Siyah boyayı kısa kenar boyunca 4, uzun kenar boyunca 5 sıra olacak şekilde yüzeye damlatınız (Görsel 3.68). Bu işlem için önceki uygulamaya göz atınız.
3. İkinci boyayı siyah dairelerin merkezine damlatınız (Görsel 3.69).

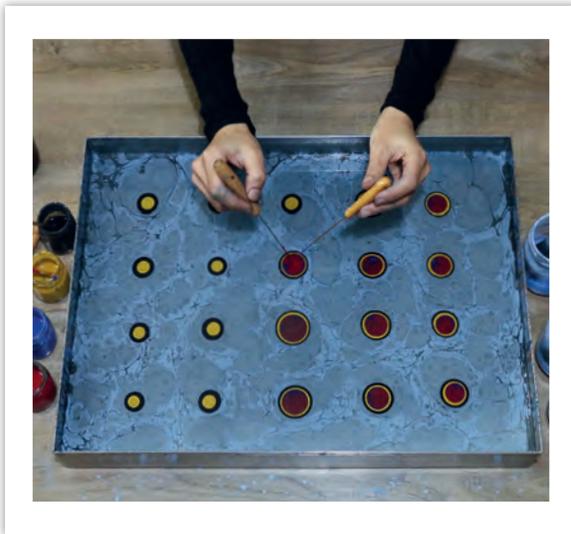

Görsel 3.68: Birinci boyanın damlatılması

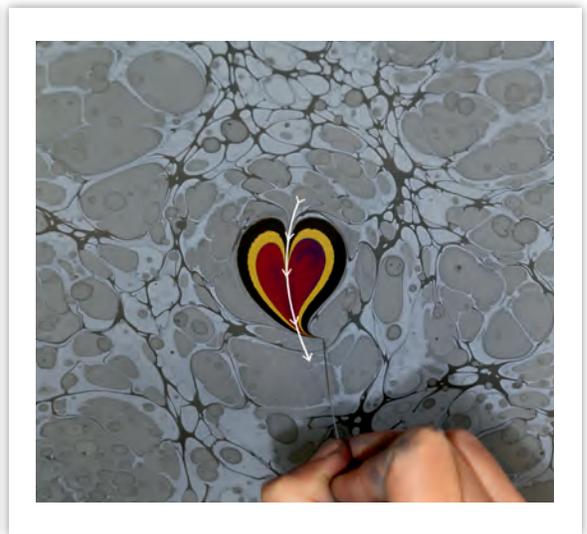

Görsel 3.69: İkinci boyanın damlatılması

4. Üçüncü boyayı dairelerin merkezine damlatınız. Bu işlem sırasında çift biz kullanarak harelendirme yapabilirsiniz (Görsel 3.70).
5. İnce bir biz yardımıyla daireye yukarıdan aşağıya doğru hafif kavisli bir çizgi çizin (Görsel 3.71).

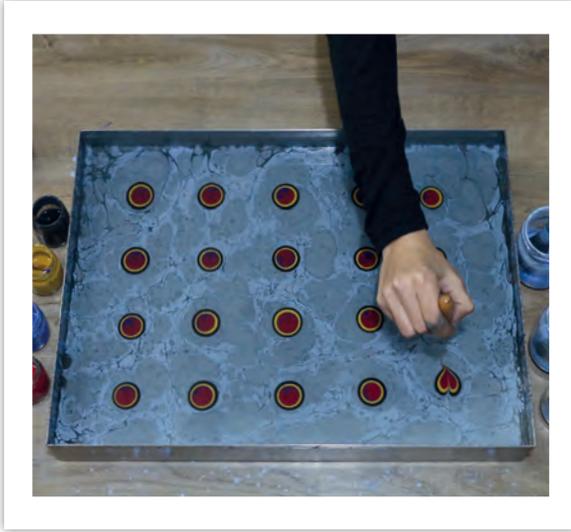
Görsel 3.70: Üçüncü boyanın damlatılması

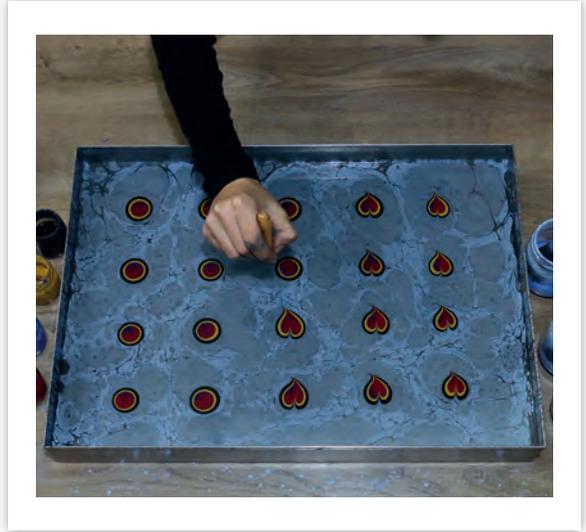
Görsel 3.71: Daireye yürek şekli verilmesi

6. Bu işlemi tüm dairelere uygulayınız (Görsel 3.72, 3.73).

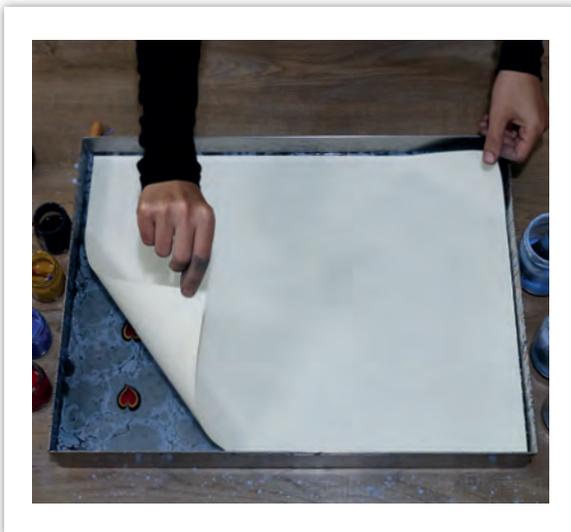
Görsel 3.72: Bizle şekil verme

Görsel 3.73: Bizle şekil verme

7. Kâğıdı hava boşluğu bırakmayacak şekilde sağa sola hareket ettirmeden yüzeye yatırınız (Görsel 3.74).

8. Kâğıdı teknenin kenarında sıyrarak çekiniz (Görsel 3.75).

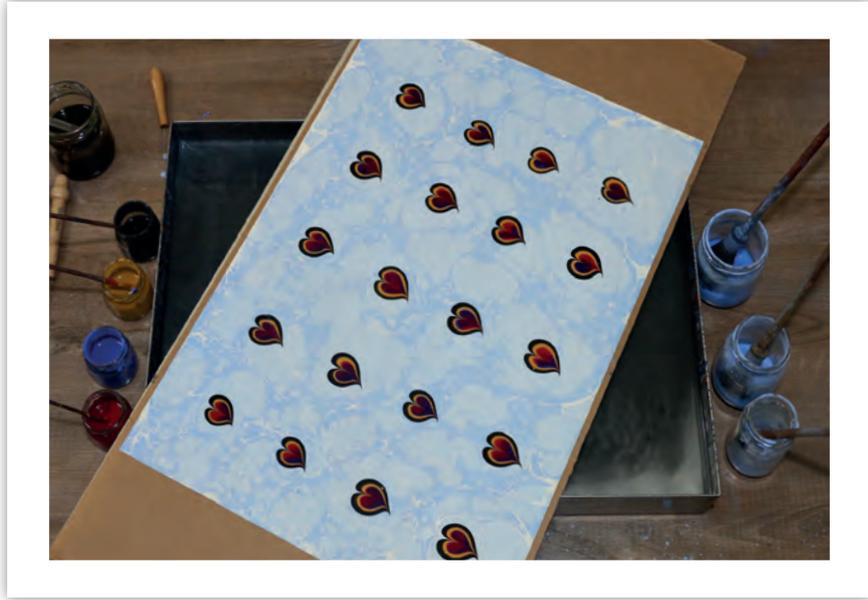
Görsel 3.74: Kâğıdı yerleştirme

Görsel 3.75: Kâğıdı kaldırma

9. Yürek motifli hatip ebrusunu düz bir yüzeyde kurumaya bırakınız (Görsel 3.76).

Görsel 3.76: Yürek motifli hatip ebrusu

Sıra Sizde

Aşağıdaki ebru çalışmasıyla ilgili verilen soruları kısaca cevaplayınız.

Görsel 3.77: Şüheda Kuşçu'ya ait hatip ebrusu

Verilen ebru örneğinde hangi hatip çeşidine yakın ebru kullanılmıştır?

...

Verilen ebru örneğinin uygulaması sırasında hangi yardımcı araçlar kullanılmış olabilir?

...

Verilen örnekte hangi renkler ağırlıklı kullanılmıştır?

...

Aynı malzeme ve imkânlar verildiğinde siz nasıl bir desen oluştururdunuz?

...

3. Uygulama: Yonca Motifli Hatip Ebrusu Yapımı

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak yonca motifli hatip ebrusu yapmak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

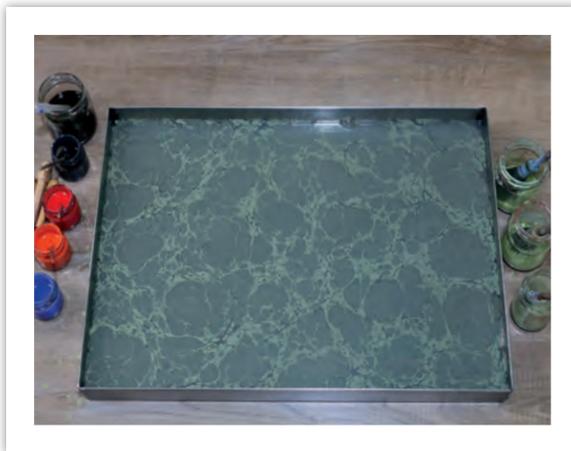
- Tekne, su
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Farklı renklerde hazırlanmış boya
- Öd, kıvam artırıcı
- Kâğıt, biz, kavanoz

Uygulama için Öneriler

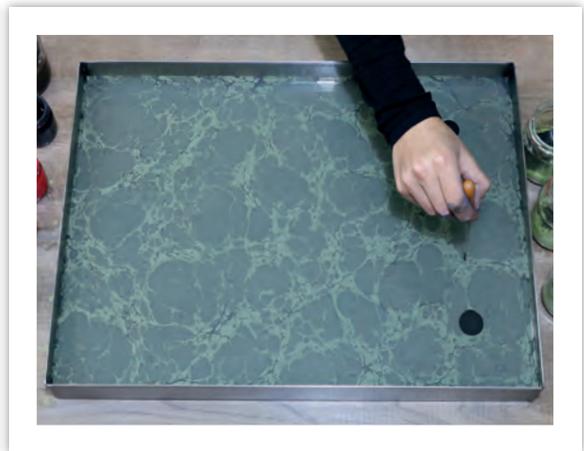
- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen hatip ebruları konusu okunmalıdır.
- Verilen hatip ebrusu ile ilgili görseller incelenmelidir.
- Başka kaynaklardan yonca motifli hatip ebrusu ile ilgili araştırma yapılarak görseller toplanmalı ve sınıf ortamında incelenmelidir.
- Çalışma bitiminde fazla malzemeler usulüne uygun şekilde kaldırılmalıdır. Çalışmalarda ekonomik davranmaya özen gösterilmelidir.
- Eksik malzeme ile derse gelmenin öğrenmeyi olumsuz etkileyeceği unutulmamalıdır.

Yonca Motifli Hatip Ebrusu Yapımı İşlem Basamakları

1. İsteddiğiniz renkte zemin boyası hazırlayınız ve zemin ebrusu yapınız. Zemin rengine uygun hatip boya renklerini seçiniz ve boyalarının ayarını yapınız (Görsel 3.78).
2. Siyah boyayı teknenin kısa kenarı boyunca dört noktaya eşit aralıkla damlatınız (Görsel 3.79).

Görsel 3.78: Zemin ebrusu yapımı

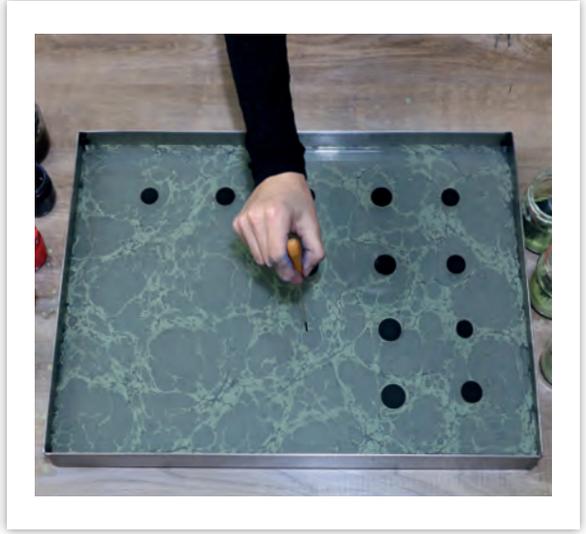
Görsel 3.79: Birinci boyanın damlatılması

3. Aynı rengi teknenin uzun kenarı boyunca beş noktaya eşit aralıkla damlatınız (Görsel 3.80).
4. Diğer daireleri aradaki mesafelerin aynı olmasına dikkat ederek damlatınız (Görsel 3.81).

Görsel 3.80: Birinci boyanın damlatılması

Görsel 3.81: Birinci boyanın damlatılması

5. İkinci boyayı ilk rengin merkezine damlatınız. Dilerseniz harelendirme yapabilirsiniz (Görsel 3.82, 3.83, 3.84, 3.85).

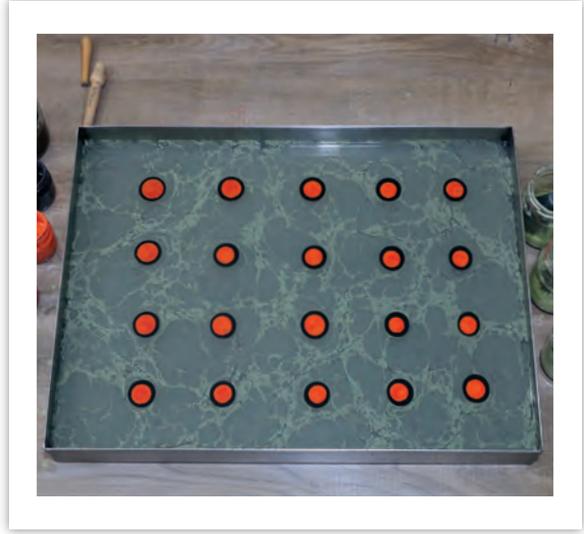
Görsel 3.82: Birinci boyanın damlatılması

Görsel 3.83: İkinci boyanın damlatılması

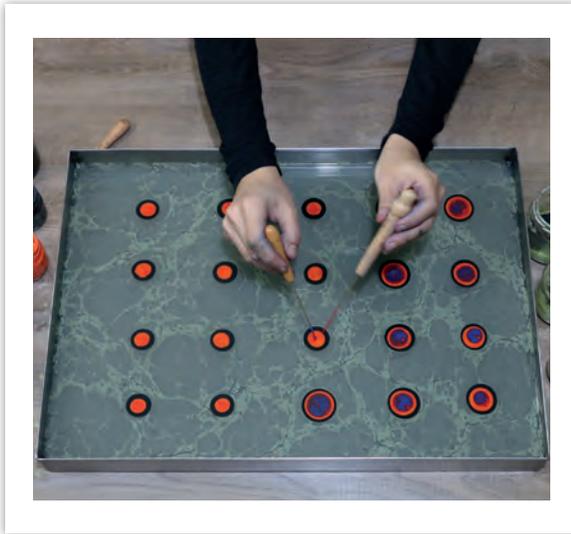

Görsel 3.84: İkinci boyanın damlatılması

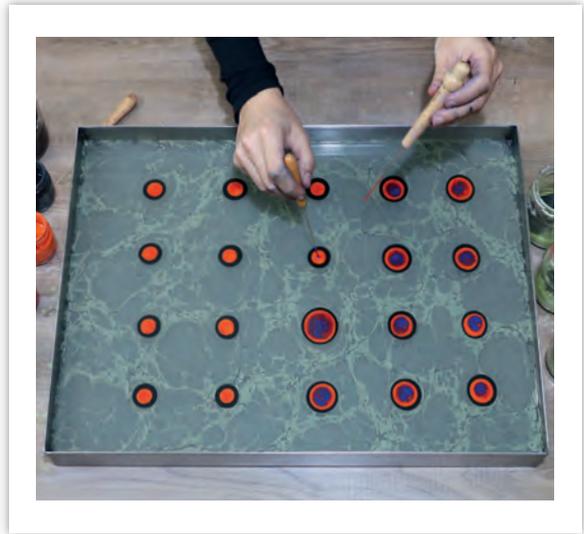

Görsel 3.85: İkinci boyanın damlatılması

6. Üçüncü boyayı önceki dairelerin merkezine damlatınız. Tüm dairelere bu işlemi uygulayınız (Görsel 3.86, 3.87, 3.88).

Görsel 3.86: Üçüncü boyanın damlatılması

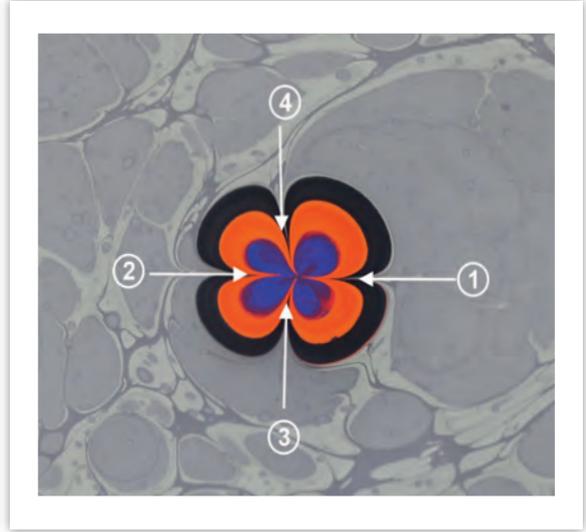
Görsel 3.87: Üçüncü boyanın damlatılması

7. İnce bir biz yardımıyla daireleri önce sağdan ve soldan sonra aşağıdan ve yukarıdan merkeze doğru ok yönünde çiziniz (Görsel 3.89, 3.90).

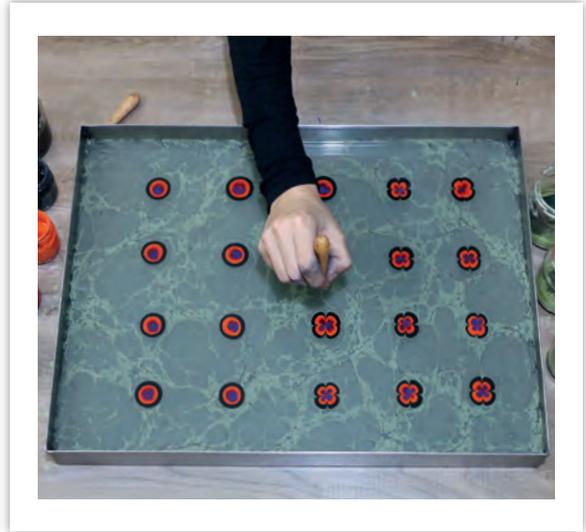
Görsel 3.88: Üçüncü boyanın damlatılması

Görsel 3.89: Daireye yonca şekli verilmesi

Görsel 3.90: Bizle yonca çizme

Görsel 3.91: Bizle yonca çizme

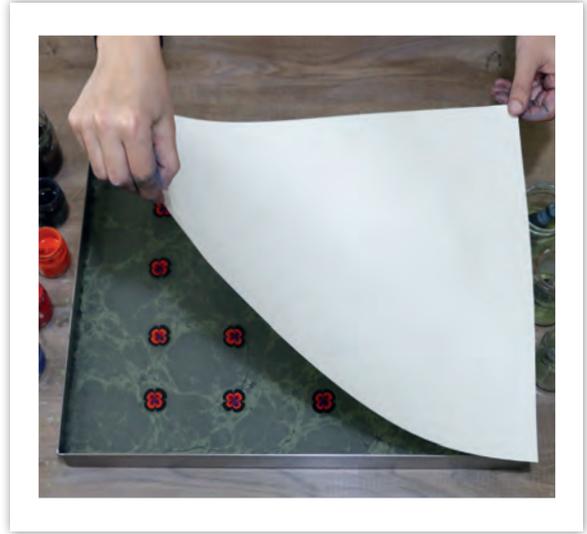

8. Tüm dairelere bu işlemi uygulayınız (Görsel 3.91, 3.92).

9. Kâğıdı hava boşluğu bırakmayacak şekilde sağa sola hareket ettirmeden yüzeye yatırınız (Görsel 3.93).

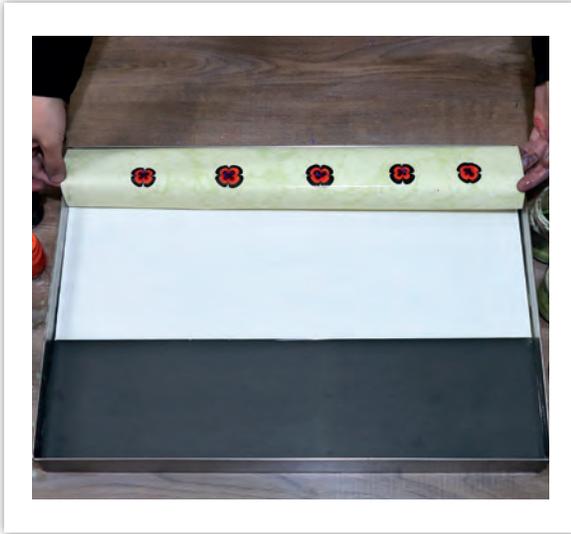
Görsel 3.92: Hazırlanmış yonca ebru teknesi

Görsel 3.93: Kâğıdı yerleştirme

10. Kâğıdı teknenin kenarında sıyrarak çekiniz (Görsel 3.94).

11. Yonca motifli hatip ebrunuzu düz bir zeminde kurumaya bırakınız (Görsel 3.95).

Görsel 3.94: Kâğıdı kaldırma

Görsel 3.95: Yonca motifli hatip ebrusu

4. Uygulama: Hatib-i Mütenevvia Ebrusu Yapımı

AMAÇ

İş sağlığı sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak hatib-i mütenevvia ebrusu yapmak.

Süre: 4 ders saati

Kullanılacak Araç Gereçler

- Tekne, su
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Farklı renklerde hazırlanmış boya
- Öd, kıvam artırıcı
- Kâğıt, biz,kavanoz

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen bilgiler incelenmelidir.
- Konu ile ilgili farklı kaynaklardan toplanan hatib-i mütenevvia ebrusu görselleri sınıf ortamında incelenmelidir.
- Çalışmalarda istekli davranmak başarıyı artıracaktır. Yapılan tekrarlar eğitimde kalıcılığı sağlayacaktır.

Hatib-i Mütenevvia Ebrusu Yapımı İşlem Basamakları

1. Dilediğiniz renklerde zemin ve hatip boyalarını hazırlayınız. Önceki uygulamalarda anlatıldığı şekilde boya ayarı yapınız ve kâğıda alınız (Görsel 3.96, 3.97).
2. Hatib-i mütenevvia için zemin ebrusunu yapınız.

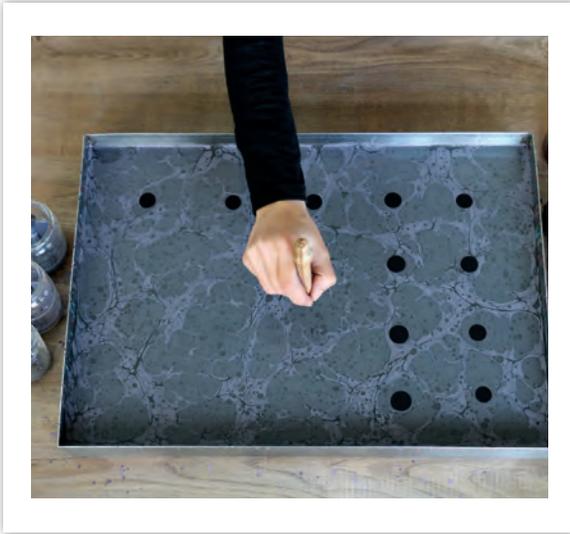
Görsel 3.96: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapım hazırlığı

Görsel 3.97: Zemin ebrusu yapımı

3. Siyah boyayı eşit aralıklarla damlatınız. Bu işlem için önceki uygulamalara göz atabilirsiniz (Görsel 3.98).
4. İkinci rengi siyah dairelerin merkezine damlatınız (Görsel 3.99).

Görsel 3.98: Birinci boyanın damlatılması

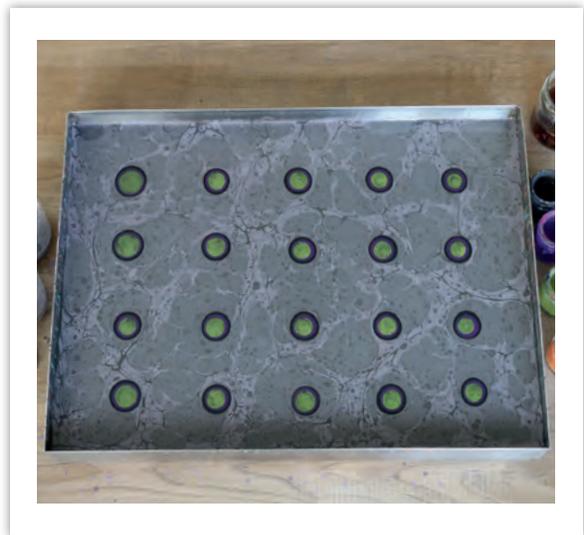

Görsel 3.99: İkinci boyanın damlatılması

5. Üçüncü rengi dairelerin merkezine damlatınız. Dilerseniz çift biz kullanarak harelendirme yapabilirsiniz (Görsel 3.100, 3.101).

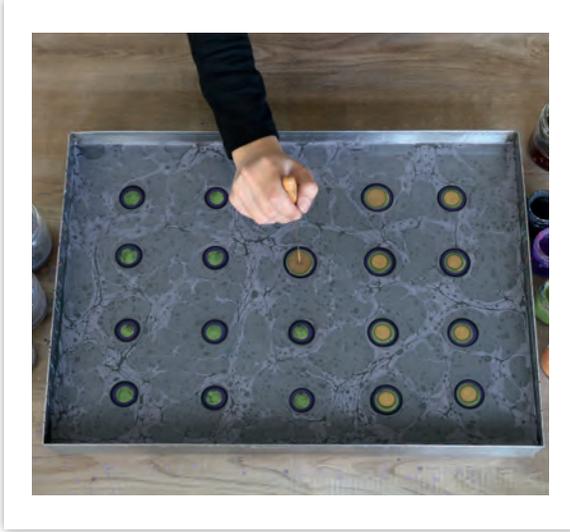
Görsel 3.100: Üçüncü boyanın damlatılması

Görsel 3.101: Üçüncü boyanın damlatılması

6. Dördüncü boyayı da tüm dairelerin merkezine damlatınız (Görsel 3.102, 3.103).

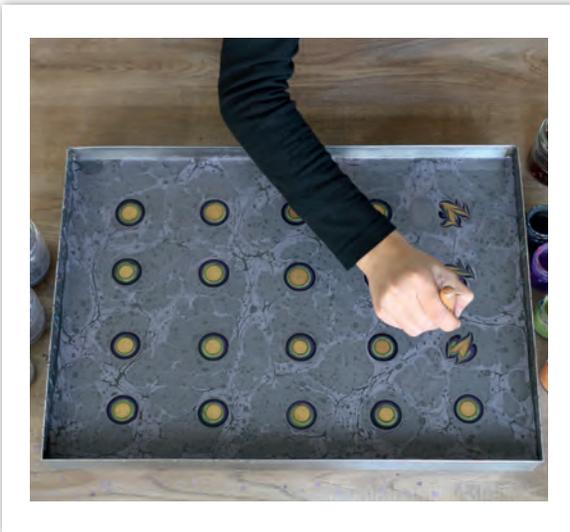

Görsel 3.102: Dördüncü boyanın damlatılması

Görsel 3.103: Dördüncü boyanın damlatılması

7. İlk sıradaki dairelere görseldeki gibi çark-ı felek motifi yapınız (Görsel 3.104, 3.105).

Görsel 3.104: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı
(çark-ı felek motifi)

Görsel 3.105: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı
(çark-ı felek motifi)

8. İkinci sıraya yürek motifi yapınız (Görsel 3.106, 3.107).

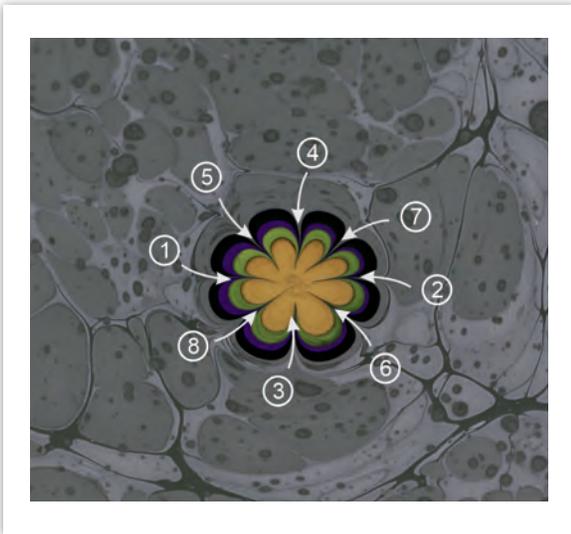

Görsel 3.106: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı (yürek motifi)

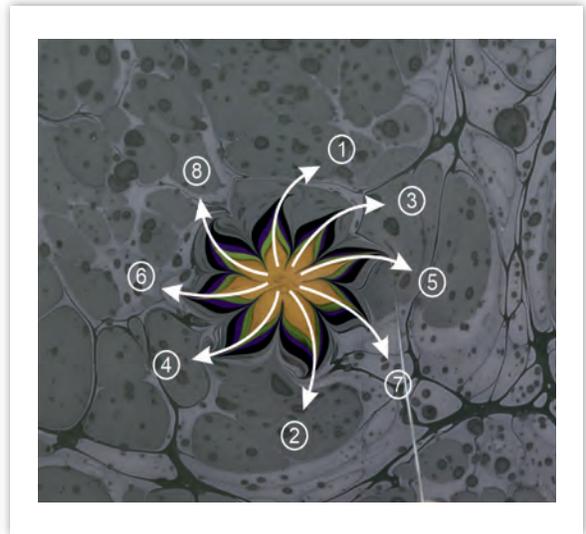

Görsel 3.107: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı (yürek motifi)

9. Üçüncü sıraya aşağıdaki görselde gösterilen numaralı okları takip ederek yıldız motifi yapınız. Bunun için daireyi önce sekiz eşit dilime bölünüz (Görsel 3.108).
10. Dilimlerin uç kısmını, şekildeki okların başlangıç noktalarına dikkat ederek ve numaraları takip ederek çekiniz (Görsel 3.109).

Görsel 3.108: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı (yıldız motifi)

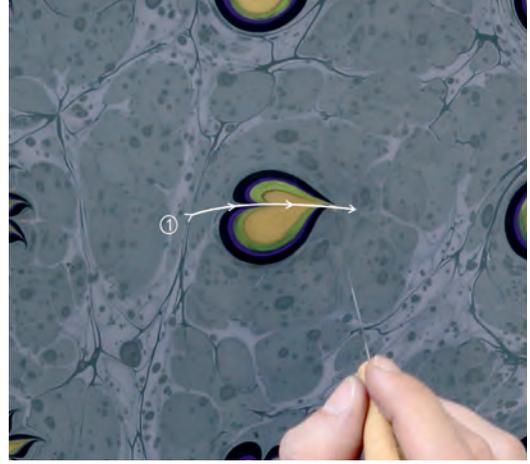
Görsel 3.109: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı (yıldız motifi)

3. ÖĞRENME BİRİMİ

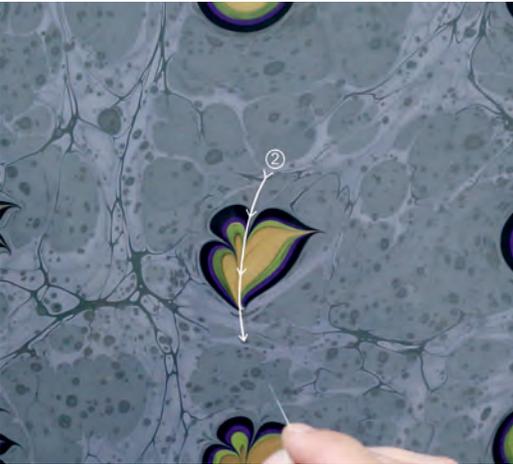
11. Dördüncü sıraya aşağıdaki görsellerde gösterilen numaralı okları takip ederek çift yürek motifi yapınız (Görsel 3.110, 3.111, 3.112, 3.113).

Görsel 3.110: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı
(yıldız motifi)

Görsel 3.111: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı
(çift yürek motifi)

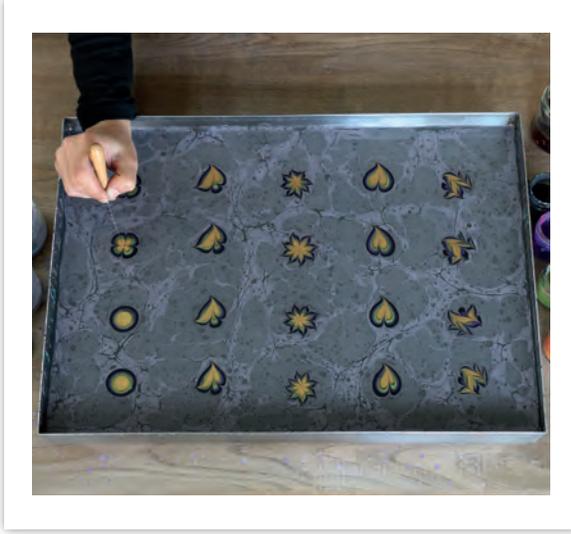

Görsel 3.112: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı
(çift yürek motifi)

Görsel 3.113: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı
(çift yürek motifi)

12. Beşinci sıraya yonca motifi yapınız (Görsel 3.114, 3.115).

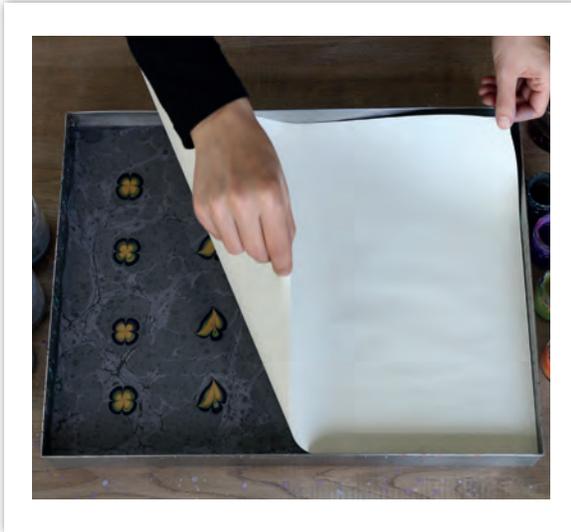
Görsel 3.114: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı
(yonca motifi)

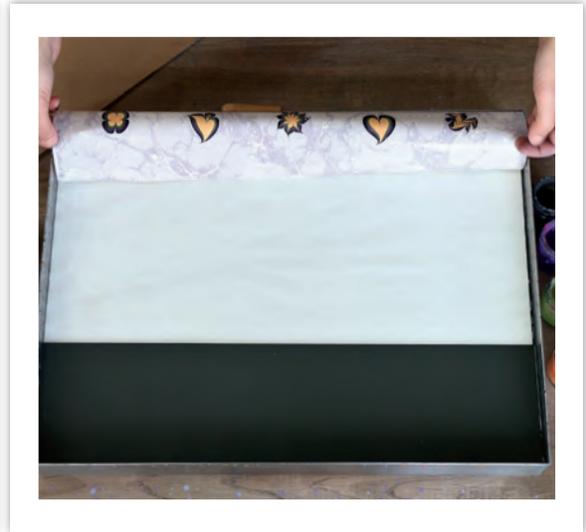
Görsel 3.115: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı

13. Kâğıdı hava boşluğu bırakmayacak şekilde sağa sola hareket ettirmeden yüzeye yatırınız (Görsel 3.116).

14. Kâğıdı teknenin kenarında sıyrarak çekiniz (Görsel 3.117).

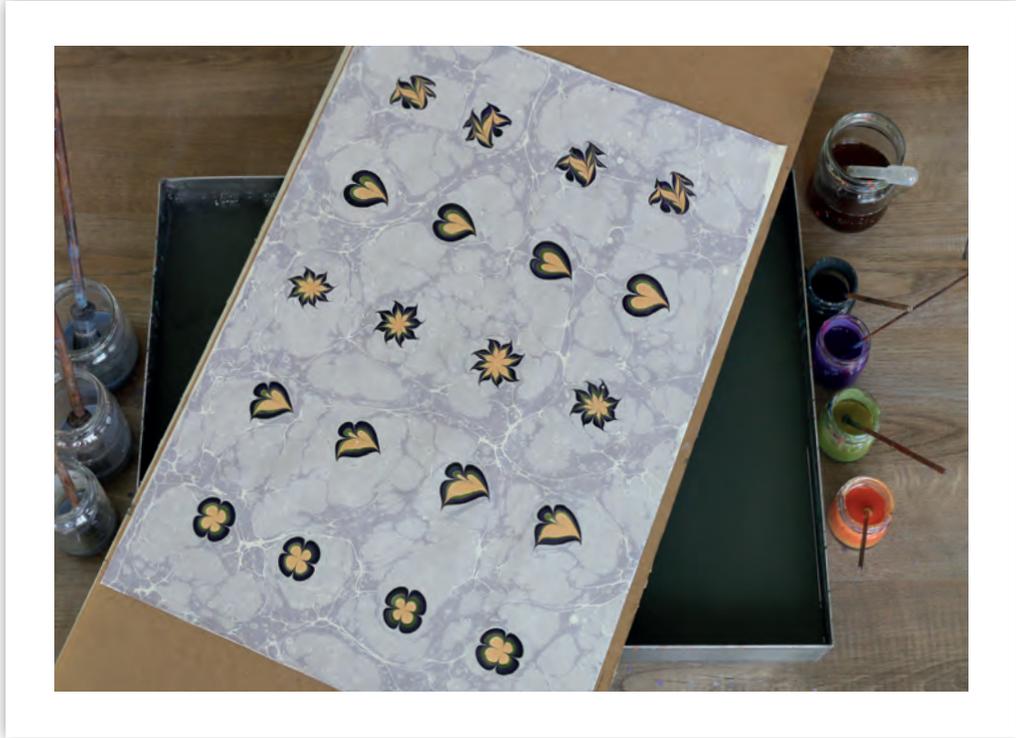
Görsel 3.116: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı

Görsel 3.117: Hatib-i mütenevvia ebrusu yapımı

15. Hatib-i mütenevvia ebrusunu düz bir zeminde kurumaya bırakınız (Görsel 3.118).

Görsel 3.118: Hatib-i mütenevvia ebrusu

Sıra Sizde

Hatib ebrusu konusunda yaptığınız ebrularınızı paspartu hazırlayıp sergilenebilir hâle getiriniz. İkinci öğrenme biriminde hazırlamış olduğunuz albüm çalışmalarınızla birlikte yıl sonu ebru serginizi hazırlayınız. Katılımcıları sergiye davet edebilmek için kendi hazırlayacağınız ebrulu kâğıtlarla yapılmış davetiyeler kullanabilirsiniz.

Okulunuzun çeşitli sosyal kulüpleri ile iş birliği yaparak okul çevresinde bulunan yaşlı bakım evlerinden biriyle yapacağınız görüşmelerin ardından serginize orada yaşayan büyüklerinizi davet edebilirsiniz veya serginizi belirlenen tarih ve saatte o binada düzenleyebilirsiniz. Unutmayın güzellikler paylaştıkça büyüyecektir. Çevrenizde bulunan yaşça ve deneyimce sizden büyük insanlarla yapacağınız paylaşımlar onların kendilerini iyi hissetmesine ve yaşama bağlanma isteklerine katkı sağlayacaktır.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde verilen bilgileri doğru-yanlış açısından değerlendiriniz. Doğru olanların başına (D), yanlış olanlara (Y) yazınız.

- () Hatip ebrusundaki motif sayısı teknenin boyutuna göre değişiklik gösterir.
- () Hatip ebrusunda dış kenarlarda bırakılan boşlukların eşit olması için önceden planlama yapılmalıdır.
- () Yazı pervazlarını süslemek için yapılan hatip ebrusuna başlamadan önce isteğe göre planlama yapılır.
- () Boya ve su oranı, boyaaların özgül ağırlıkları farklı olduğu için boyanın çeşidine ve rengine göre değişebilir.
- () Boyaların önceden hazırlanıp öd ile bekletilmesi, boyaaların bozulmasına neden olur.
- () Hatip ebruda halkaların aynı kalınlıkta görünmesi için hatip boyalarının her biri farklı miktarlarda damlatılır.
- () Biz, boya kavanozuna aynı seviyeye kadar her daldırıldığında eşit miktarda boya alınır.
- () Zemin üzerinde oluşturulan renkli dairelerin biz yardımı ile ortasından bir çizgi çekilerek ikiye bölünmesiyle yürek motifi oluşur.

B) Aşağıda boş bırakılan yerleri, uygun ifadelerle doldurunuz.

1. Motifin daha belirgin olmasını sağlamak için ilk renk tercih edilir.
2. Hatip boyalarının içindeki boya miktarı boyalarına göre daha fazladır.
3. Dairelerin dört eşit dilime bölünmesiyle oluşturulan motiflere denir.
4. dıştan içe altı ya da daha fazla dilime bölündükten sonra dilimlerin uçlarının dışa doğru çekilmesiyle oluşturulur.
5. Hatip ebrularını uygularken boyalarda akma olursa boyaya birkaç damla ilave edilir.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak cevaplayınız.

1. Hatip ebrusunda aşağıda bulunan araçlardan hangisiyle boya damlatılır?

- A) Biz
- B) Pipet
- C) İnce fırça
- D) Tahta çubuk
- E) Kalın fırça

3. ÖĞRENME BİRİMİ

2. Zemin battalı için hazırlanan boyada çok fazla öd kullanılması aşağıdakilerden hangisine neden olur?

- A) Boyaların renkleri bozulur.
- B) Hatip boyaları çok dağılır.
- C) Hatip boyalarının açılmasını zorlaştırır.
- D) Desenlerin kâğıda geçmesini engeller.
- E) Hatip boyalarını birbirine karıştırır.

3. Zemin üzerine iç içe damlatılan boyalara biz yardımı ile önce ters "Z" sonra "N" hareketi yapılarak oluşturulan motif aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yıldız
- B) Yürek
- C) Yonca
- D) Çark-ı felek
- E) Hatib-i mütenevvia

4. Birbirinden farklı hatip motiflerinin bir arada kullanılmasıyla oluşan ebru çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şal
- B) Çiçekli
- C) Battal
- D) Zemin
- E) Hatib-i mütenevvia

Ç) Aşağıdaki sorunun cevabını yazınız.

Hatip ebrusu yapımı işlem basamaklarını sırasıyla açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

A

- âb-ı hayat : Hayat suyu, içene ebedî hayat veren efsanevî su.
akkâse : Eskiden yazma kitaplarda kullanılacak kâğıtları göze güzel görünmesi için kenarları koyu, yazılacak kısmı açık olmak üzere iki renge boyama usulü.
armoni : İki veya daha çok rengin göze hoş gelecek bir biçimdeki uyumu.
azade : Başıboş, erkin, serbest.

B

- battal : Boyutça alışılmış olandan, olağandan büyük.
benmari : Bir kabı kaynar suya oturtmak yolu ile içindekini ısıtma veya eritme yöntemi.
bezm : Dost toplantısı.
bî-karar : Kararsız, ebru yaparken ölçülerin tutturulamaması.
biz : Katı bir şeyi dikerken iğne geçirilecek yeri delmek için kullanılan çelikten yapılmış, sivri uçlu, ağaç saplı araç. Ebruda su üzerindeki boyalara şekil vermek için kullanılan alet.

C

- celil : Çok büyük, ulu.
cilt : Formları, yaprakları birbirine dikerek veya yapıştırarak kitap, defter, dergi vb.ne geçirilen deri, bez veya kâğıtla kaplı kapak.
cilvegâh : Cilve edilecek yer, cilve yeri. Boyaların ahenkle dağılıklarının görülme yeri.
cümbüş : Canlılık, coşku.

Ç

- çam terebentin : Kozalaklılardan ve bazı ağaçlardan ya kendi kendine ya da ağacın çizilmesiyle akan, yağlı boya, yağlı vernik üretiminde ve inceltmesinde kullanılan, ince, renksiz, kokulu reçine, terementi.
çap : Cisimlerin genişliği, büyüklük.

D

- dergâh : Bir tarikattan olan kimselerin toplanıp birlikte tapındıkları, törenler düzenledikleri, barındıkları yapı.
destiseng : Eskiden boya ezmek için kullanılan mermer, porselen ya da camdan yapılmış havan eline benzer araç.
destûr : İzin, müsaade.

E

- ebri : Ebru kelimesinin eski hâli, bulutumsu.
ebru : Kâğıt süslemeciliğinde, kitre ve kola gibi yapıştırıcılarla yoğunlaştırılmış su üzerine yağla sıvılaştırılmış yağlı boya damlatılarak yapılan ve üzerine konulan kâğıda geçirilen süs.

ebrucu	: Ebru ustası ya da ebru sanatçısı.
elestü bi rabbiküm	: Ezelde (Ben sizin rabbiniz değil miyim?) şeklindeki ilâhî sualeinsanların özlerinin, kutsal mecliste “evet!” diyerek verdikleri (A'râf 7/172), Allah'ı rab olarak tanımayı ve O'na kulluk etmeyi içeren sözdür.
enâniyet	: Bencilik.
ezel	: Başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik.

G

gelgit	: Gidip gelme.
gölzar	: Gül bahçesi.

H

haff	: Gizli, saklı.
hâre	: Bazı nesne, canlı, göz vb.nde dalgalanır gibi görünen parlak çizgiler.
hâlik olma	: Olmak işi veya durumu.
hat	: Güzel yazı yazma sanatı.
hatip	: 1. Cuma ve bayram namazından önce camilerde hutbe okuyan kimse. 2. Konuşmacı.
hezarfen	: Çok yetenekli olup elinden çok iş ve sanat gelen, çok şey bilen ve yapabilen (kimse).
hilkat	: Yaradılış, fitrat.
hubb-ı riyyâset	: Makam ve mevki sevgisi.

İ

ihtisas	: Uzmanlık, uzmanlaşma.
imamet	: İmamlık
inorganik pigment	: Organik olmayan boyar madde.
insaf	: Acımaya, vicdana veya mantığa dayanan adalet.
İpek Yolu	: Adını Çin'den getirilen ipekten alan ve Çin'den başlayıp Asya'yı boydan boya geçerek Akdeniz kıyılarında son bulan tarihi ticaret yolu .

K

kadim	: Başlangıcı olmayan, eski, ezeli.
kadmiyum	: Atom numarası 48, atom ağırlığı 112,40, yoğunluğu 8,6 olan, 320 °C'de eriyen, gümüş beyazlığında, elektrik ve seramik sanayisinde kullanılan yumuşakça bir element (simgesi Cd).
kaligrafi	: Güzel yazı sanatı.
kasâvet	: Üzüntü, tasa, kaygı, sıkıntı.
kâti' sanatı	: Bir kâğıt veya deri üzerindeki yazıyı, motifi veya şekli oyup çıkartarak bir başka kâğıt ya da deriye yapıştırarak oluşturulan süsleme sanatı.
kelâm-ı fârisî	: Farsça söz.

kem âlât	: Kötü, bozuk alet.
kemâlât	: Faziletler, iyilikler, ahlâk ve huy güzellikleri.
kıvam artırıcı	: Sıvıları kıvamına getirmeyi sağlayan çeşitli maddeler.
kıt'a	: Dörtlük.
kontrast	: Karşıt, karşıtılık.
koşma	: Sazla okunmak için hece ölçüsü ile yazılmış, ilk kıtasının birinci, ikinci ve dördüncü dizeleriyle öteki kıtalarının dördüncü dizeleri birbiriyle, kalan dizeler de kendi aralarında uyaklı, konuları sevgi ve doğa olayları olan bir halk şiiri.
Kubbealtı	: Osmanlı vezirlerinin devlet işlerini görüşmek için toplandıkları Topkapı Sarayı'ndaki alan, Divanhane.
kubur	: Boru biçiminde kap.
küntü kenzen mahfiyen:	"Ben bir gizli hazine idim..." anlamındaki kutsî hadis.

L

lâ fâ'ile illallâh	: Allah'tan başka yapan yoktur.
lâhur	: Lahor çividi, Pakistan'da üretilen ve genellikle ebru ve tezhip sanatlarında kullanılan bir boya çeşidi.
levha	: Bir yere asılmak için yazılmış yazı, safiha.
lök renkleri	: 1. Yedi yaşından büyük erkek boz deve. 2. Kireç, zeytinyağı, pamuk ve yumurta akının karıştırılması yoluyla, kırık çanak çömlekleri, künkleri birleştirmekte kullanılan macun.

M

mahlûl	: Hallolmuş, çözülmüş, dağılmış, eriyik.
meknûz	: Gömülü, saklı.
metal oksit	: Demirin hem doğada görülen hem de sentetik olarak yapılan, değişik kimyasal değer ve renkte bulunabilen oksit biçimi.
minyatür	: Çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen, ışık, gölge ve hacim duygusu yansımayan küçük, renkli resim sanatı.
tıl-	
misina	: Yapay ve sentetik ham maddeden tek kat çekilmiş, değişik kalınlıkta iplik.
muhtelif	: Çeşit çeşit, çeşitli.
murakka	: Birkaç kâğıdın suları aksi yönde olmak üzere üst üste yapıştırılmasıyla elde edilen mukavvaya verilen ad.
münasebet	: 1. İki şey arasındaki uygunluk. 2. Sebep, vesile, gerekçe, neden.
mütenevvia	: Çeşitli, türlü, birbirlerinden farklı.

N

nakşedme	: Nakış gibi itinalı çalışarak ürün ortaya çıkarma.
nâzil	: İnen, inmiş.
neft	: Çoğunlukla boyacılıkta kullanılan, petrol türevlerinden bir tür mineral yağ, neft yağı.

neşv ü nemâ : Büyüme ve gelişme.

Ö

öbek öbek atmak : Ebruda boyları kıvamlı suya küme küme atmak.
öd : Hayvanların karaciğeri üzerinde yer alan kesecikteki sıvı, safra.

P

pervaz : 1. Cilt kapağının iç tarafına konulan deri parçası. 2. El yazması eserlerin kenar süsleri.
pigment : Boyar madde.
pipet : Sıvı içecekleri bardak veya şişeden kolayca içmek için kullanılan ince, plastik boru, kamış.
pir-i mübarek : 1. Bir tarikat veya sanatın kurucusu. 2. Herhangi bir konuda, bir meslekte deneyim kazanmış, eskimiş kimse.

R

rahm-i mâder : Anne rahmi.
remz : Simge.
risale : Kitapçık.

S

seyyâre : Gezegen.
sırr-ı fitrat : Yaradılış, hilkat. Ebruda suya boyalar atılır ama sonuç tam bilinemez, her çalış-
ma kendisine özel sırdır.
sıvı parafin : Katran, petrol, petrol vb. maddelerden çıkarılan, katı, beyaz, yarı saydam,
buharı parlak bir alevle yanan, kimyasal etkenlere karşı ilgisiz, katı hidrokarbon,
alkan.
simurg : 1. Anka 2. Mitolojik kuş.
spatula : Ev işleri, duvarcılık, boyacılık gibi alanlarda kullanılan, bir maddeyi kazımaya,
yaymaya yarayan, küçük bir kürek veya ucu keskin olmayan, bükülebilen bir
bıçak biçiminde metal, ağaç, kemik vb. maddelerden yapılmış araç.
spiral : Sarmal biçimde olan.
standart : Belli bir tipe göre yapılmış veya ayrılmış, ölçün, ölçünlü, tek biçim.
sülfoselenit : Kimyasal madde.

Ş

şemse : Yazma kitapların cildine, baş sayfalarının üst bölümüne veya
kumaşlara, kapı, pencere vb. yerlere işlenen veya çizilen güneş
biçiminde süs.
şirk : Allah'a eş ve ortak koşma.
şuhûd : Görünecek hâlde şekillenme.

T

tarz : Güzel sanatlarda üslup, stil, konsept.

tasavvuf ehli	: 1. Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefî akım. 2. Kur'an'da önerilen ve peygamberin hayatında uygulamaları görülen hayat tarzını yaşama gayreti, İslâm gizemciliği.
tatbîkat	: Uygulama.
techiz	: Donatma, donatım.
tefekkür	: İbret alacak ve faydalanacak şekilde derin düşünme. Allahü teâlânın sıfatlarını ve nîmetlerini düşünme.
tekne	: Türlü işlerde kullanılmak için çoğu ağaçtan veya taştan yapılan, uzun ve geniş kap.
tenşît	: Gerginlik, ebru yaparken ürünün sonucunu merak etmenin verdiği heyecan.
Tertib-i Risale-i Ebru	: Ebru yapımında kullanılan kimya bilgisini, ebru malzemelerinin özelliklerini ve ebru yapım tekniklerini anlatan kitap.
teshîr	: 1. Ele geçirme, zapt etme. 2. Büyüleme, kendine bağlama.
teşne	: Çok istekli.
tevcîh-i sezâ	: Uygun, yaraşır, bir şeye değer.
tevlîd	: Sebep olma, oluşturma.
tezhip	: 1. Yazma kitaplarda, sayfaların altın, yıldız ve boya ile süslenmesi. 2. Yıldızlama, süsleme, bezeme.
Tuhfe-i Hattatin	: Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin Efendi'nin (ö. 1202/1788) hat ve hattatlara dair eseri.

V

vazelin	: Ham petrolden çıkarılan, merhem ve kremlerde kullanılan ve 31 °C'de eriyen bir tür mineral yağ.
vehm	: Yersiz kuşku.
velûd	: Çok eser ortaya koyan, verimli.
vusla	: Bir şeyi başka bir şeye ekleyen, bitıştiren şey. Ebruda renklerin tekne buluşması.

Y

yazma eser	: Basım tekniğinin gelişmediği dönemlerde elle yazılmış kitap, yazma nüsha.
------------	---

Z

zerendud	: Altın yaldızlı.
zerreden küreye	: Maddeden manaya, yerden göğe, insandan evrene, dünyadan ahirete her şey.
zırnık	: Asit.
zuhûr	: Ortaya çıkma, görünme, belirme, baş gösterme, meydana çıkma.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, M. (Ed.) (2007). *İsmek Türk Kitap Sanatları Sempozyumu Bildirileri*. İstanbul: İSMEK Yayınları.
 - Ayvazoğlu, B. (2010). *Türk Ebrusunda Düzgünman Ekolü*. İstanbul: Bilnet Matbaacılık Biltur Basım Yayın ve Hizmet A. Ş.
 - Babaoğlu, T. A. (2007). Ebrû İstanbul. *İstanbul*: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları.
 - Babaoğlu, T. A. (2017). *Türk Ebrusu*. İstanbul: Klasik Türk Sanatları Vakfı.
 - Barutçugil, H. (2000). *Suyun Renklerle Dansı*. İstanbul: İSKİ
 - Barutçugil, H. (2007). *Türklerin Ebru Sanatı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
 - Dr. Berk, S. (2011). *Vefatının 35. Yılında Hattat Necmeddin Okyay*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Kültür Sanat Basımevi.
 - Binark, İ. (1975). *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
 - Dere, Ö. F. (2007). *Ebru Sanatı*. İstanbul: İSMEK Yayınları.
 - Derman, M. U. (1977). *Türk Sanatında Ebru*. İstanbul: Akbank Yayınları.
 - Fatih Belediyesi Yayınları. (2020). *Ebru Sanatının Son 500 Yılı Sergi Kataloğu*. İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
 - Derman, M.U. (1994). Mustafa Düzgünman, Hezarfen Ethem Efendi. *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (10. Cilt, s. 62-63- 416- 417). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
 - Derman, M. U. (2007). Okyay, Mehmed Necmettin. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (33. Cilt, s. 343-345). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
 - Erkmen, A., Atayol, P. (2018). Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Geleneksel Türk Kitap Sanatları Tarih Yazımına Katkısı: Necmeddin Okyay Defterleri. *Sanat Tarihi Yıllığı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Enstitüsü. Sayı 27, s.101-137.
 - Gülgen, H. (2016). Türk Ebru Tarihi'nde Ustalar ve Üslup Değişimi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 25.
 - Kolçir, O. C., Etikan, S. (2016 Mayıs / Haziran). Ebru Sanatında Akkase Tekniği. *Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, Cilt 9, Sayı 17.
 - Özçimi, M. S. (10-24 Nisan 2009). *Geleneksel Türk Ebru San'atı*. Bursa: Osmangazi Belediyesi.
 - Özçimi, M. S. (2010). *Geleneksel Türk Ebrusu'nun Seyir Defteri M. Sadrettin Özçimi ve Öğrencileri Ebru Sergisi*. İstanbul: Eyüp Belediyesi.
 - Prof. Dr. Özemre, A. Y. (2005). *Üsküdar'da Ebrû San'atı* (Üsküdar Sempozyumu, 12-13 Mart 2004). İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı.
 - Parlak, Y. (2012). Ebru Sanatçısı Alparslan Babaoğlu ve Hocası Mustafa Düzgünman. *Akdeniz Sanat Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9, s. 97.
 - Sungur, N. (1994). Sanat ve Kimya Bir Arada, Ebru. *Bilim ve Teknik*, Sayı 316, s. 59.
 - T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Mesleki Eğitim Genel Müdürlüğü, Geleneksel Türk Sanatları Ebru Atölyesi Dersi (10. Sınıf), Öğretim programı (2020) Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
 - *Türkler Ansiklopedisi*. (2002). Cilt 12, s. 328-340. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
 - Toktaş, P. (2019). Türk Ebru Sanatçılarının Kronolojik Olarak İncelenmesi. *Akdeniz Sanat Dergisi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını. Cilt 5, Sayı 9.
 - *Uluslararası Ebru Kongresi*. (2018 1. Baskı). İstanbul: Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları- 56.
 - *Yazım Kılavuzu*. (2012). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- (Kaynakça atıf sistemi, APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenlenmiştir.)

EBRU ATÖLYESİ GÖRSEL KAYNAKÇASI

Karekod, ders materyalinde kullanılan görsel kaynakça listesini gösterir.

<http://kitap.eba.gov.tr/karekod/Kaynak.php?>

KOD= 1691

GENEL AĞ KAYNAKÇASI

Sıra No	Ağ adresleri	Erişim tarihi ve saati
1	https://islamansiklopedisi.org.tr/okyay-mehmed-necmeddin,edhem-efendi-hezarfen,	20.11.2020 21.00
2	https://www.ketebe.org/sanatkar/necmeddin-okyay-690,	12.11.2020 23.10
3	https://www.metmuseum.org/exhibitions/objects?&exhibitionId	23.12.2020 14.20
4	https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/istanbul/gezilecek_yer/galata-mevlevihanesi-muzesi,	03.01.2021 02.10
5	https://www.devazen.com/2014/05/ktre-sakz-geven-otu-zamk.html	18.12.2020 04.30
6	https://aregem.ktb.gov.tr/TR	19.12.2020 22.50
7	https://www.zdergisi.istanbul/makale/osmanli-kitap-sanatlarinda-naturalist-usluhta-cicekler	28.12.2020 23.00
8	https://sozluk.gov.tr/ TDK	14.02.2021 14.45
9	http://lugatim.com/ Kubbealtı Lugatı	14.02.2021 14.50
10	https://islamansiklopedisi.org.tr/sozluk	13.01.2021 16.25

CEVAP ANAHTARI

I. ÖĞRENME BİRİMİ

DOĞRU-YANLIŞ : D, Y, Y, D, Y, D, Y, D, Y, Y

BOŞLUK DOLDURMA : 1. gelgit, 2. şal, 3. zemin battalı, 4. at, 5. kitre

ÇOKTAN SEÇMELİ : 1. D, 2. B, 3. C, 4. C, 5. E

II. ÖĞRENME BİRİMİ

DOĞRU-YANLIŞ : D, D, Y, D, Y

BOŞLUK DOLDURMA : 1. 25, 2. yüzeyde delikler, 3. öd, 4. dalgalı, 5. gelgit

ÇOKTAN SEÇMELİ : 1. E, 2. B, 3. E, 4. D, 5. B, 6. C, 7. C

III. ÖĞRENME BİRİMİ

DOĞRU-YANLIŞ : D, D, Y, D, Y, Y, D, D

BOŞLUK DOLDURMA : 1. koyu veya siyah, 2. battal, 3. yonca, 4. yıldız motifi, 5. öd

ÇOKTAN SEÇMELİ : 1. A, 2. C, 3. D, 4. E

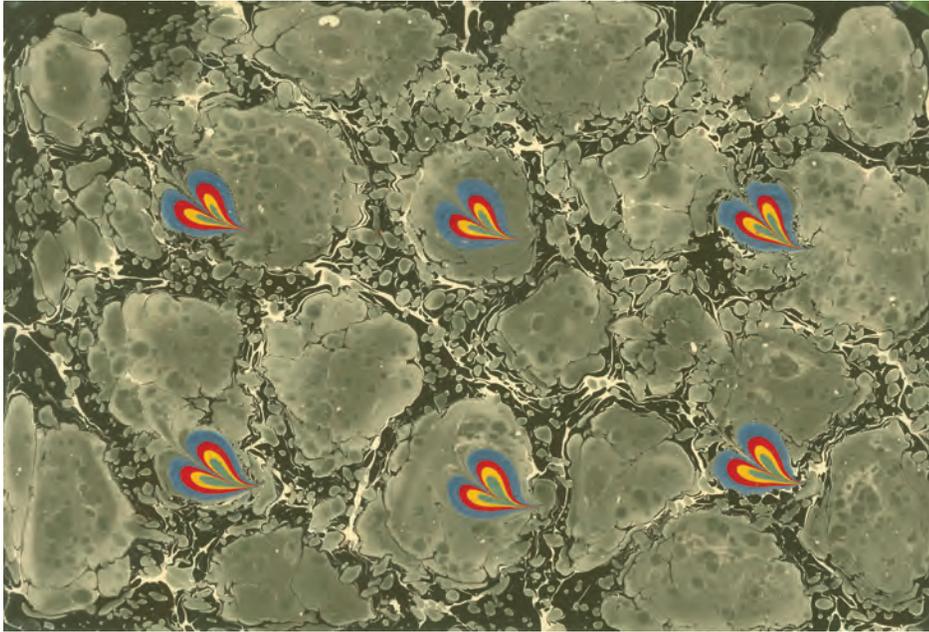

Görsel 3.119: Edhem Efendi'ye ait ebru örneği (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 3.120: Necmeddin Okyay'a ait gelgit ebrusu örneği (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 3.121: Fuad Başar'a ait hatip ebrusu örneği (Galeri Kalem Güzeli Koleksiyonu)

Görsel 3.122: M. Sadreddin Özçimi'ye ait hatip ebrusu örneği

